

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Odsjek za germanistiku
Nastavnički smjer

Katarina Krajačić

Lingvistička analiza Grimmovih bajki iz pedagojske perspektive

Diplomski rad

Mentorice: dr.sc. Marija Bartulović, doc. i dr.sc. Aleksandra Ščukanec, doc.

Zagreb, srpanj 2016.

Sadržaj

1.	Uvod.....	4
2.	O bajci.....	5
2.1	Bajka kao književna vrsta	5
2.2	Upotreba pojmova <i>bajka</i> i <i>Märchen</i>	7
2.3	Teorije postanka i vrste (tipovi) bajki	8
2.3.1	Klasične bajke	8
2.3.2	Moderne bajke.....	9
2.3.3	Fantastične priče	9
2.4	Struktura klasične bajke i njene karakteristike.....	9
2.5	Jezični izričaj i simbolika brojeva.....	10
2.6	Mjesto i vrijeme radnje	11
2.7	Likovi	12
2.8	Fenomen uvjeta, kušnje i pouke.....	13
3.	Braća Grimm i Grimmove bajke.....	13
4.	Interpretacija i psihoanalitičko tumačenje bajki	15
4.1	Psihoanaliza bajki	16
4.2	Pedagojska perspektiva u lingvističkoj analizi	19
5.	Komparativna lingvistička analiza Grimmovih bajki	21
5.1	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 1994./1995. godine: Matovilka.....	21
5.1.1	Kratak sadržaj	21
5.1.2	Vrijeme i mjesto radnje.....	22
5.1.3	Likovi	24
5.1.4	Jezične posebnosti.....	29
5.2	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanje 2000.-2004. godine: Matovilka	30
5.2.1	Vrijeme i mjesto radnje.....	30
5.2.2	Likovi	32
5.2.3	Jezične posebnosti.....	35
5.3	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanje iz 1994./1995. godine: Trnoružica	37
5.3.1	Kratak sadržaj	37
5.3.2	Vrijeme i mjesto radnje.....	38
5.3.3	Likovi	40

5.3.4	Jezične posebnosti.....	44
5.4	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 2000.-2004. godine: Trnoružica	45
5.4.1	Vrijeme i mjesto radnje.....	45
5.4.2	Likovi.....	47
5.4.3	Jezične posebnosti.....	51
5.5.1	Kratak sadržaj	52
5.5.2	Vrijeme i mjesto radnje.....	54
5.5.3	Likovi.....	56
5.5.4	Jezične posebnosti.....	62
5.6	Komparativna analiza bajki za izdanja 2000.-2004. godine: Snjeguljica	64
5.6.1	Vrijeme i mjesto radnje.....	64
5.6.2	Likovi.....	65
5.6.3	Jezične posebnosti.....	69
5.7	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 1994./1995. godine: Pepeljuga	71
5.7.1	Kratak sadržaj	71
5.7.2	Vrijeme i mjesto radnje.....	73
5.7.3	Likovi.....	74
5.7.4	Jezične posebnosti.....	78
5.8	Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja 2000.-2005. godine: Pepeljuga.....	80
5.8.1	Vrijeme i mjesto radnje.....	80
5.8.2	Likovi.....	81
5.8.3	Jezične posebnosti.....	84
6.	Komentar komparativne lingvističke analize.....	85
7.	Roditeljska nesposobnost i psihoanaliza bajki.....	87
8.	Zaključak.....	92
9.	Sažetak	96
10.	Zusammenfassung.....	97
11.	Literatura.....	98

1. Uvod

Ovaj interdisciplinarni diplomski rad s područja germanistike i pedagogije prikazivat će fenomen Grimmovih bajki u okviru lingvističke analize bajki iz pedagogijske perspektive. U radu će biti analizirane četiri Grimmove bajke: *Matovilka*, *Pepeljuga*, *Snjeguljica* i *Trnoružica*. Analiza će se vršiti na izdanjima bajki iz 1994. i 1995. godine te 2000.-2004. godine na hrvatskom i njemačkom jeziku kako bi se utvrdile promjene u jezicima te prikazali fenomeni iz pedagogijske perspektive. Iz pedagogijske perspektive promatrat će se karakterizacija likova, ponajviše roditeljskih likova poput očeva i majki/maćeha u odnosu na glavnog junaka/glavnu junakinju kako bi se utvrdilo kojem roditeljskom odgojnom stilu ti likovi pripadaju. Iz karakterizacije likova pokušat će se odrediti četiri osnovna roditeljska odgojna stila: autoritarni, autoritativni, permissivni i indiferentni.

Kao dopuna pedagogijskoj perspektivi ovog rada poslužit će interpretacije i psihoanalitičke teorije bajki Marie-Louise von Franz, Brune Bettelheima te naročito Marca Girarda koji se je posebno posvetio fenomenu roditeljske nesposobnosti prikazane u bajkama braće Grimm.

U teorijskom dijelu rada definirat će se bajka kao književna vrsta, prikazat će se teorije postanka i vrste bajki s naglaskom na klasičnu bajku i njene karakteristike.

Ključne riječi: Grimmove bajke, komparativna lingvistička analiza, pedagogijska perspektiva, roditeljski odgojni stilovi, psihoanaliza bajki

2. O bajci

2.1 Bajka kao književna vrsta

Riječ 'bajka'¹ dolazi od glagola 'bajati', što znači 'vraćati', 'čarati', ali i 'pripovijedati' te ima dva značenja. U književnoj teoriji 'bajkom' se smatraju književna djela u kojima se bez začuđenosti susreću zbiljski i nadnaravni svijet. U svakodnevnom razgovornom smislu 'bajka' poprima negativno pa i pejorativno značenje, jer se rabi kao sinonim za izmišljotinu ili praznu priču.

Bajka kao književna vrsta bila je i jest predmet istraživanja brojnih znanstvenika i autora te se u literaturi iz istog razloga nailazi na brojne definicije bajke. Ovdje će se istaknuti samo neke od njih, značajne za ovaj rad.

U svojoj knjizi *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacija* Ana Pintarić definira bajku kao „jednostavnu proznu vrstu prepoznatljivu po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima.“ U određenju bajke naglašava pojmove *čudesno*, *čarobno* ili *nadnaravno*, koji govore o njezinoj posebnosti i ljepoti među pričama, te je mnogi nazivaju kraljicom priče (Pintarić, 2008: 7).

Milivoj Solar piše da je bajka „osobita književna vrsta u kojoj se *čudesno* i *nadnaravno* prepliću sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti“ (Solar, 2001: 213).

Stjepko Težak bajkom smatra „svaku priču, narodnu ili umjetničku, u kojoj se slika svijeta izgrađuje na nestvarnim, *nadnaravnim* elementima u kojima je sve moguće“ (Težak i Težak, 1997:7).

Andre Jolles svojedobno je proučavao bajke te se smatra utemeljiteljem književnoteorijskog pojma *jednostavni oblici* u koje ubraja i bajke. Jednostavnim oblicima smatraju se književne vrste koje izvorno pripadaju usmenoj književnosti, odnosno usmenom jezičnom stvaralaštvu, prvobitnim oblicima izražavanja iz kojih će se kasnije razviti složeni oblici, tj. književni

---

¹ Pintarić, 2008: 7

žanrovi. Jednostavnim oblicima pripadaju i književne vrste poput mita, legende, sage, vica ili zagonetke. U takvom stvaralaštvu ogledaju se kazivanja, likovi i pojave iz svakodnevnog života (Solar, 2001: 211). Prema Maji Bošković-Stulli jednostavni oblici ipak nisu tako jednostavni, barem ne bajke kao književna vrsta. Objašnjenja za to Bošković-Stulli nalazi u ne uvijek istoznačnim sadržajima duhovne zaokupljenosti, u važnosti pripovjedačevih riječi, njegovoj individualnosti kao i udjelu slušatelja (2012: 290).

Dubravka i Stjepko Težak u knjizi *Interpretacija bajki* govore o bajki kao nastojanju da se shvati svijet te da se protumače nejasne pojave u prirodi. Zato u bajkama nailazimo na personificirane prirodne pojave: izmjena dana i noći, moć sunčeve energije, postanak svijeta i životinja (Težak i Težak, 1997: 8).

Ako se gore navedene definicije pomnije prouče uočit će se zajednički element *čudesnog* i *nadnaravnog* koji brojni autori smatraju najvažnijom karakteristikom bajke kao književne vrste. Za Maju Bošković-Stulli je element *čudesnog* element radnje jer kaže kako *čudesno* izražava njezin apstraktni, izolirajući kao i sublimirajući stil (2012: 285).

Bajka se naziva *kraljicom priče* (Pinatrić, 2008: 7) upravo jer potječe iz naroda, prenošena usmenom predajom iz generacije u generaciju. Bajke su pripovijedali putnici u svratištima i gostionicama (Vučić, 2006: 226), ali i u krugu obitelji te se često smatra da je prva bajka smišljena i ispričana za vrijeme zimskih večeri u siromašnoj kolibici, kada se obitelj okupljala i pripovijedala o nekom boljem i ljepšem životu. Stoga ne čudi da dom, ognjište i obitelj često pronalaze svoje mjesto u samim bajkama (Pintarić, 2008: 228). Može se reći da su bajke *baština cijeloga svijeta* (Pintarić, 1999: 1) jer postoje brojne inačice istih bajki u različitim kulturama, o čemu svjedoče i bajke braće Grimm. Upravo iz tog razloga Jolles smatra kako bajke kao jednostavni oblici, prvobitni oblici izražavanja pripadaju kolektivu, a ne pojedincu kao primjerice romani točno određenih autora (Jolles, 2000: 205-206).

2.2 Upotreba pojmova *bajka* i *Märchen*

S obzirom na to da se radi o interdisciplinarnom radu te da se u njemu analiziraju bajke na hrvatskom i njemačkom jeziku, valja razjasniti značenje njemačke inačice pojma bajki *Märchen* u semantičkom i etimološkom smislu.

Prema Bošković-Stulli, Vuku Karadžiću riječ bajka nije bila poznata pa on govori o tzv. *ženskim pripovijetkama*, u kojima se kazuju „kojekakva čudesa što ne može biti“ te im on daje ime gatka, a upotrebljava ih uz njemački naziv *Märchen* (2012: 281). Pojam *bajka* bio je poznat i u ostalim slavenskim jezicima bilo kao staro tradicijsko ime, bilo kao stručni termin. Stil njemačke bajke odgovara stilu romantike i Biedermeiera. Tvorci njemačkog pojma *Märchen* su braća Grimm koji se posvuda uzima kao glavni pojam za bajku, ali zapravo obuhvaća šire značenje od same bajke. Pojam *Märchen* zadržao je svoje elastične okvire sve do danas. Neki autori žele ograničiti značenje *Märchen* na samu bajku (Stith Thompson, von Sydow, de Vries i drugi) dok ga drugi nastoje proširiti (Bolte, Aarne). Analogno hrvatskom pojmu *bajka* stoje njemački pojmovi *Zauber-* ili *Wundermärchen* koji uz sebe vežu attribute čaroban ili čudesan te se u hrvatskom jeziku smatraju pleonazmom (Bošković-Stulli, 2012: 282).

Danas se pojam *Märchen* u njemačkom jeziku definira na sljedeći način: „im Volk überlieferte Erzählung, in der übernatürliche Kräfte und Gestalten in das Leben der Menschen eingreifen und meist am Ende die Guten belohnt und die Bösen bestraft werden“ (Duden, <http://www.duden.de/rechtschreibung/Maerchen>, pristupljeno 10.6.2016.). U prijevodu na hrvatski standardni jezik podrazumijeva pripovijest usmene predaje u kojoj se nadnaravne moći i likovi isprepliću sa životom likova stvarnog svijeta, a čiji kraj obilježava pobjeda dobra nad zlom kao i kazna zla².

---

² Vlastiti prijevod: K.K.

2.3 Teorije postanka i vrste (tipovi) bajki

Valja naglasiti da s pojavom braće Grimm počinje i teorijsko istraživanje bajki te raste zanimanje za njihovo istraživanje. U tekstovima braće Grimm vidljive su naznake dviju poznatih teorija bajki – migracijske i poligenetske. U suvremenoj znanosti postoji teorija koju zastupaju von der Leyen, de Vries, Propp i drugi, a koja polazi od toga da bajke i epski spjevovi potječu iz mita (Kanižaj, 2013: 3).

Migracijska teorija govori o mogućem prelasku neke pripovijetke jednog naroda drugome. Ova je teorija u 19. stoljeću naišla na otpor etnoloških istraživača prvotnih kultura koji smatraju da su elementarne ideje, misli i religijska shvaćanja neovisna.

Poligenetska teorija govori o mogućim postancima sličnih pripovijedaka u različitim zemljama neovisno jedna o drugoj. Korisna je ponajprije pri tumačenju osnovnih tema i motiva, ali se ne može primjenjivati na složenije sižee pripovjedaka, kako objašnjava Bošković-Stulli (Kanižaj, 2013: 3).

S obzirom na to da su bajke bile predmetom istraživanja brojnih autora postoje i brojne vrste i podvrste bajki, ako razmotrimo strukturu, stil, način pisanja ili vremenski period u kojem su bajke nastale. Za potrebe ovog rada razradit će se podjela na *klasične* i *moderne* bajke te *fantastične* priče.

2.3.1 Klasične bajke

Prije svega valja napomenuti da pojam *klasičan* (Pinatrić, 2008 :9) ima više značenja te da se u sintagmi 'klasične bajke' ne promatra iz perspektive klasične književnosti starih Grka i Rimljana, već se smatra epitetom za uzorne bajke, odnosno one bajke koje su utemeljile umjetničku ili autorsku bajku u svjetskoj književnosti, a čiji su predstavnici autori poput Charlesa Perraulta, Jeanne-Marie Le Prince De Beaumont, Jacoba i Wilhelma Grimma, Aleksandra Puškina, Hansa Christiana Andersena, Božene Nemcove, Aleksandra Nikolajeviča Afanasjeva te Oscara Wildea (Pintarić, 2008: 9). Za klasičnu bajku prepoznatljivo je jedinstvo stvarnog i zamišljenog svijeta, stereotipna kompozicija, sukob dobra i zla, pobjeda dobra, uvjet, kušnja i nagrada, nadnaravni likovi pomagači poput vila, vilenjaka i čarobnica, neobjašnjivi događaji te čarobni predmeti i čarobne riječi (Pintarić, 2008: 9).

2.3.2 Moderne bajke

Moderna je bajka zapravo razrađena klasična bajka. Dok su u klasičnoj bajci opisi vrlo sažeti, moderna bajka ima razrađeniju pripovjedačku tehniku. Opisi likova, mjesta i vremena radnje su bogatiji i funkcionalnog karaktera, a postupci likova motiviraniji. U modernim bajkama može izostati nagrada ili kazna, kao i pouka. Razgradnju klasične bajke započeo je već Oscar Wilde, a nastavljaju je braća Karl i Josef Čapek (Pintarić, 2008: 10).

2.3.3 Fantastične priče

Kod fantastičnih priča uočava se najveći pomak u odnosu na klasičnu i modernu bajku. Fantastične priče tematiziraju igru, djetinjstvo i odrastanje, prevladavaju suvremeni motivi, ne postoji stereotipna kompozicija, stvarni i nestvarni svijet su strogo podijeljeni, u postojanje nestvarnog svijeta se sumnja, glavni likovi su djeca, a nestvarni likovi su u ulozi tajanstvenog prijatelja. Utemeljiteljem fantastične priče smatra se Lewis Carroll i djela *Alica u Zemlji čudesa* i *Alica s onu stranu ogledala* (Pintarić, 2008: 11).

2.4 Struktura klasične bajke i njene karakteristike

Pojam strukture (lat. *structura*) označava cjelinu određenu rasporedom i odnosima među dijelovima književnog djela. Fabularna djela sastavljena su od početnih, središnjih i završnih dijelova. Iako bajka pripada jednostavnim proznim književnim djelima, njena fabula također ima početni (uvod), središnji (zaplet, uspon, vrhunac radnje, obrat) te završni dio (rasplet) radnje (Pintarić, 2008: 17-20). Bajke imaju čvrstu kompoziciju koja se temelji na ponavljanju, što se može vidjeti kod uvodnih i završnih rečenica, ali i same radnje pri čemu broj ponavljanja igra važnu ulogu. Osim toga, fabula je ispričana jednostavnim rečenicama u kojoj nema opširnih opisa kao ni zaustavljanja radnje (Pintarić, 1999: 20-21).

Uvod bajke je stalan, odnosno stereotipan te sadrži nekoliko rečenica koje otkrivaju osnovne informacije o mjestu i vremenu radnje, likovima ili događajima. Najčešće počinje rečenicom: „Bio jednom/ bili jednom...”

Zaplet slijedi nakon uvoda te donosi prvi događaj ili problem oko kojeg se stvara ostatak priče te traži razrješenje.

Nakon zapleta slijedi *uspon* koji donosi niz događaja najčešće u uzročno-posljedičnoj vezi.

Vrhunac radnje predstavlja najdramatičniji događaj u bajci, najčešće prikazan kao sukob dobra i zla. Ovaj događaj pruža dva rješenja problema: jedan logičan koji slijedi događaje u bajci i onaj drugi, suprotan koji iziskuje pobjedu dobra i put prema nagradi.

U *obratu* se otkriva kojim se putem radnja dalje odvija, a napetost popušta.

Rasplet donosi odgovore na neka pitanja ili situacije koje do sada nisu bile objašnjene, a najčešće se radi o nagrađivanju dobrih i kažnjavanju loših ili zlih likova.

Osim strukture, bajka sadrži i osnovne karakteristike koje je čine jedinstvenim književnim djelom. Slijede osnovne karakteristike mjesta i vremena radnje, likova i čudesnih elemenata kao i simbolike govora važnih za kasniju lingvističku analizu odabranih bajki.

2.5 Jezični izričaj i simbolika brojeva

Valja spomenuti da bajke obiluju poslovičnim i frazeološkim izrazima što je jedno od glavnih obilježja bajke. Brojevi koje nalazimo u bajkama izražavaju količinu, ali su i simboli ideja ili sila. Uzmemo li u obzir da su bajke prenošene usmenom predajom, dio kolektivne ostavštine mnogih kultura i naroda, onda je lako zaključiti da oni imaju i različito značenje. U bajkama se najčešće prikazuju brojevi *tri*, *sedam*, *dvanaest* i *četrdeset* (Pintarić, 1999: 21).

Broj *tri* temeljni je broj, izraz duhovnog i intelektualnog reda, savršenosti i dovršenosti. Taj se broj u bajkama najčešće spominje: tri sina, tri kćeri, tri dana, radnja se tri puta ponavlja ili se nešto tri puta događa. U kršćanskoj simbolici savršenstvo i jedinstvo tvore tri božanske osobe u jednom Bogu (Pintarić, 1999: 22).

Broj *sedam* govori o kružnoj dovršenosti i potpunosti vremena. U kršćanskoj se simbolici navodi da Bog stvara svijet sedam dana. U *Snjeguljici* primjerice nalazimo sedam patuljaka (Pintarić, 1999: 22).

Broj *dvanaest* iskazuje prostorno-vremenske diobe. U kršćanskoj simbolici često se susrećemo s ovim brojem: Isus je imao 12 učenika, Jakov je imao 12 sinova od kojih je nastalo 12 plemena, drvo života imalo je 12 plodova. Broj dvanaest označava Božji narod i Crkvu. Smatra se da je simbolika ovog broja prenesena s utjecajem kršćanstva u bajke i narodne pripovijetke (Pintarić, 1999: 22).

Broj *četrdeset* simbol je kušnje ili kazne. U kršćanskoj simbolici i povijesti spasenja njime su označeni veliki događaji i prekretnice: Mojsije je sa svojim narodom 40 godina proveo u

pustinji, a Isus je propovijedao 40 dana. Ova simbolika također je prenesena na bajke i narodne pripovijetke (Pintarić, 1999: 22).

Sve epizode u toku zbivanja unaprijed su određene, a ta apstraktna kompozicijska linija daje obilježja *čudesnosti*. Prema Bošković-Stulli stalne formule, stajajući brojevi³, ritmički i rimovani počeci i završeci, ponavljanje epizoda elementi su apstraktnog stila svojstvenog bajci (2012: 285). Prema tumačenjima Bošković-Stulli, valja naglasiti da u bajku osim simbolike brojeva i govora ulaze i motivi običnog života, motivi magijskog i mitološkog podrijetla, odrazi rituala i običaja, seksualni motivi i simboli, ali u svojem pročišćenom obliku, oslobođeni konkretnog značenja (2012: 285).

2.6 Mjesto i vrijeme radnje

Događaji u bajkama odvijaju se u neodređenom vremenu, u vremenskom i prostornom vakuumu, kada su se nadnaravne pojave smatrale svakodnevnicom, poput čarobnjaštva. Mjesto radnje također je neodređeno i jako udaljeno i skriveno: iza sedam gora i mora, u nekom nepoznatom kraljevstvu (Pintarić, 2008: 20). Prema Miroslavi Vučić, svijet bajki predstavlja zemlju 'nedodiju' (Vučić, 2006: 232), odnosno zemlju koja nije neka određena zemlja i ne nalazi se u određenom vremenu. Mnoge bajke počinju riječima *Prije mnogo, mnogo godina, Bilo jednom, Dogodilo se, Prije mnogo, mnogo vremena*. Mjesto radnje popraćeno je neodređenim oblikom zamjenica poput *u nekom selu, u jednom/nekom kraljevstvu*, bez naznaka o kojem je mjestu riječ ili gdje se ono nalazi (Vučić, 2006: 232). Prema mišljenju Bošković-Stulli najčešća su mjesta radnje u bajkama sela, gradići, kraljevstva ili šume, a njihov izbor povezan je s duhom vremena u kojem su bajke pisane jer su na taj način bile prilagođavane publici. U bajci nema distance između *ovog* i *onog* svijeta, svijet bajke je jednodimenzijski (2012: 285).

---

³ Stajajući brojevi, kao i stalne imenice i pridjevi pripadaju stalnim, ustaljenim motivima karakterističnim za bajku, ali i usmenu književnost. Ovi motivi najviše dolaze do izražaja i u epskim narodnim pjesmama jer se one, kao i u bajke, ističu osebnim stilom, tzv. kolektivnim stilom. Kako su narodni stvaratelji tih pjesama bezimeni i ne ističu u svojem kolektivu, oni pribjegavaju ustaljenim, stalnim ili stajalim riječima. Takve riječi ne spominju se samo kod jednog pripovjedača ili pjesnika nego kod mnogih. Tako se u mnogim pripovijetkama koriste stalne imenice poput: kula ili dvor (a ne: kuća) ili gospodar (a ne: muž ili suprug). Kod odabira brojeva će narodni stvaratelji biti precizni i birati precizne brojeve poput 3, 7, 9, 12, 30, 100, 300, 1000 (Narodne pesme, osobine i stilske figure, <https://bozinovicdragana.wordpress.com/2014/03/19/narodne-pesme-osobine-stilske-figure/>, pristupljeno 6. 7. 2016.).

2.7 Likovi

U bajkama su likovi najčešće odrasli, iako u ulogama srećemo i djecu. Mogu se podijeliti prema socijalnom statusu na bogate (kraljice i kraljevi, princeze i prinčevi, bogati trgovci, pripadnici visokog društva) i siromašne (ribari, drvosječe, lovci, mlinari). Likovi mogu biti zbiljski (kraljevi, krojači, drvosječe ...) i nadnaravni (vještice, vile, patuljci, zmajevi ...). Također, likovi mogu biti personificirane prirodne pojave (vjetar), svemirska tijela (Sunce, Mjesec), apstraktne imenice (smrt, duša), antropomorfizirani predmeti (tepih, toljaga, stolić, zrcalo), životinje i biljke (zec, žaba, golub, hrast). Likovi su plošni i polarizirani, te mogu biti dobri i zli (Pintarić, 2008: 22). Kada je riječ o ljudskim likovima u bajkama, može se reći da su oni predvidivi i jednodimenzionalni bez gotovo ikakvih tjelesnih osobina ili osobnosti.

Osim toga, likovi su lišeni plastičnosti i individualnih crta, unutrašnji doživljaji likova pomaknuti su u plošnost vanjskog zbivanja. Stvari se ne opisuju nego se imenuju. Predmeti su od čvrste tvari i strogo simetrični; ne samo stvari već i živa bića su od metala ili minerala. Pri tome valja spomenuti plemenite metale poput zlata, srebra ili bakra. Konture boja linija su linearne, oštro određene, što odgovara i tijeku radnje. Prema Bošković-Stulli izolacija i univerzalna povezanost glavni su pokretači priče, a utjelovljene su u junaku (2012: 285). Svako lice ima svoju funkciju. Većina likova, posebno ako je riječ o kraljevićima nema vlastita imena (Vučić, 2006: 231). Karakteristika likova je prerusavanje i pretvaranje (Pintarić, 2008: 27-28). „Pretvaranje likova bajkama daje određenu draž i tajnovitost, odnosno *čudesnu* komponentu te se smatra odlikom nestvarnoga svijeta. Češće se u bajkama pojavljuju sile zla kako bi kažnjavale ili se osvećivale (Grimm, Trnoružica). Za razliku od pretvaranja, likovi se u bajkama mogu prerusavati kako bi se zaštitili od nevolja (Grimm, Zlatna ptica) ili nanijeli nekome zlo (Grimm, Kraljevna gušćarica)“ (Pintarić, 2008: 27-28).

2.8 Fenomen uvjeta, kušnje i pouke

Uvjeti i kušnje u bajkama pokreću radnju te šalju junaka u neku pustolovinu kako bi izvršio određene zadatke, uvjete ili prevladao kušnje. Na taj način junak na kraju bajke zaslužuje nagradu, a rješavanjem kušnji pobjeđuje zlo. Valja naglasiti da bajka pruža jednaku mogućnost lošim i dobrim likovima da se ispravi određena nepromišljenost ili nepravda (Pintarić, 2008: 20-22). Ovdje se očituje i odgojni (didaktični) karakter bajke.

Spomenuti odgojni karakter bajke najočitiji je u pouci. Bajka promiče pozitivne aspekte o životu poput pravednosti, ljubavi, mudrosti, poniznosti i vjere, a osuđuje oholost, mržnju, pakost ili samoljublje (Pintarić, 2008: 21-22). Bajka opisuje pobjedu dobra nad zlom te ulijeva nadu i utjehu, a neki teoretičari, kušnje koje prolaze likovi u bajkama, smatraju ekvivalentima odrastanja u stvarnom životu, poput Bettelheima, o čemu će nešto više riječi biti kasnije.

3. Braća Grimm i Grimmove bajke

Jacob i Wilhelm Grimm poznati su njemački jezikoslovci i folkloristi. Jacob Grimm rođen je 1785. godine, a njegov brat Wilhelm godinu dana kasnije u gradiću Hanau u istočnom Hessenu, u kojem su proveli i djetinjstvo. Obojica su pohađali gimnaziju u Kasselu te studirali pravo na Sveučilištu u Marburgu. Na njihovo obrazovanje velik utjecaj imao je plemić Fridrich Carl von Savigny koji je mladiće upoznao s književnošću romantizma te tako nepovratno obilježio njihov daljnji rad (Vučić, 2006: 223). Očarani svijetom bajki, braća su odlučila sakupljati vlastite bajke te stvoriti vlastitu zbirku bajki. Braća Grimm priključili su se Heidelberškom krugu⁴ koji se intenzivno bavio sakupljanjem i istraživanjem njemačke pučke književnosti kao i nacionalnog leksičkog blaga (Vučić, 2006: 223).

Braća Grimm objavili su 1812. godine u Njemačkoj prvo izdanje vlastite zbirke bajki *Dječje i domaće bajke* (*Kinder- und Hausmärchen*). Godine 2012. obilježena je dvjestota obljetnica prvog izdanja zbirke bajki, što svjedoči o velikoj popularnosti Grimmovih bajki i danas. Zbirku bajki obilježio je timski rad dvojice braće. Dok je Wilhelm zapisivao i birao

4

Bibliografija braće Grimm, (https://www.germany.travel/media/content/press_kit/brueder_grimm/press_kit_3/hr/HR_Brothers_Grimm_Bio_graphy.pdf, pristupljeno 10.6.2016.).

bajke, Jacob je bio zadužen za znanstveni rad, s obzirom na to da su ga zanimali jezik i filologija (Vučić, 2006: 224).

Poznato je da bajke pripadaju usmenom stvaralaštvu pa su tako i usko povezane s nacionalnom ostavštinom i narodnim blagom njemačkog govornog područja. Pri prikupljanju bajki braći su pomogli *kazivači priča* (Vučić, 2006: 227). Na zbirci je radilo oko 40 znalaca i prijatelja, a do danas su poznati identiteti Dorothee Viehmann i Marie Hassenpflug dok su identitete ostalih kazivača braća tajila. Tek nakon istraživanja rukopisa i bajki utvrđeni su identiteti ostalih sudionika. Viehmann im je ispričala jednu od najpoznatijih bajki svih vremena – *Pepeljugu*, a Marie je pričala ostale danas popularne bajke poput *Crvenkapice*, *Snjeguljice* i *Trnoružice*. Njezin identitet otkriven je tek 1970-ih (Vučić, 2006: 226-228). Dok je Viehmann bila kći gostioničarke, Hassenpflug je pripadala visokom staležu, a bajke je upoznala slušajući svoju dadilju koja joj je bajke čitala i pripovijedala na francuskom jeziku (Vučić, 2006: 227).

Za samo podrijetlo bajki bitno je naglasiti da je Njemačka u 19. stoljeću bila pod Napoleonovom okupacijom. Grimmove bajke zapravo su mješavina usmene predaje i Perraultovih bajki objavljenih 1697. u knjizi *Priče moje majke guske* (Vučić, 2006: 228). Iako su braća Grimm smatrala da bajke potječu iz okolice Hessena, tek su u svom drugom izdanju priznala da njihove bajke imaju internacionalne korijene: ruske, finske, japanske, irske, slavenske, francuske, talijanske (Vučić, 2006: 228). Uzimajući u obzir sve gore navedeno upitno je podrijetlo Grimmovih bajki kao izvorno njemačkih. Njemački poznavatelji bajki pomno su se bavili ovim pitanjem te utvrdili da se radi o njemačkim bajkama, a čemu svjedoči i često mjesto radnje u njima – *šuma*⁵. Izbor *šume* kao mjesta radnje u Grimmovim bajkama nije slučajna jer je tadašnje njemačko društvo ovisilo o šumi. U šumu su seljaci vodili blago na pašu, plemići lovili jelene (otuda lovac kao čest lik u bajkama), a drvosječe nabavljali drvo. Štoviše, pripovjedači bajki znali su za mističnost i tajanstvenost koju nosi kontekst šume te su likove smještali u šumu kao mjesto radnje (Vučić, 2006: 229-230). U Njemačkoj *šuma* poprima gotovo kultno značenje u kulturi življenja što su braća Grimm prenijela i u svoje bajke, dajući im tako njemački štih. Svojim su bajkama braća željela ujediniti Nijemce i pokazati kako pripadaju istoj kulturi te da imaju zajednički jezik. Bili su politički angažirani te su se zalagali za ujedinjenje nezavisnih kraljevstava i kneževina

---

⁵ Od romantizma do 21. stoljeća postoji poseban odnos njemačkog naroda prema šumi, što se očituje u kulturi življenja i politici održivosti. Šuma je bila čest motiv njemačkih romantičara te se smatrala protutežom francuske urbanizacije (https://de.wikipedia.org/wiki/Deutscher_Wald, pristupljeno 10.6.2016.).

(Vučić, 2006: 226). Iz tog razloga prva izdanja uopće nisu bila namijenjena djeci, već odraslima s obzirom na to da su se braća Grimm smatrali domoljubnim istraživačima narodnog blaga, a ne dječjim zabavljačima. Veći komercijalni uspjeh uslijedio je tek nakon ilustriranih i probranih izdanja kada su braća Grimm otkrila djecu kao publiku (Vučić, 2006: 225-226, 230).

Bajke braće Grimm prevedene su na više od 160 jezika, od inuitskoga do svahilija. Neki njihovu popularnost uspoređuju s popularnošću Biblije, najprodavanije knjige u povijesti civilizacije. „Najmanja knjiga braće Grimm prvi je put izložena 2005. godine na 57. sajmu knjiga u Frankfurtu te je veličine kovanice od jednog eura, dok je najveća izložena 2002. u omladinskom odmaralištu u istočnoj Njemačkoj. Knjiga je visoka četiri metra i pet centimetara, široka tri metra i deset centimetara a svaka stranica teška je 52 kilograma“ (Vučić, 2006: 231-232). Stari rukopisi poznatih autora nalaze se u muzeju Grimmovih u Kasselu. O popularnosti bajki svjedoči i turistička karta domovine braće Grimm. Na karti su obilježena sva važna mjesta iz života braće, a u nekim mjestima su rekonstruirane scene iz bajki u obliku skulptura, muzeja ili kazališnih predstava (Vučić, 2006: 233).

Bajke braće Grimm poznate su u cijelom svijetu, a oni kao autori slove za jedne od najpoznatijih autora njemačke književnosti te ih se s pravom može nazvati *čuvarima bajki* (Vučić, 2006: 223).

4. Interpretacija i psihoanalitičko tumačenje bajki

Maja Bošković-Stulli naglasila je u svojim istraživanjima bajke kao književnog djela da viđenje bajke, njeno značenje pa i sama interpretacija prelaze okvire jednostavnih oblika te se realiziraju u svojoj *mikrostrukturi* (Bošković-Stulli, 2012: 285), viđenju autora i pisca, ali i samog slušatelja. Tumačenja i viđenja bajki bilo je mnogo. Jolles u bajci vidi „svijet u kojemu su ispunjena očekivanja o tome kako bi se stvari u svijetu zapravo morale zbivati“ (Bošković-Stulli, 2012: 288) te se na taj način dotiče fenomena *naivnog morala*. Ernst Bloch pak vidi bajku kao „nadu, pozitivnu utopiju koja je usmjerena na budućnost“ (Bošković-Stulli, 2012: 288). Christa Bürger u bajci vidi „oslobodilačko, emancipacijsko djelovanje i utopijski san o slobodi i sreći“ (Bošković-Stulli, 2012: 288). Ranke bajci pridaje značenje na temelju bajke kao vrste te u njoj vidi „jednu od temeljnih psihičkih antropoloških potreba da pokaže svijet višeg reda i pravednosti u punoj transparentnosti, dakle sublimirani svijet, u

kojemu se sva čežnja za srećom i ispunjenjem uobličuje kao mitsko savršenstvo“ (Bošković-Stulli, 2012: 289).

4.1 Psihoanaliza bajki

Bajka često služi kao sredstvo za tumačenje i argumentiranje nekih drugih teorija. Tu ubrajamo i psihoanalitičko tumačenje bajki različitih autora. Pri analizi i tumačenju bajki Bošković-Stulli upozorava da je interpretacija bajki u svjetlu dječje psihoterapije opravdana pa čak i poželjna sve dok se tumači kao jedan mogući način djelovanja bajki (2012: 289). Za potrebe ovoga rada spomenut će se u kratkim crtama teorije Freuda i Junga koje su u svojim analizama razrađivali Bruno Bettelheim, Marie Luise von Franz te Marc Girard.

Sigmund Freud je izdajući knjigu *Tumačenje snova* 1900. godine nepovratno utjecao na društveni razvoj i kulturu. Freud je osmislio posebnu tehniku analize sna koja je postala obrazac za psihoanalitička tumačenja kao i za analizu književnih djela. U osnovi razumijevanja Freudove analize je razlikovanje latentnog i manifestnog sadržaja sna. Latentni sadržaj je prikriveni, a manifestni je stvarni predmet analize i tumačenja sna, a sve u osnovi Freudovih dijelova ličnosti ida, ega i super-ega (Kanižaj, 2013: 8).

Bruno Bettelheim autor je djela *Smisao i značenje bajki* objavljenog 1976. godine. Bettelheim se u ovom djelu bavi terapijskim učinkom i pedagoškim značenjem čitanja bajki koje dijete zabavlja te mu pomaže u sazrijevanju. U svojem je tumačenju Bettelheim preuzeo Freudove temeljne pojmove ida, ega i super-ega, a u svojim razmatranjima govori o problemima koji nastaju kada jedan dio ličnosti prevladava nad drugim. Bettelheim smatra bajku pretečom psihoanalize jer se bavila problemima poput suparništva i posesivnosti u odnosu djece i roditelja, zle maćehe, Edipova kompleksa, fiksacije na oralnu fazu odrastanja, incestnih pomisli i drugih. Za Bettelheima je bajka terapijska vrsta jer zajamčeni sretan završetak bajke ohrabruje dijete da se nosi sa svojim (ne)shvaćenim problemima na način da se poistovjećuje s likovima iz bajke, ili u njima pronade slike svojih bližnjih. Bettelheim psihoanalitičko tumačenje bajki u djelu *Smisao i značenje bajki* posvećuje podjednako roditeljima, odgajateljima, učiteljima kako bi djeci olakšali nedoumice odrastanja (Bettelheim, 2000: 10). Stoga ne čudi Bettelheimovo poimanje bajki: „Svaka bajka implicitno ukazuje na to da život ima smisla, da ga je vrijedno živjeti i da u njemu postoje vrijednosti za koje se vrijedi boriti“ (Bettelheim, 2000: 7).

Marie-Luise von Franz objavila je knjigu *Interpretacija bajki* te se smatra najvećom Jungovom nasljednicom. U razmatranju bajki oslanja se na Jungovu filozofiju *arhetipa*⁶ te bajke smatra “najčišćim i najjednostavnijim izrazima psihičkih procesa *kolektivnog nesvjesnog*”⁷ (von Franz, 2007: 7). Za von Franz bajke predstavljaju arhetipove u njihovu ogoljenom, sažetom i najjednostavnijem obliku. Za Junga je svaka bajka „relativno zatvoren sustav, sastavljen od esencijalno psihološkog značenja izraženog nizom simboličkih slika i događaja kroz koje se otkriva.“ Von Franz zaključuje da sve bajke nastoje opisati jednu te istu psihološku činjenicu koju, da bi se otkrilo, valja istražiti mnoštvo različitih aspekata priča. Ta činjenica u Jungovoj filozofiji predstavlja Jastvo, a ono je pak ukupnost *individualnog*⁸ te regulirajuće središte kolektivnog nesvjesnog. Tu činjenicu svaki pojedinac i svaki narod doživljava u različitoj psihološkoj stvarnosti (von Franz, 2007: 13). Prema Bošković-Stulli bajke se u jungovskoj filozofiji predstavljaju kao simboli za nesvjesne duševne procese, gdje likovi nisu viđeni kao ljudi nego predstavljaju pojedine arhetipski zamišljene komponente čovjekove duše (Bošković-Stulli, 2012: 289).

Kada govorimo o jungovoj filozofiji valja naglasiti da je von Franz u knjizi *Interpretacija bajki* dala i iscrpan pregled povijesti znanosti o bajkama, teorije različitih škola kao i njihovu literaturu. U svojim objašnjenjima dotakla se starog Egipta, kasne Antike, ali i novije ere kada su se znanstveni krugovi ponovno počeli zanimati za podrijetlo i nastanak bajki, posebice nakon objave Grimmovih bajki. Znanstveni interes za bajke potaknuli su u 18. stoljeću Winckelmann, Hamann i J.G. Herder, dok su neki drugi poput Ph. Moritza bajkama dali poetsku interpretaciju. Sam Herder smatra da bajke sadrže ostatke stare, davno zaboravljene vjere izražene simbolima. U toj se misli ostvaruje emocionalni poriv, svojevrsni *neopagonizam* (Von Franz, 2007: 15) koji se posebice javlja za u vrijeme Herderove filozofije, a kao odgovor na nezadovoljstvo kršćanskim naukom te vraćanjem intuitivnoj, zemaljskoj mudrosti koju u svojim djelima veličaju romantičari. S obzirom na to da se Jung u

---

⁶ Pojam *arhetip* Jung je preuzeo iz *Corpus Hermeticuma*, no prvenstveno je na njega utjecao sveti Augustin sa svojim *ideae principales* koje označuju neke ideje ili nepromjenjiva i određena gledišta, koja nisu uobličena te se stoga smatraju vječnima (von Franz, 2007: 13). Također, arhetip se smatra elementarnom pjesničkom slikom, elementarnim porivom, elementarnom emocijom ka nekom karakterističnom djelovanju (von Franz, 2007: 21).

⁷ Pod pojmom *kolektivnog nesvjesnog* shvaća se sveukupnost tradicija, običaja, konvencija, predrasuda, pravila i normi ljudskog kolektiviteta koji svijesti neke skupine daje usmjerenje, odnosno prema kojima pojedinci te skupine obično žive bez previše razmišljanja (von Franz, 2007: 7).

⁸ Individualno nesvjesno moglo bi se identificirati s podsviješću koja obuhvaća one psihičke procese koji su smješteni između potpuno svjesnoga i nesvjesnoga (npr. određena stanja transa, sadržaji kojih se ne sjećamo i koji su nenamjeravani i neprimijećeni) (von Franz, 2007: 12).

svojoj filozofiji djelomično oslanja na Freudeovu filozofiju snova, valja spomenuti i 19. stoljeće i Ludwiga Laistnera kojeg von Franz smatra vrlo važnim u istraživanju bajki. U svojim istraživanjima bajki Laistner je iznio tezu da osnovni motivi bajki i narodnih pripovijetki potječu iz snova pri čemu je želio ukazati na vezu između tipičnih snova koji se ponavljaju i folklornih motiva. Štoviše, brojna etnološka istraživanja ukazala su na to da magijska i nadnaravna vjerovanja primitivnih plemena proizlaze iz iskustva snova, odnosno podsvijesti (von Franz, 2007: 19-20).

Marc Girard u svom djelu *Bajke braće Grimm – Psihoanalitičko čitanje* usmjerava se upravo na bajke braće Grimm pokušavajući njima prikazati smisao života, življenja, osobnog ispunjenja kao i prepreka na tom putu. Girard opisuje bajku kao „anonimni žanr koji se ne izlaže klasičnim prigovorima nijemog biografizma, nego predstavlja uglednu, jednostavnu i oslobađajuću formu“ (Girard, 2013: 19). Uz to, naziva je „*fantastičnim talogom narodne poezije, smjesom kolektivnog nesvjesnog* zbog čega je pogodna za analitičare koji se upuštaju u kritiku terapijskih tjeskoba“ (Girard, 2013: 19). Girard progovara i o važnosti bajki za današnje društvo te naglašava da nas bajke potiču da razmišljamo o „temeljnim vrijednostima koje nadilaze one stoljećima primjenjivane – vjerske, moralne i političke – i vode nas u središte te biološke iznimke koju nazivamo čovječanstvom: solidarnost, suosjećajnost i kada je riječ o osobama suprotnog spola, predavanje nježnosti i konstruktivnoj snazi žudnje“ (Girard, 2013: 23).

Osim toga, Girard razlikuje dvije vrste pripovijesti: *regresivne i poetične* (Girard, 2013: 32). Bajke braće Grimm ubraja u *poetične*. Poetične pripovijesti provode estetičku reorganizaciju stvarnosti i otvaraju do tada neslućene perspektive, to su one priče koje ponovno čitamo u odrasloj dobi. Isto tako, Girard psihoanalizu književnog djela smatra „metodom kritičkog istraživanja književnosti pri kojem nam omogućuje da proširimo mimetičko polje, predočivu stvarnost, ali i da nekadašnju nelogičnost bajki, ono neobjašnjivo i čudesno, promatramo u linearnosti uzročnog lanca upravo u smislu u kojem fantazija blijedi u korist uznemirujuće surovosti u oblikovanju motiva“ (Girard, 2013: 20). Girard u svojoj analizi polazi od Freudeovske filozofije te pridaje važnost analnosti, erotičnim tumačenjima likova, ljudskim nagonima, onom ljudskom i biološkom, ali progovara o fenomenu roditeljske inkompetencije, važnom aspektu na koji ćemo se vratiti tijekom interpretacije komparativne analize odabranih bajki braće Grimm. Valja naglasiti važnost simbolike i motiva kojima bajka vrvi, a koje u psihoanalizi predstavljaju okosnicu interpretacije.

4.2 Pedagogijska perspektiva u lingvističkoj analizi

S obzirom na to da je ovaj rad zamišljen kao interdisciplinarni rad s područja germanistike i pedagogije, valja prikazati karakteristike i načine njegove kritičke analize. Rad je u svojoj kritičkoj analizi zamišljen kao lingvistička komparativna analiza odabranih Grimmovih bajki na hrvatskom i njemačkom jeziku dvaju izdanja (razdoblje 1990-ih i razdoblje od 2000. do 2004. godine). Radi se o najpoznatijim bajkama braće Grimm – *Matovilka*, *Pepeljuga*, *Snjeguljica* i *Trnoružica*.

Lingvistička analiza obuhvaćat će prikaz likova i njihovih postupaka na jezičnoj razini pri čemu će naglasak biti na već spomenutim frazeološkim izrazima te različitim jezičnim figurama (figure dikcije, figure riječi, sintaktičke figure, figure ponavljanja, figure misli). Lingvistička analiza oslanjat će se na opise, sintaksu te semantiku, a analizu će popratiti i tumačenje posebnih simbola. Osim likova i njihovih odnosa promatrat će se i eventualne promjene u jeziku u razdoblju od desetak godina, kao i promjene u prijevodu.

Pedagogijska perspektiva bit će usmjerena na promatranje roditeljskih odgojnih stilova (autoritativan, autoritaran, permisivan, indiferentan) u bajkama, njihov odnos prema djetetu (najčešće glavnom junaku/glavnoj junakinji). Pojam roditeljevanja kao i roditeljske inkompetencije te njihov prikaz u bajkama bit će dodatno pojašnjen nakon lingvističke analize odabranih bajki. Pedagogijska perspektiva bit će obogaćena psihoanalitičkim tumačenjima Bettelheima, von Franz, te naročito Girarda.

Prije analize svake bajke bit će prikazan kratak sadržaj bajke (bajke braće Grimm uvelike se razlikuju od animiranih adaptacija istih). Osim toga, bit će navedeni relevantni likovi, mjesto i vrijeme radnje. Opise likova i njihove postupke kao i odnose pratit će se kroz navedene jezične figure. Iz dobivenih rezultata pokušat će se odrediti kojem roditeljskom stilu roditeljski lik iz bajke (majka/otac, maćeha/očuh) pripada. Nakon lingvističke i pedagogijske perspektive dat će se kritičko viđenje vrijednosti (književne, moralne, odgojne/didaktičke) bajki danas, s obzirom na to da se bajku smatra i *spornom književnom vrstom* jer postoje brojne definicije bajke, ali i sumnjiva odgojna uloga u oblikovanju mladih ličnosti (Težak i Težak, 1997: 7).

Prije same analize odabranih bajki valja pojasniti pojam roditeljevanja kao i što se podrazumijeva pod roditeljskim stilovima.

Roditeljstvo (Kušević, 2011: 300) kao pojam još nije posve uvriježen u hrvatskom standardnom jeziku, ali se može smatrati pandanom engleskog glagolskog oblika *parenting* barem u stručnim krugovima. Ovim pojmom naglašavaju se radnje roditelja, aktivnosti njegove skrbi, kontrole i poticanja djeteta. Barbara Kušević u svojem članku *Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju* naglašava kako se *dobrim roditeljem* ne rađa, već se postaje *dobrim roditeljstvom*.

Kada se govori o roditeljskim odgojnim stilovima, tada u literaturi nailazimo na četiri osnovna tipa – autoritativni, autoritarni, popustljivi i indiferentan.

Autoritativni stil podrazumijeva roditelje koji pokazuju puno ljubavi i topline, ali i kontrole. Roditelji ovoga stila dosljedni su u postavljanju granica koje su u odgoju važne. Ovaj stil naziva se i demokratičan jer pretpostavlja i sposobnost odgovarajuće komunikacije s djetetom pri čemu se dijete potiče te vodi računa o raspoloženju djeteta. Štoviše, roditelj neće inzistirati na pravu jačega ili pravu odrasloga već će se prilagođavati djetetu. Djeca odgajana ovim roditeljskim stilom razvijat će znatiželju, samouvjerenost, nezavisnost, poštovanje i odgovornost te će biti akademski uspješna.

Kod *autoritarnog stila* prevladava nadzor nad toplinom. Odnos roditelja i djeteta razvija se u obliku dva monologa pri čemu roditelji inzistiraju na nadređenosti te odgoju nagrade i kazne. Roditelji se djeci obraćaju često s puno cinizma, grubosti pa i vrijeđanja. Djeca odgajana ovim stilom često su agresivna, ćudljiva, razvijaju nisku razinu tolerancije na frustraciju kao i osjećaj straha i nepovjerenja. Ovaj stil naziva se još i krutim i strogim odgojnim stilom.

Popustljivi (permisivni) roditelji su u odnosima s djecom topli, ali postavljaju premalo zahtjeva. Djeca odgajana ovim stilom često su impulzivna, nezrela i bez kontrole kada se susreću s ograničenjima i trenutnim neispunjenjem vlastitih želja.

Ravnodušni roditeljski (indiferentni, zanemarujući) odgojni stil je stil koji razvoju djeteta najviše šteti. Roditelji ovoga stila svojoj djeci pružaju malo pažnje i topline kao i malo ograničenja, emocionalno su hladni i nezainteresirani za djetetove aktivnosti. Takva djeca teže se socijaliziraju s drugom djecom jer razvijaju osobine poput neposlušnosti, zahtjevnosti neprimjerenim sudjelovanjem u igri s drugim vršnjacima i drugo (Pernar, 2010: 258-259).

5. Komparativna lingvistička analiza Grimmovih bajki

5.1 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 1994./1995. godine:

Matovilka

Matovilka iz: *Sabrane priče i bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 1994.

Rapunzel aus: *Märchen der Brüder Grimm*, 1995

5.1.1 Kratak sadržaj

Muškarac i žena ne mogu začeti dijete, ali nakon nekog vremena žena ipak zatrudni. U njihovu susjedstvu postoji prekrasan vrt prepun divnih biljaka, ali pripada zloj čarobnici koje se boji cijeli svijet. Žena se, kad je ugledala prekrasan zeleni matovilac u zabranjenom vrtu, zaželjela pojesti ga. Kako je znala da ne može kušati matovilac, a njena je želja za njim sve više rasla, razboljela se.

Muž prestravljen ženinim zdravstvenim stanjem odlazi u zabranjeni vrt te donosi svojoj bolesnoj ženi matovilac. Nakon što ga je pojela žena je željela još, a muž je ponovno posjetio zabranjeni vrt. Ovaj se put susreo sa zlom čarobnicom koja je bila odlučna u svojoj namjeri da ga kazni za lopovluk. Muž u strahu objašnjava razloge svoje krađe, a čarobnica mu dozvoljava neograničenu konzumaciju matovilca te zauzvrat traži još nerođeno dijete. Muž pristaje na dogovor sa čarobnicom koja dolazi po dijete nakon poroda, daje mu ime Matovilka te ga odnosi sa sobom.

Dijete je odrastalo sa čarobnicom, a sa 12 godina živjelo zatočeno u tornju neke šume bez prozora i vrata. Matovilka je bila predivno dijete duge prekrasne kose koja je služila čarobnici da se uspne do tornja. Matovilka je u tornju bila usamljena te je svoje vrijeme kratila pjevušenjem koje je jednog dana čuo mladi kraljević. Opčinjen njenim glasom poželio je vidjeti i upoznati djevojku prekrasnog glasa te je odlučio posjetiti ju, ali nije našao ulaz u toranj. Svaki je dan navraćao u šumu ne bi li otkrio ulaz u toranj. Tako je jednog dana vidio čarobnicu kako doziva Matovilku koja potom spušta svoju prekrasnu dugu kosu po kojoj se čarobnica uspinje.

Kraljević je odlučio pokušati na isti način doći do Matovilke. Kada je Matovilka prvi put ugledala kraljevića silno se uplašila, ali kraljević je odlučio s njom ljubazno razgovarati te

joj objasnio kako je čuo njen glas koji je ganuo njegovo srce te da ju je moramo vidjeti i upoznati. Potom je zaprosio Matovilku, a Matovilka je pristala udati se za njega jer je vidjela da je kraljević mlad i lijep te da će je zasigurno više voljeti od stare čarobnice. Matovilka i kraljević odlučili su pobjeći nakon što ona isplete ljestve od svile koju je kraljević donosio za vrijeme svojih posjeta. Svoje sastajanje krili su od čarobnice sve dok Matovilka neoprezno nije priznala staroj čarobnici kako je kraljević hitriji u uspinjanju od nje.

Čarobnica je pobjesnjela što ju je Matovilka izdala, odrezala je njenu prekrasnu kosu te ju prognala u pusti kraj da tamo živi samotnjačkim životom. Čarobnica je u tornju čekala kraljevića, proklela ga i osudila na život bez Matovilke, što je kraljevića bacilo u očaj. Kraljević se potom bacio s tornja u trnje, pri čemu je ostao živ, ali slijep.

Nakon svoje nesreće godinama je lutao u očaju i jadikovanju sve dok nije došao do pustog kraja u kojem je bila Matovilka. Matovilka je rodila blizance, djevojčicu i dječaka te životarila sama. Čula je poznati glas, a na kraju prepoznala svog kraljevića koji je progledao nakon što su njene dvije suze dotaknule njegove bolesne oči. Poveo ju je u svoje kraljevstvo, gdje su zajedno živjeli sretni i zadovoljni.

5.1.2 Vrijeme i mjesto radnje

Kao i u svakoj bajci tako i u *Matovilki* nije moguće odrediti točno vrijeme niti mjesto radnje. Bajka počinje tipičnom uvodnom rečenicom karakterističnom za bajke '*bili jednom*'⁹ jedan muškarac i jedna žena/'*Es war einmal ein Mann und eine Frau...*' iz čega se ne da zaključiti o kojem je točno vremenu riječ. Vrijeme radnje popraćeno je neodređenim zamjenicama ili vremenskim rečenicama koje naglašavaju tok vremena tj. same radnje u bajci: '*jednog dana* stajala je žena na prozoru/'*eines Tages* stand die Frau an diesem Fenster'; '*želja je svakog dana* bivala sve veća/'*sie wurde lüstern danach*'; '*nakon nekoliko godina*'/'*nach Verlauf einiger Zeit*'; '*kad je jednom* stajao iza drveta/'*eines Tages* kam nun ein junger Königssohn durch den Wald...'. Također, navode se i određena doba dana poput: 'u sumrak/'*eines Abends*', 'svake večeri/'*er soll alle Tage kommen*'; '... a *sutradan* kad se počelo *mračiti*'/'*und des andern Tag, als es dunkel war*', 'čarobnica je *navečer* pričvrstila odrezane pletenice na prozorsku kuku/'*denselben Tag aber, machte die Zauberin abends die abgeschnittenen Haare oben an den Haken fest*'. Brojeva zapravo i nema osim, kada se određuje dob glavne junakinje Matovilke: „... kad joj je bilo 12 godina, zatvorila ju je

---

⁹ Kurzivom se naglašavaju fenomeni koji se istražuju u analizi. Ovdje se radi o uvodnoj rečenici bajke.

čarobnica u tornju koji se nalazio u šumi“/“wie es aber *zwölf Jahre alt* war, so schloß es die Zauberin in einen hohen, hohen Turm“. S razvojem radnje moguće je odrediti vrijeme radnje iz postupaka likova, npr. muž je 'u *sumrak/eines Abends*' išao u zabranjeni vrt ukrasti matovilac, što naglašava njegove postupke krađe, tj. nedjelo (ide u sumrak kako ga se ne bi uhvatilo na djelu); porođaj djeteta „*kad žena rodi*, smjesta se pojavi čarobnica, dade djetetu ime Matovilka i povede ga sa sobom“/“und *als* die Frau *in den Wochen* kam, erschien die Zauberin sogleich, nannte das kleine Mädchen Rapunzel und nahm es mit sich fort.“

Mjesto radnje je neodređeno, ne zna se o kojem se točno gradu ili selu radi ili gdje se nalazi šuma¹⁰ s tornjem. Na početku bajke radnja je smještena u kuću bračnog para i vrt čarobnice: „Ljudi su imali u stražnjem dijelu *svoje kuće prozorčić*. Iz njega se moglo gledati u *predivan vrt* koji je bio pun najljepšeg cvijeća i bilja. No bio je ograđen visokim zidom i nitko se nije usudio zaći u njega.“/“Diese Leute hatten *in ihrem Hinterhause ein kleines Fenster*, daraus konnten sie *in den Garten* einer Zauberin sehen, der voll Blumen und Kräuter stand, allerlei Art, keiner aber durfte wagen hineinzugehen.“

Opisi mjesta radnje naglašeni su epitetima poput *predivan vrt*, *najljepše* cvijeće, *visoki* zid. U njemačkom izdanju bajke mjesta radnje pobliže su objašnjena atributnim rečenicama poput: „...daraus konnten sie *in den Garten* einer Zauberin sehen, *der* voll Blumen und Kräuter stand (ova atributna rečenica opisuje vrt), *allerlei* Art, keiner aber durfte wagen hineinzugehen.“

Pridjevi su najčešće superlativi čime se naglašava čudesnost bajke. Uz to, bitno mjesto radnje jest toranj¹¹ u šumi: „Kad joj je bilo 12 godina, zatvorila ju je čarobnica u *tornju* koji se nalazio u šumi, a nije imao ni stuba ni vrata, samo je gore bio prozorčić.“/“Wie es aber *zwölf Jahre alt* war, so schloß es die Zauberin in einen *hohen, hohen Turm*, *der hatte weder Tür noch Treppe, nur bloß ganz oben war ein kleines Fensterchen*.“ U njemačkom izdanju bajke mjesto je ponovno pobliže objašnjeno atributnom rečenicom, njegova visina naglašava se ponavljanjem pridjeva *hoch* (visok). Iz opisa ovog mjesta radnje naslućuje se da je toranj bio osamljeno i izolirano mjesto bez stuba i vrata jer se u njega nije moglo, što daje notu mističnosti i tajnovitosti svojstvene bajkama. U njemačkom izdanju bajke izoliranost tornja naglašava se opisom prozora *ein kleines Fensterchen* koji je u hrvatskom jeziku pleonazam –

---

¹⁰ Girard smatra 'šumu' kao mjesto radnje u bajkama mjestom obnavljanja. Motiv šume javlja se u *Matovilki* i *Snjeguljici* (Girard, 2013: 99)

¹¹ Toranj/kula za Girarda predstavlja tipični falusni simbol, kao i mač (Girard, 2013:43)

mali prozorčić. Posljednja dva mjesta radnje su 'pusti kraj'/'eine Wüstenei'¹², u koji je Matovilka bila prognana te kraljevstvo, koje junake čeka kao nagrada na kraju bajke. Njemačko izdanje *Matovilke* ne spominje na kraju kraljevstvo već završava ozdravljenjem kraljevića i zajedništvom Matovilke i kraljevića. Iz mjesta i vremena radnje i njihovih opisa saznaje se više o postupcima samih likova, s obzirom na to da njihove unutarnje karakteristike nije moguće otkriti iz unutarnjih opisa ili stanja likova.

5.1.3 Likovi

Bajka prikazuje dva stila roditeljstva: muškarca i žene i stare čarobnice. Muškarac i žena s početka bajke postaju biološki roditelji glavnoj junakinji Matovilki koji i prije rođenja djeteta djeluju nemarno i pasivno. Njihova imena ili dob nepoznati su, a jedino čime smo kao čitatelji upoznati jest njihov problem začeca. U njemačkom izdanju bajke oni su prikazani neodređenim članom: '*ein Mann und eine Frau*'.

Već na samom početku bajke suočeni smo s određenim paradoksom. Matovilka kao dugo iščekivano dijete postaje žrtvom majčinog i očevog nemara. Majka zbog svoje neutažive želje (pohlepe) za matovilcem¹³ narušava djetetovo i vlastito zdravlje: „Jednog dana stajala je žena na tom prozoru i gledala u vrt kadli uoči gredicu koja je sva bila zasađena *matovilcem*: a on je izgledao tako svjež i zeleno da ga je poželjela kušati. Želja je svakog dana bivala sve veća, a budući da je znala da ne može dobiti, oslabjela je, izgledala blijedo i jadno...“/“Eines Tages stand die Frau an diesem Fenster und sah hinab, da erblickte sie die wunderschöne *Rapunzel* auf einem Beet und wurde lüstern danach und wußte doch, daß sie keine davon bekommen konnte, daß sie ganz abfiel und elend wurde...“; „...no matovilac joj je tako dobro išao u tek da ga je sutradan poželjela još tri puta više...“/“Sie hatten ihr aber so gut, so gut geschmeckt, daß sie den anderen Tag noch dreimal soviel Lust bekam...“. Otac

¹² U knjizi *Grimms Märchen – Text und Kommentar* nalaze se izabrane bajke braće Grimm, a knjiga služi kao komentar i/ili objašnjenje za povijesne i tekstualne odnose u bajkama. *Eine Wüstenei* se поближе objašnjava kao *Einöde, verlassene Gegend*, što bi u prijevodu značilo osamu, napušteni kraj čime se Matovilkino progonstvo i ponovna izolacija još više naglašavaju (1998: 23).

¹³ U knjizi *Grimms Märchen – Text und Kommentar* navodi se kako se pod matovilcem svojedobno smatrao odoljenov korijen – 'ursprünglich *Baldrianwurzeln*, eine Art Feldsalat' (1998: 21). Matovilac se smatra vrijednom nutritivnom namirnicom. Matovilac i biljke iz porodice kojoj pripada matovilac poput odoljenovog korijena ili valerijane pomažu pri grčevima, smanjuju tegobe povraćanja te djeluju antistresno. Ako uzmemo u obzir Matovilkinu majku i tegobe koje je prolazila u trudnoći, bit će jasno zašto je žena bila željna upravo matovilca. Također, matovilac je salata koja se pojavljuje u proljeće što može pomoći da поближе odredimo vrijeme radnje vezan uz trudnoću i porod. U engleskom jeziku matovilac se naziva *Lambs Lettuce* jer se javlja u isto vrijeme, kada ovce donose mladu janjad (lamb), kojima je matovilac omiljena hrana. Može se pretpostaviti da je matovilac uzet kao nagovještaj rođenja djeteta u bajci. (<http://www.zemljani.com/forum/viewtopic.php?t=1399>, pristupljeno 9.5.2016.)

Prema Girardu posjedovanje matovilca spada u kategoriju analnosti koja podrazumijeva posjedovanje stvari. (Girard, 2013: 54)

pak žrtvuje nerođeno dijete kako bi izbjegao kaznu za krađu matovilca: „ - Ah – odgovori on – imajte obzira umjesto kazne, ja sam se iz nužde upustio u ovo: moja je žena ugledala vaš matovilac s prozora te osjetila toliku želju za njim da bi umrla ako se ne najede matovilca. Na to čarobnica popusti u svom bijesu i reče mu: - Ako je tako kako kažeš, dopustit ću ti da uzmeš matovilca koliko hoćeš, ali pod jednim uvjetom: *moraš* (kurziv je naknadno dodan) mi dati dijete koje će ti roditi tvoja žena. *Bit će mu dobro, a ju će se skrbiti za njega poput majke* (kurziv je naknadno dodan). Muž je u strahu sve obećao, pa kad žena rodi, smjesta se pojavi čarobnica, dade djetetu ime Matovilka i povede ga sa sobom.“/“Er entschuldigte sich, so gut er konnte, mit dem Gelüsten seiner Frau, und wie gefährlich es sei, ihr jetzt etwas abzuschlagen, endlich sprach die Zauberin:- Ich will mich zufrieden geben und dir selbst gestatten, Rapunzel mitzunehmen, soviel du willst, sofern du mir das Kind geben willst das deine Frau gebirt. In der Angst sagte der Mann alles zu...“. Iz pogodbene rečenice/der Konditionalsatz: '*Ako je tako kako kažeš... ali pod jednom uvjetom*'/'sofern du mir das Kind gibst' može se zaključiti da je dijete objekt pogodbe između oca i čarobnice. Otac se odrekao svojeg prava na dijete, a da se nije konzultirao sa budućom majkom. Glagolom *morati* naglašava se autoritarna narav čarobnice i gubitak očevog prava na dijete. Ovdje se može iščitati stanje u društvu u kojem su bajke nastale kada majke, tj. žene nisu imale pravo glasa oko odgoja djece jer je zakonsko pravo¹⁴ na njih imao samo otac dok su žene imale ulogu kućanica. Ovo stanje daje se iščitati iz dijaloga čarobnice i oca: „... *moraš* mi dati *dijete* koje

---

¹⁴ U *Njemačkom građanskom zakoniku* (BGB), koji je donesen 1.1.1900. godine spominje se pojam roditeljske vlasti (*elterliche Gewalt*), premda je u zakoniku majčina vlast nad djecom bila supsidijarna, a njezin je nositelj uvijek bio primarno otac. U istoimenom je poglavlju bilo propisano: '*Otac ima po sili roditeljskog prava pravo i obvezu brinuti se za osobu i imovinu djeteta.*' Revolucionarni pomak u poimanju roditeljskih uloga pokrenuo je čuveni J. J. Rousseau svojim djelom *Emile (ili o odgoju)*. Rousseau osuđuje tradicionalistički pojam odgoja i suprotstavlja se tezi da majke svojim blagim odgojem kvare djecu. Pritom oštro kritizira tjelesno kažnjavanje, smatrajući ga 'metodom strogih očeva', za koje nije prikladno da odgajaju djecu u toj osjetljivoj dobi. Smatra da je djetinjstvo ključno u razvoju djeteta i da se tijekom tog važnog razdoblja djeci mora pružiti ljubav i njega. Prema njemu, djeca imaju pravo biti djeca, bez da im se nameću radne ili kućanske obveze. (Mendušić Škugor, 2009: 5,6,7)

Osim toga, Girard napominje da se u bajkama pripovijeda tradicionalna sudbina žena u indoeuropskim društvima. Otac ima pravo vlast da djevojku daruje svome suprugu, što naglašava činjenicu da se u braku žena posjeduje kao objekt, a ne kao subjekt. Dakle, žena ne stupa u brak, ona se udaje. Ona ne obavlja nikakav čin, nego mijenja status. Girard napominje da su bajke u svojim prikazima liberalnije od indoeuropskih institucija te dopuštaju da se djevojka ocu suprotstavi (vidi: Jungfrau Maleen) (Girard, 2013: 44-45).

će ti roditi tvoja žena.“ Žena i dijete kao da su vlasništvo oca. Brigu i skrb nad djetetom preuzima zla čarobnica.

Na početku bajke čarobnica je opisana na sljedeći način: „No bio je ograđen visokim zidom i nitko se nije usuđivao ući u njega jer je pripadao *nekoj čarobnici koja je imala veliku moć i koje se bojao cijeli svijet...*“/“...daraus konnten sie in den Garten *einer Zauberin* sehen, der voll Blumen und Kräuter stand, allerlei Art, *keiner* aber *durfte wagen hineinzugehen*.“ Iz teksta se ne da zaključiti o kojoj je osobi riječ jer njeno ime nije poznato već se čarobnicu opisuje neodređenom zamjenicom *neka*, ali likovi dobro znaju tko je ona kad je se *cijeli svijet boji*. U njemačkom izdanju lik čarobnice također se prikazuje neodređenim članom *eine Zauberin*, dok se zabrana odlaska u vrt naglašava modalnim glagolom 'dürfen' (smjeti). Osim toga, u njemačkom izdanju bajke čarobnica nosi ime Frau Gotel¹⁵. Ovdje se ponovno susrećemo s hiperbolom u opisu kako bi se strah naglasio. Roditelji koji znaju da im je susjeda *čarobnica koje se cijeli svijet boji* predaju skrb jedinog djeteta istoj. Da Matovilkini roditelji nisu ništa više od bioloških roditelja naglašava činjenica da vlastitom djetetu nisu nadjenuli ni ime. Možemo zaključiti da roditelji predstavljaju inkompetentne roditelje ravnodušnog tipa.

Moćna čarobnica skrbi o djetetu koje je izolirala u tornju šume. Toranj u kojem Matovilka odrasta je bez stepenica i vrata tako da ona nema dodir sa vanjskim svijetom niti ga smije imati. Komunikacija s čarobnicom ograničena je na njene posjete jednom dnevno pri čemu čarobnica zapovijeda Matovilki zazivajući je: „- Matovilko, Matovilko, spusti kosu!“/“ - Rapunzel, Rapunzel! Laß mir dein Haar herunter.“ Vokativom *Matovilko* naglašava se zazivanje Matovilke, a zapovjednički način komunikacije naglašen je imperativom *spusti/laß herunter*.

Lik Matovilke predstavlja izolirano dijete iznimne ljepote koja se u tekstu naglašava hiperbolom: „Matovilka je bila *najljepše dijete pod suncem*.“/“Dieses Rapunzel wurde das *schönste Kind unter der Sonne*.“ Iz teksta se ne može mnogo saznati o njenom karakteru već se naglašava njena vanjština s naglaskom na kosu: „Matovilka je imala *dugu, sjajnu kosu finu poput satkanog zlata*“/“Rapunzel hatte aber *prächtige lange Haare, fein wie gesponnen Gold*.“ Također, spominje se umijeće njenog pjevanja kojim je Matovilka kratila dane u samoći: „Bila je to Matovilka, koja si je u svojoj samoći kratila vrijeme time što je puštala da

---

¹⁵ Prema *Grimms Märchen – Text und Kommentar* ime Gotel znači krsna kuma 'hessisch – Patentente' (1998: 23).

odjekuje njezin slatki glas“/“...sah das schöne Rapunzel oben am Fenster stehen und hörte sie mit so süßer Stimme singen...“. Njena ljepota popraćena je epitetima, nerijetko superlativima poput 'najljepše dijete', 'duga, sjajna, fina kosa', 'slatki glas'/'das schönste Kind', 'prächtige lange Haare', 'süße Stimme'. Njenu izoliranost i samoću naglašava odjekivanje glasa u praznini tornja te visina tornja od dvadeset lakata¹⁶: „Kad je razabrala čarobničin glas, raspustila je pletenice, omotala ih oko kvake na prozoru i tako je kosa padala dvadeset lakata duboko, a čarobnica se po njoj uspinjala“/“...wenn die Zauberin rief, so band sie ihre Zöpfe los, wickelte sie oben um einen Fensterhaken und dann fielen die Haare zwanzig Ellen tief hinunter, und die Zauberin stieg daran hinauf.“ Ljepota Matovilkine kose naglašava se uspoređivanjem sa zlatom. Time nije naglašena samo ljepota, već i izdržljivost kose, ali i njena dragocjenost, ako uzmemo u obzir da joj njena kosa omogućuje kontakt s vanjskim svijetom. Kosa je simbol Matovilkine snage. U suštini Matovilka predstavlja pasivan lik od svog rođenja do susreta s kraljevićem. Prvi dijalog koji Matovilka vodi jest upravo kada susreće kraljevića pri čemu je vidljiva transformacija iz pasivnog lika, koji djeluje prema naredbama drugih, u lik koji razmišlja o vlastitom boljitku, što se očituje u njenom planu da pobjegne s kraljevićem: „U početku se Matovilka jako uplašila kad joj je pristupio muškarac kakvog njezine oči još nisu vidjele, no kraljević stane ljubazno s njom razgovarati i ispriča joj kako je njezino pjevanje toliko ganulo njegovo srce da mu to nije dalo mira i da ju je sam morao vidjeti. Tada se Matovilka primiri, pa kad ju je on upitao hoće li ga uzeti za muža, a ona vidjela da je mlad i lijep, pomisli: - On će me više voljeti od stare gospode. I reče: - Da – te stavi svoju ruku u njegovu. Potom kaza: - Rado ću poći s tobom, samo ne znam kako da siđem. Kad budeš dolazio, ponesi svaki put svileni uže sa sobom, ja ću od njega isplesti ljestve, a kada budu gotove, spustit ću se po njima i ti ćeš me uzeti na konja.“/“Rapunzel erschrak nun anfangs, bald aber gefiel ihr der junge König so gut, daß sie mit ihm verabredete, er solle alle Tage kommen und hinaufgezogen werden.“ U njemačkom izdanju bajke upravni govor zamijenjen je neupravnim govorom i konjunktivom. Osim toga, ne spominje se plan o bijegu i pletenju svilenih ljestvi. Matovilkina pasivnost proizlazi dijelom iz straha od nepoznatih ljudi jer nije nikog drugog sreća osim stare čarobnice, što je vidljivo iz njene uplašenosti kada prvi put vidi muškarca. Štoviše, Matovilka žudi za ljubavlju druge osobe jer je nikada nije osjetila od maćehe čarobnice, što je vidljivo iz teksta: „On će me više voljeti od stare gospode.“ Transformacija iz pasivnosti u aktivnost ogleda se i u manualnom radu Matovilke koja od svile plete ljestve kako bi pobjegla.

¹⁶ Prema *Grimms Märchen – Text und Kommentar* 'lakat' kao mjerna jedinica predstavlja dužinu oko 10 metara (1998: 22).

Matovilka je žrtva autoriteta stare čarobnice, što se očituje u njihovom odnosu. Osim zapovijedanja, stara čarobnica sklona je monologu, vrijeđanju, vikanju i kažnjavanju pogotovo kada Matovilka prekrši njena pravila, što je vidljivo iz teksta: „-Ah , ti bezbožničko dijete! – poviče čarobnica. – Što to čujem od tebe? Mislila sam da sam te odvojila od cijelog svijeta, a ti si me ipak prevarila! U svom bijesu uhvati Matovilkinu lijepu kosu, omota je nekoliko puta oko svoje lijeve ruke, zgrabi škare desnom rukom i, - cap-cap-, odreže kosu te lijepe pletenice ležase na zemlji. Bila je toliko nemilosrdna da je jadnu Matovilku odnijela u pusti kraj gdje je morala živjeti u velikoj bijedi i jadu.“/“ -Ah du gottloses Kind, sprach die Zauberin, was muß ich von dir hören, und sie merkte gleich, da sie betrogen wäre, und war ganz aufgebracht. Da nahm sie die schönen Haare Rapunzels, schlug sie ein paar Mal um ihre linke Hand, griff eine Schere mit der rechten, und ritsch ritsch waren sie abgeschnitten. Darauf verweis sie Rapunzel in eine Wüstenei, wo es ihr sehr kümmerlich erging.“ Čarobnica je primjer autoritarnog roditelja koji je u odnosu s djetetom sklon monologu, postavljanju striktnih pravila (izolacija u tornju i odvajanje od cijelog svijeta) te kažnjavanju kršenja istih (rezanje duge kose i progonstvo u pusti kraj).

Matovilka braće Grimm u pustom kraju rađa blizance, djevojčicu i dječaka što znači da je bila spolno zrela za kraljevićevih posjeta te da su konzumirali svoju ljubav. O tome svjedoči tekst njemačkog izdanja bajke, u kojoj se spominje da se kraljević zaljubio u Matovilku kada ju je vidio te da su se voljeli kao muškarac i žena: „Eines Taages kam nun junger Königssohn durch den Wald, wo der Turm stand, sah das schöne Rapunzel oben am Fenster stehen und hörte sie mit so süßer Stimme singen, daß er sich ganz in sie verliebte... So lebten sie lustig und in Freuden eine geraume Zeit und hatten sich herzlich lieb, wie Mann und Frau.“ U hrvatskom izdanju bajke izbačen je dio teksta iz kojeg se vidi da se kraljević zaljubio te da su se Matovilka i kraljević jako voljeli. Iz teksta nije vidljivo je li čarobnica pobjesnjela upravo zbog trudnoće, ali sudeći prema reakciji može se zaključiti da je Matovilka time nanijela veliku sramotu. Detalj trudnoće i poroda obično biva izbačen iz filmskih adaptacija bajke.

5.1.4 Jezične posebnosti

Pri opisu likova najviše se upotrebljavaju pridjevi (epiteti) i prilozici - 'velika moć', 'izgledala je blijedo i jadno', 'pojede je halapljivo', 'ljutiti pogled', 'dražesno pjevanje', 'slatki glas', 'čarobnica ga je gledala zlim i otrovnim pogledom'. Također, često se koriste superlativi pridjeva, kao i hiperbole: 'bila je najljepše dijete pod suncem', 'svoju najmiliju'. Koriste se usporedbe i poredbe: 'poput lopova', 'poput satkanog zlata', 'lijepa ptica ne sjedi više u gnijezdu', 'mačka ju je odnijela, a i tebi će oči iskopati'. Prisutna su i retorička pitanja kojima se naglašava stanje likova poput ljutnje : „Kako se samo usuđuješ.“ Osim toga, javljaju su uzvici i onomatopejski uzvici poput: 'Ah', 'Aha' 'cap-cap'/'ritsch ritsch' i slično. Dijalog se odvija upravnim govorom u prezentu i perfektu: „Imajte obzira umjesto kazne, ja sam se iz nužde upustio u ovo.“ Prisutan je i futur I.: „Dopustit ću ti da uzmeš matovilca koliko hoćeš.“, „Rado ću poći s tobom.“ Karakter likova opisan je njihovim vanjskim izgledom, postupcima i dijalogom. U njemačkom izdanju bajke postoji dijalog, ali je uvrješeni neupravan govor i upotreba konjunktiva: „Er entschuldigte sich, so gut er konnte, mit dem Gelüsten seiner Frau, und wie gefährlich es sei, ihr jetzt etwas abzuschlagen, endlich sprach die Zauberin: - Ich will mich zufrieden geben und dir selbst gestatten, Rapunzel mitzunehmen, soviel du willst, sofern du mir das Kind geben willst das deine Frau gebirt.“

Pri pripovijedanju i opisu likova upotrebljava se perfekt kao glagolsko vrijeme: 'su željeli', 'imali su', 'bio je', 'izgledao je' te imperfekt koji daje notu arhaičnosti samome tekstu: 'ležaše'. Notu arhaičnosti daje i stara jedinica za mjeru, koja se u tekstu koristi kao mjera za visinu tornja 'dvadeset lakata'. U njemačkom izdanju bajke pri pripovijedanju i opisima prednjači preterit kao glagolsko vrijeme: 'es *war* einmal', 'diese Leute *hatten* ein kleines Fenster', 'eines Tages *stand* die Frau'. Uz to, u njemačkom izdanju bajke koriste se pjesnički, zastarjeli oblici poput 'ward-wurde', 'deuchte-dünken' i slično.

5.2 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanje 2000.-2004. godine: Matovilka

Matovilka iz: Najljepše Grimmove bajke, 2004.

Rapunzel aus: Die Kinder-und Hausmärchen der Brüder Grimm, 2000-2003

5.2.1 Vrijeme i mjesto radnje

U ovim izdanjima bajki nije moguće odrediti točno vrijeme radnje. Ne zna se o kojoj se godini ili stoljeću radi već se za određivanje vremena i toka radnje upotrebljavaju vremenski prilozi i vremenske rečenice poput: '*bili jednom muž i žena*'/'*es war einmal ein Mann und eine Frau*', '*odavna*'/'*schon lange*', '*naposljetku*'/'*endlich*', '*jednoga dana* žena stajala na prozoru'/'*eines Tages stand die Frau an diesem Fenster*', '*kad se usutonilo*'/'*in der Abenddämmerung*', '*odmah priredi salatu*'/'*sie machte sich sogleich Salat daraus*', '*sutradan*'/'*den anderen Tag*'/'*den folgenden Tag*', '*kad* je navršila dvanaestu godinu'/'*Als es zwölf Jahre alt war*', '*nakon nekoliko godina*'/'*nach ein paar Jahren*', '*dok* je jednom tako stajao iza dreveta'/'*Als er einmal so hinter einem Baum stand*', '*tek što je viknuo*', '*u prvi se mah*, kad je pred nju banuo kraljević ...', '*svakoga dana*', '*začas*', '*istoga dana*'/'*denselben Tag*', '*nikada*'/'*nie wieder*', '*nekoliko godina*'/'*einige Jahre*' i slično. Koriste se vremenski prilozi kojima se određuje određeno doba dana poput: '*uvečer*', '*u sumračje*'/'*in der Abenddämmerung*', '*danju*'/'*bei Tag*'. U njemačkom izdanju karakteristični su još i vremenski prilozi poput '*alsbald*' ili '*anfangs*'.

Mjesto radnje je također neodređeno, što znači da se ne zna u kojem gradu ili državi se nalaze kuća Matovilkinih roditelja, čarobničin vrt, kula i šuma u kojoj živi Matovilka, pustinja u kojoj rađa blizance ili kraljevina i dvori kraljevića. Bajka počinje u kući bračnoga para koji ne mogu imati dijete: „U stražnjem dijelu kuće, imali su njih dvoje malen prozor s kojega se moglo gledati u prekrasan vrt, pun svakakva lijepa cvijeća i svakojaka neobična bilja. Ali vrt bijaše ograđen visokim zidom i nitko se nije usuđivao onamo: pripadao je čarobnici koja je imala veliku moć i koje se svatko bojao.“/“Die Leute hatten in ihrem Hinterhause ein kleines Fenster, daraus konnte man in einen prächtigen Garten sehen, der voll der schönsten Blumen und Kräuter stand. Er war aber von einer hohen Mauer umgeben, und niemand wagte hineinzugehen, weil er einer Zauberin gehörte, die große Macht hatte und von aller Welt gefürchtet ward.“

Uz kuću kao obično mjesto radnje spominje se i vrt koji poprima opise čarobnog vrta te postaje svojstven mjestu radnje bajki. Da je vrt poseban može se vidjeti u opisu istoga jer se koriste epiteti poput 'prekrasan'/'prächtig' te atributne rečenice koje ga opisuju 'pun svakakva lijepa cvijeća i svakojaka neobična bilja'/'der voll der schönsten Blumen und Kräuter stand', 'ograđen visokim zidom'/'von einer hohen Mauer umgeben'. Vrt se određuje kao vlasništvo čarobnice, čime on postaje zaista bajkovito mjesto.

Nadalje, spominje se i kula kao mjesto gdje živi Matovilka izolirana od svijeta što se vidi iz opisa mjesta radnje: „Kad je navršila dvanaestu godinu, čarobnica ju zatvori u visoku kulu – nalazila se u šumi, a nije imala stepenica ni vrata, nego malen prozor gore visoko.“/ „Als das Mädchen zwölf Jahre alt war, schloß es die Zauberin in einen Turm, der in einem Walde lag und weder Treppe noch Türe hatte, nur ganz oben war ein ganz kleines Fensterchen.“ Kula nema ulaza, već samo 'malen prozor visoko gore'/' ganz oben war ein ganz kleines Fensterchen'. U hrvatskom jeziku sintagma 'kleines Fensterchen' znači pleonazam. Visinu kule određuje stara mjerna jedinica lakat, što se vidi iz teksta: „Kad bi čula čarobničin glas, razdjenu bi punde i odvila pletenice, malko ih namotala na prozorsku kvaku i spustila dvadeset lakata.“/“Wenn sie nun die Stimme der Zauberin vernahm, so band sie ihre Zöpfe los, wickelte sie oben um einen Fensterhacken, und dann fielen die Haare zwanzig Ellen tief hinunter'.

U njemačkom izdanju neodređenost mjesta radnje naglašavaju neodređeni članovi poput 'einen Turm' i 'einem Walde'. Kao mjesto radnje još se spominju pustinja i kraljevina: „U svojoj nesmiljenosti odvede Matovilku u veliku pustinju, gdje je uboga djevojka morala živjeti u teškom jadu i golemoj bijedi.“/“...und sie war so unbarmherzig, daß sie die arme Rapunzel in eine Wüstenei brachte, wo sie in großem Jammer und Elend leben mußte...“/ „Odjahao je natrag na svoje dvore.“/“Er ritt heim...“/“Tada je povede u svoju kraljevinu, na svoje dvore.“/“Er führte sie in sein Reich...“ Iz navedenih primjera može se vidjeti da se pri opisu mjesta radnje koriste i mjesne rečenice koje se uvode mjesnim veznicima poput gdje/wo. Uz to, koriste se i neodređene zamjenice pri opisu mjesta radnje poput 'onoga vrta' i mjesni prilozi poput 'odande', 'gore'/'oben', 'natrag', 'ovamo gore'/'hinauf' i slično.

Mjesto i vrijeme radnje igraju veliku ulogu u analiziranju bajki jer se iz tih opisa lakše mogu odrediti likovi i njihovi postupci.

5.2.2 Likovi

Kao i u izdanjima iz 1994./1995., ova izdanja također prikazuju dva stila roditeljavanja. Matovilkine biološke roditelje pronalazimo u opisu muža i žene. Bračni par koji dugo nije mogao imati djece, konačno očekuje svoje prvo dijete. Njihovo iščekivanje kviri majčina pohlepa za matovilcem koji ne može imati te pritom ugrožava vlastito zdravlje, ali i zdravlje vlastitog djeteta te očeva nepromišljenost koji, kako bi izbjegnuo kazni zle čarobnice, daje još nerođeno dijete istoj. Gore navedeno vidljivo je iz teksta: „...ugledala lijehu zasađenu lijepim matovilcem, tako svježim i zelenim da nije od njega mogla pogleda odvratiti – ponijela je želja za onom salatom, sve joj zazubice rasle. Zapela joj salata za oko i želja za njom rasla iz dana u dan: od puste čežnje ženi bivalo sve gore, mršavjela je i blijedila, sve je jadnije izgledala... - Ah, smilujte se – zamuca on - zbog nevolje sam ovo učinio: žena mi oboljela, vidjela s prozora vaš matovilac i tako je za njim zažudjela da će umrijeti, ne donesem li joj malo salate. – Ako je tako kako veliš, dopuštam ti da ubereš matovilca koliko te volja, ali postavljam jedan uvjet: kad žena rodi dijete, meni ćeš ga dati... Čovjek u strahu sve obeća...“/“Eines Tages stand die Frau an diesem Fenster und sah in den Garten hinab, da erblickte sie ein Beet, das mit den schönsten Rapunzeln bepflanzt war. Und sie sahen so frisch und grün aus, daß sie lüstern ward und das größte Verlangen empfand, von den Rapunzeln zu essen. Das Verlangen nahm jeden Tag zu, und da sie wußte, daß sie keine davon bekommen konnte, so fiel sie ganz ab, sah blaß und elend aus... - Ach, antwortete er, - laßt Gnade für Recht ergehen, ich habe mich nur aus Not dazu entschlossen. Meine Frau hat Eure Rapunzeln aus dem Fenster erblickt und empfindet ein so großes Gelüsten, daß sie sterben würde, wenn sie nicht davon zu essen bekäme. – Verhält es sich so, wie du sagst, so will ich dir gestatten, Rapunzeln mitzunehmen, soviel du willst. Allein ich mache eine Bedingung: Du mußt mir das Kind geben, das deine Frau zur Welt bringt. Es soll ihm gut gehen, und ich will für es sorgen wie eine Mutter. Der Mann sagte in der Angst alles zu...”

U ovim izdanjima bajke također je prisutna pogodbeni rečenica kojom se naglašava da otac predaje svoje dijete drugome poput nekog predmeta. Lik oca nije posebice opisan u tekstu, ali se može reći da mu hrabrosti ne nedostaje kad krađe matovilac u tuđem vrtu, znajući kome isti pripada. U njemačkom izdanju naglašava se rizik koji otac preuzima krađom matovilca u rečenici: „Es mag kosten, was es will.“ On sam donosi odluku o odlasku u vrt, razmišljajući pritom o zdravlju svoje žene: „Njezin muž, čovjek dobra srca, koji je svoju ženu volio, reče u sebi: - Prije nego pistiš da ti žena umre, donijet ćeš joj matovilca, kud puklo da puklo!“/“Der Mann, der sie liebhatte, dachte: - Eh du deine Frau sterben läßt,

holst du ihr von den Rapunzeln, es mag kosten, was es will.“ U hrvatskom izdanju je lik oca okarakteriziran kao dobar. O majci također nije moguće mnogo saznati, osim što pati za matovilcem te je njena 'čeznja' za istim košta zdravlja u trudnoći, usudila bih se okarakterizirati ju kao sebičnu. U njemačkom izdanju naglašena je njena pohlepa za matovilcem u izrazu 'sie ward lüstern'.

U ovoj bajci teško je govoriti o roditeljstvu ovog bračnog para jer ono podrazumijeva radnje roditelja, brigu o djetetu tijekom trudnoće i nakon nje. Sudeći prema tekstu, oni pripadaju roditeljima ravnodušnog tipa jer svome djetetu nisu nadjenuli ni ime, kao što je već prikazano u izdanjima iz 1994./1995.

Brigu o djetetu preuzima čarobnica koja postaje majkom djeteta te mu daje ime: „...Kad ti žena rodi, meni ćeš dati dijete. Bit će mu dobro kod mene, brinut ću se o njemu kao da je moje rođeno... Kad je žena rodila, eto odmah i čarobnice: nadjenu ona djetetu ime Matovilka, po onoj salati, te ga odnese sa sobom.“/“ Du mußt mir das Kind geben, das deine Frau zur Welt bringt. Es soll ihm gut gehen, und ich will für es sorgen wie eine Mutter... und als die Frau in Wochen kam, so erschien sogleich die Zauberin, gab dem Kinde den Namen Rapunzel und nahm es mit sich fort.“ Njeni roditeljski postupci nalik su zapovijedima, što dokazuje činjenica da je Matovilku izolirala u kuli bez stepenica i vrata. Lik čarobnice i njene karakteristike najbolje su vidljive iz teksta kada saznaje da Matovilka ima kontakt s vanjskim svijetom, ali prije svega s muškarcem: „- Ah, zločesto dijete! – planu bijesom čarobnica. – Što ja to moram čuti od tebe? Mišljah da sam te odvojila od svega svijeta, a ti si me ipak obmanula? U svome bijesu uhvati Matovilku za kosu, dva-tri put omota njezine pletenice oko svoje lijeve ruke, pograbi desnom nožice i krc-krc! Hitro joj odreza kosu – lijepe pletenice ležahu na podu. Ni time ne bijaše zadovoljna, nego u svojoj nesmiljenosti odvede Matovilku u veliku pustinju, gdje je uboga djevojka morala živjeti u teškom jadu i golemoj bijedi.“/“- Ach, du böses Kind, rief die Zauberin, - was muß ich von dir hören, ich dachte, ich hatte dich von aller Welt geschieden, und du hast mich doch betrogen. In ihrem Zorne packte sie die schönen Haare der Rapunzel, schlug sie ein paarmal um ihre linke Hand, griff eine Schere mit der rechten, und ritsch, ratsch waren sie abgeschnitten, und die schönen Flechten lagen auf der Erde. Und sie war so unbarmherzig, daß sie die arme Rapunzel in eine Wüstenei brachte, wo sie in großem Jammer und Elend leben mußte.“

Iz teksta lik čarobnice doima se temperamentnim, na što ukazuje odabir glagola 'planu bijesom'/'in ihrem Zorne'. Osim toga, kao da vodi monolog te je uopće ne zanima što joj

Matovilka ima za reći. Sklona je vrijeđanju i kažnjavanju što je vidljivo u njenim postupcima rezanja kose i progonstva u pustinju. Uz to, u odnosu prema kraljeviću je pakosna i zla što se može vidjeti iz teksta: „Pred njim se ustobočila čarobnica zla pogleda, otrovna joj vatra iz očiju sijeva. – Aha! – viknu ona podrugljivo. – Došao si po draganu, no lijepa ptičica ne sjedi više u gnijezdu i ne pjeva: mačka ju je ugrabila, a i tebi će oči iskopati.“/“Der Königssohn stieg hinauf, aber er fand oben nicht seine liebste Rapunzel, sondern die Zauberin, die ihn mit bösen und giftigen Blicken ansah. – Aha, rief sie höhnisch, - du willst die Frau Liebste holen, aber der schöne Vogel sitzt nicht mehr im Nest und singt nicht mehr. Die Katze hat ihn geholt und wird dir auch noch die Augen auskratzen.“ U njemačkom izdanju čarobnicu se opisuje različitim negativnim epitetima poput 'unbarmherzig', 'höhnisch', 'mit *bösen* und *giftigen* Blicken ansah'. Čarobnica je sklona zapovijedanju (korištenje vokativa) što je vidljivo u njenu zazivanju Matovilke, korištenju imperativa glagola 'krenuti' i 'spustiti' te uzviku 'hajde': „Matovilko, hajde, kreni, zlatnu kosu spusti meni.“ U ovom hrvatskom izdanju bajki riječi su pomno birane kako bi se likovi što bolje okarakterizirali poput glagola 'ustobočila se', opis pogleda pridjevom 'čarobica zla pogleda', usporedbom (metaforom) njenog bijesa sa otrovnom vatrom i slično. Sama vještica sebe uspoređuje s mačkom koja ozljeđuje. Ovdje se u tekstu vidi i kontrast između Matovilke i čarobnice, Matovilka je uspoređena s lijepom pticom koja pjeva, a čarobnica s mačkom. Iz čarobničinog monologa može se vidjeti i nota podrugljivosti, kao da ismijava vezu kraljevića i Matovilke nazivajući je 'lijepom pticom u gnijezdu'. Gnijezdo se može uzeti kao metafora za dom dvoje ljudi. Čarobnica je tipičan prikaz negativnog lika u bajkama, a uzimajući u obzir njene roditeljske sposobnosti i postupke može je svrstati u roditelje autoritarnog tipa.

Matovilka predstavlja glavnu junakinju ove bajke. Iz teksta više se saznaje o njenim vanjskim karakteristikama nego li o unutarnjim. Naglašava se njena ljepota te umijeća pjevanja i pletenja kao glavne sposobnosti: „Matovilka postade najljepše dijete pod suncem... A Matovilka je imala dugu kosu, krasnu i finu, kao čisto zlato. Matovilka je u svojoj usamljenosti vrijeme kratila puštajući da se razliježe njen mio glas... Svakoga dana kada dođeš ovamo, donesi sa sobom povjesmo svile: od nje ću pletiti ljestve; kada budu opletene, sići ću njima, a ti ćeš me onda dignuti na svoga konja...“/“Rapunzel ward das schönste Kind unter der Sonne... Rapunzel hatte lange, prächtige Haare, fein wie gesponnen Gold... Das war Rapunzel, die in ihrer Einsamkeit sich die Zeit damit vertrieb, ihre süße Stimme erschallen zu lassen...Wenn du kommst, so bring jedesmal einen Strang Seide mit, daraus will ich eine Leiter flechten, und wenn die fertig ist, so steige ich herunter, und du

nimmst mich auf dein Pferd.“ Matovilkina ljepota naglašava se superlativom pridjeva 'lijep' i usporedbom sa suncem. Njeno unutarnje stanje naglašava se pjevušenjem kojim krati vrijeme što upućuje na usamljenost i izoliranost. Epitetom 'mio glas'/'süße Stimme' opisuje se njeno umijeće pjevanja. Rekli bismo da je njen lik pasivan lik, čami u kuli i krati dane pjevajući. Njena pasivnost transformira se u aktivnost jer upoznajući kraljevića smišlja plan za bijeg iz kule, što se očituje iz teksta u pletenju ljestvi. Matovilka nije sretna u kuli, usamljena je i ne osjeća se voljenom: „...ona će u sebi: - Pa taj će me kudikamo više voljeti nego stara čarobnica.“/“...so dachte sie, der wird mich lieber haben als die alte Frau Gotel¹⁷...“ Iz unutarnjeg monologa saznaje se što glavna junakinja proživljava.

Lik kraljevića predstavlja kao i u izdanjima iz 1994. i 1995. godine Matovilkin izlaz iz zatočeništva i ostvarenje prava na sretan život. U ovim izdanjima Matovilkino progonstvo otkriva rođenje blizanaca, a nju stavlja u položaj samohrane majke koja živi u jadu i bijedi, što upućuje na konzumiranje ljubavi između kraljevića i Matovilke za njegovih posjeta u kuli. Začeće prije braka smatralo se velikom sramotom pa se njeno progonstvo u pustinju može uzeti kao svojevrsna kazna za nemoralne postupke. Kraljević je kažnjen sljepoćom i lutanjem. Gotovo sve bajke imaju sretan završetak pa tako ni ova izdanja Matovilke, kao ni ona iz 1994. i 1995. nisu iznimka: „Dvije njezine suze radosnice kapnuše na njegove oči, koje se opet razbistriše, te on progleda: mogaše vidjeti kao što je i prije vidio. Tada je on povede u svoju kraljevinu, na svoje dvore, gdje bijahu u radosti dočekani i poživješe mnoge godine u sreći i zadovoljstvu.“/“Zwei von ihren Tränen aber benetzten seine Augen, da wurden sie wieder klar, und er konnte damit sehen wie sonst. Er führte sie in sein Reich, wo er mit Freude empfangen ward, und sie lebten noch lange glücklich und vergnügt.“

5.2.3 Jezične posebnosti

U hrvatskom izdanju bajke brojne fraze, izrazi i opisi pomno su prevedeni i prilagođeni hrvatskom jeziku zbog čega tekst dobiva veću notu čudesnosti, a čitatelj se u tekst može bolje uživiti. Koriste se birane zastarjelice poput: lijeha – gredica, povjesmo¹⁸ – svežanj vune, svile, kudjelje ili lana što se veže oko preslice, nožice – škarice. Osim toga, prisutne su i brojne fraze poput: 'kud puklo da puklo', 'čovjek meka srca', 'okušati sreću', 'minu je strah', 'u srce dirnula', 'nije imao mira', 'zazubice rastu', 'zapela za oko' i slično. Birani glagoli i usporedbe također obogaćuju cjelokupni doživljaj bajke poput: 'lelujala', 'izvija se

---

¹⁷ U njemačkom izdanju čarobnica nosi ime Gotel, u hrvatskom izdanju naziva je samo čarobnicom.

¹⁸ Matovilka (2004: 31)

pjesma', 'razliježe se njen mio glas', 'kosnula srce', 'minu strah', 'tumarati', 'ustobočila se' i slično. Koriste se i usporedbe: krasti 'kao lopov', kosa 'kao zlato' ili 'kao konopac zlata', Matovilka se uspoređuje sa 'lijepa ptičica ne sjedi više u gnijezdu i ne pjeva', a čarobnica sa 'mačka ju je ugrabila, a i tebi će oči iskopati'.

Za opisivanje i pripovijedanje koriste se perfekt, imperfekt i glagolski prilog prošli: 'imali su', 'stajala je', 'se smračilo', 'spustiše', 'stigavši', 'bijaše', 'mišljah', 'ležahu'. U upravnom govoru pristutno je prošlo vrijeme: „– Matovilka je za te izgubljena, nikada je više nećeš vidjeti... Kako to, gospođo, da mi je kudikamo teže izvlačiti ovamo gore vas nego mlada kraljevića, koji je začas kod mene?“

U zazivanju Matovilke prisutna je rima, gotovo pjevnog karaktera: „Matovilko, hajde, kreni, zlatnu kosu spusti meni“/“Rapunzel, Rapunzel, laß dein Haar herunter.“ U bajci se koriste brojna stilska sredstva, a karakteristični su i onomatopejski uzvici poput: 'krc-krc'/'ritsch, ratsch'.

U njemačkom izdanju također su prisutni različiti izrazi i fraze poput: 'sich die Hoffnung machen', 'der Wunsch geht in Erfüllung'¹⁹, 'das Verlangen empfinden', 'in aller Eile', 'in voller Begierde', 'Lust bekommen', 'laßt Gnade für Recht ergehen', 'mein Glück versuchen' itd. Opisi u njemačkom izdanju također su bogati biranim glagolima i epitetima poput: 'lange, prächtige Haare', 'ihre süße Stimme erschallen läßt', 'unbarmhärzig', 'böse und giftige Blicke' te usporedbama poput: 'wie ein Dieb', 'wie gesponnen Gold'.

U njemačkom izdanju pri pripovijedanju i opisivanju koristi se preterit kao glagolsko vrijeme: 'antwortete er', 'die wünschten sich ein Kind', 'sahen frisch aus', 'dachte', a kod upravnog i neupravnog govora najčešće se koristi konjunktiv: „Doch der Königssohn fing an, ganz freundlich mit ihr zu reden, und erzählte ihr, daß es ihrem Gesang sein Herz so sehr sei bewegt worden, daß es ihm keine Ruhe gelassen und er sie selbst habe sehen müssen“.

Za njemački jezik karakterističan je zastarjeli nastavak -e kod imenica poput: 'hinter unserem Hause', 'dem Kinde', 'in einem Walde', 'nach einer Türe'.

---

¹⁹ Navedeni primjer u njemačkom jeziku pripada jezičnom fenomenu glagolskih perifraza ili njem. *Funktionsverbgefüge* te podrazumijeva višesložni izraz koji najčešće stoji umjesto jedne riječi ili pojma. U njemačkom jeziku ona se sastoji od glagola (*Funktionsverb*) i nominalnog dijela (najčešće imenica u akuzativu). Zajedno tvore semantičku cjelinu koja kao takva tvori predikat. U tom konstrukt glagol nosi gramatičku funkciju dok imenica nosi leksičko značenje izraza. Izraz iz teksta: 'der Wunsch geht in Erfüllung' može se reći i 'der Wunsch wird erfüllt' (Helbig/Buscha, 2001: 68-69, vlastiti prijevod K.K.).

5.3 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanje iz 1994./1995. godine: Trnoružica

Trnoružica iz: *Sabrane priče i bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 1994.

Dornröschen aus: *Märchen der Brüder Grimm*, 1995

5.3.1 Kratak sadržaj

Kralj i kraljica dugo nisu mogli imati dijete, iako su ga jako željeli. Jednog dana kraljica je sreća žabu koja joj je nagovijestila da će roditi djevojčicu. Proročanstvo se ispunilo te je kraljica rodila predivnu djevojčicu. Kralj je odlučio proslaviti rođenje djeteta te je organizirao veliku svečanost na koju je pozvao sve svoje prijatelje, znance, rođake, ali i gatalice kojih je u kraljevstvu bilo trinaest. Kako je kralj imao samo dvanaest zlatnih tanjura, jednu gatalicu nije pozvao. Sve gatalice dijete su darivale prekrasnim darovima poput kreposti, ljepote i bogatstva. Kada je posljednja trebala dati svoj dar, pojavila se trinaesta vila koja je prorekla smrt djeteta na petnaesti rođendan.

Dvanaesta vila ublažila je prokletstvo te ga pretvorila u stoljetni san. Kako bi otac zaštitio svoju voljenu djevojčicu, naredio je da se unište sva vretena u kraljevstvu kako bi se prokletstvo izbjeglo. Sva proročanstva su se ispunila te je djevojčica postala kreposna, lijepa, mila i razumna. Na petnaesti rođendan dijete je ostalo samo na dvoru jer su kralj i kraljica morali otići. U svojoj znatiželji odlučilo je istražiti dvor i njegove brojne prostorije, sve dok nije stiglo do tornja na kojem se nalazila sobica u kojoj je neka starica prela kudelj. Dijete je poželjelo presti, ubolo se na vreteno te palo na krevet koji se nalazio u sobici. S djevojčicom u san je utonuo cijeli dvor kao i svi dvorjani i sve životinje na njemu.

Godine su prolazile i mnogi su kraljevići pokušavali ući u dvor, ali uzaludno. Oko dvora stvorila se trnova živica koja je opkolila cijeli dvorac. Tkogod bi pokušao ući zaglavio bi u oštrom trnju i umro. Zemljom se širila priča o Trnoružici i dvorcu obraslom trnjem. Naposljetku pojavio se mladi kraljević koji je načuo priču nekog starca te odlučio vidjeti prekrasnu Trnoružicu.

Baš kad je stigao do dvorca, ispunio se rok stoljetnog sna i Trnoružica se trebala probuditi. Čim je kraljević prišao dvorcu trnova živica, koja je bila ispunjena prekrasnim velikim cvjetovima, razmaknula se pred njim te je on živ i zdrav ušao u dvor. Kako je prolazio, vidio je da na dvoru sve spava dok nije došao do tornja u kojem je spavala

Trnoružica. Kraljević ju je ugledao, primaknuo se i poljubio je, na što se Trnoružica probudila i ljubazno ga pogledala. Potom su se zajedno spustili u dvor koji se probudio i ponovno oživio. Pripremilo se raskošno vjenčanje, a kraljević i Trnoružica još su godinama živjeli sretno.

5.3.2 Vrijeme i mjesto radnje

Trnoružica je također bajka kojoj nije moguće odrediti točno vrijeme radnje. Bajka započinje tipičnom uvodnom rečenicom: „Živjeli nekoć kralj i kraljica ...“/“Vor Zeiten waren ein König und eine Königin ...“. Vrijeme nije određeno godinom ili stoljećem. Za prikaz prolaznosti vremena upotrebljavaju se vremenske rečenice i vremenski prilozi: 'iz dana u dan'/'jeden Tag', 'jednom se kraljica kupala'/'als die Königin einmal im Bade saß', 'kad jedanaest njih izreklo svoje proroštvo'/'als elfte ihre Wünsche eben getan hatten', 'dogodi se to upravo na dan kad je djevojka navršila petnaestu godinu'/'Es geschah, daß an dem Tage, wo es gerade fünfzehn Jahre alt ward', 'no čim ga dodirnu'/'In dem Augenblick aber, wo sie den Stich empfand', 'u tili čas pade u postelju', 'iz godine u godinu'/'jedes Jahr', 'povremeno dolazili kraljevići'/'von Zeit zu Zeit Kögissohne kamen', 'nakon mnogo, mnogo godina'/'nach langen, langen Jahren', 'kad se kraljević približio trnovoj živici'/'als er sich der Dornenhecke näherte' i slično. Vrijeme radnje određeno je brojkom kojom se prikazuje stoljetni san: „ – Kraljevska će kći u svojoj petnaestoj godini ubosti vretenom i umrijet će... sto godina već prošlo.“/“Die Königstochter soll sich in ihrem fünfzeten Jahr an einer Spindel stechen und tot hinfallen ... die hundert Jahre verflossen.“ U bajci se ne spominju specifična doba dana poput sumraka, jutra ili slično.

Mjesto radnje usko je vezano za kraljevstvo kralja i kraljice i njihovog dvora. Početak same bajke daje notu mističnosti i čarolije utoliko što naizgled najobičnije mjesto postaje mjestom proroštva. U hrvatskom izdanju bajke ne spominje se točno mjesto radnje, nego voda u kojoj se kraljica kupala: „Jednom se kraljica kupala, kadli iz vode iziđe žaba i progovori: - Tvoja će se želja ispuniti; prije nego prođe godina dana, rodit ćeš kćer.“/“Da trug sich zu, als die Königin einmal im Bade saß, daß ein Frosch aus dem Wasser ans Land kroch und zu ihr sprach: - Dein Wunsch wird erfüllt werden, und wirst eine Tochter zur Welt bringen.“ Njemačko izdanje bajke spominje određenije mjesto radnje 'im Bade'²⁰, a obje verzije povezuje lik personificirane žabe kao proročice. Osim toga, nakon rođenja kćeri,

²⁰ Prema Duden.de 'das Bad' ne znači nužno samo kadu za kupanje, već lječilište ili toplice, što zanči da je kraljica i na taj način pokušala riješiti problem začeca (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Bad>, posljednji put pogledano 10.6.2016.).

organizira se svečanost u kraljevstvu u velikoj dvorani: „Svega ih bijaše trinaest u njegovu kraljevstvu... okrene se i ode iz dvorane.“/“Es waren ihrer dreizehn in ihrem Reiche.“ Trnoružica na svoj petnaesti rođendan istražuje svoj dvor pa se spominju izbe i odaje: „Tumarala tako tamo-amo po dvorima, zavirivala u izbe i odaje i, napokon, dospjela do nekih malih vrata.“/“Da ging es aller Orten herum, besah Stuben und Kammern, wie es Lust hatte, und kam endlich auch an einen alten Turm. Es stieg eine Treppe hinauf und gelangte zu einer kleinen Tür.“ Njemačko izdanje bajke spominje toranj kao mjesto radnje u kojem se nalazi soba za predenje. Iz hrvatskog izdanja ovaj je detalj izbačen. U njemačkom izdanju soba za predenje opisana je umanjenicama, što u hrvatskom jeziku predstavlja pleonazam: „Ni dem Schloß steckte ein verrosteter Schlüssel, und als es umdrehte, sprang die Türe auf, und saß da *in einem kleinen Stübchen* eine alte Frau und spann emsig ihren Flachs²¹.“

Opis stoljetnog sna i trnove živice naglašava kontrast raskoši i tišine te stvara dojam statičnosti, čime se otkriva kakvo je dvor mjesto, ali se naglašava i prolaznost vremena: „Taj se san proširi na čitav dvor. Usnuše kralj i kraljica koji upravo bijahu stigli kući i ušli *u dvoranu*; usnuše i svi dvorjanici, zaspase i konji *u štali*, psi *u dvorištu*, golubovi na krovu, muhe na zidu... I vatra što plamsaše na ognjištu utinja i zasp; pečenka prestade cvrčati, usnu i kuhar; pustio momka kojega je zbog nemara htio za kosu ščepati (opis kuhinje). I vjetar utihnu te na drveću pred dvorima ni listić više ne zatitra (opis dvorišta, okućnice). *Oko dvora* porasla trnova živica pa se iz godine u godinu sve više dizala i, napokon, opkolila čitave dvore i uzrasla preko njih te se ništa više nije vidjelo, ni sama zastava na krovu. Kao da ima ruke, trnje se čvrsto držalo.“/“Und der König und die Königin, die eben zurückgekommen waren, fingen an, mit dem ganzen Hofstaat einzuschlafen. Da schliefen auch die Pferde *im Stall* ein, die Hunde *im Hofe*, die Tauben auf dem Dach, die Fliegen an der Wand, ja, das Feuer, das *auf dem Herde* flackerte, ward still und schlief ein, und der Braten hörte auf zu brutzeln, und der Koch, der den Küchenjungen, weil er etwas versehen hatte, in den Haaren ziehen wollte, ließ ihn los und schlief, und alles was lebendigen Atem hatte, ward still und schlief. Rings um das Schloß aber begann eine Dornenhecke zu wachsen, die jedes Jahr höher ward und endlich *das ganze Schloß* umzog und drüber hinaus wuchs, daß gar nichts mehr, selbst die Fahnen auf den Dächern, zu sehen war.“ Trnova živica ima posebno značenje u bajci te je se usporedbom s rukama gotovo oživljuje. Ne zna se točno o kojem je kraljevstvu riječ niti u kojoj se ono zemlji nalazi: „Po čitavoj zemlji kolala priča kako tamo spava

---

²¹ 'Flachs' u prijevodu znači kudelj, što asocira na stare zanate i daje bajci notu arhaičnosti (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Flachs>, pristupljeno 10.6.2016.).

Trnoružica.“/“Es ging aber die Sage in dem Land von dem Dornröschen.“ Mjesni prilog *tamo* pobliže označava mjesto radnje. U njemačkom izdanju bajke mjesto radnje označava se sintagmom 'in dem Land'.

Za opis mjesta radnje rabe se mjesni priloz, pokazne i neodređene zamjenice poput: 'dođe neki kraljević u *onu* zemlju/'kam wieder ein Königssohn *durch das Land*'; 'idem *tamo*/'ich will *hindurch*'; 'kud god zađe, *svuda* tiho'. Dinamičnost u bajci ponovno se stvara opisom mjesta radnje pri buđenju iz stoljetnog sna: „Probudili se i konji u staji te se stali otresati; i lovački psi skakali i mahali repovima; golubovi na krovu izvukli glavice ispod krila, stali se ogledati i odletjeli u polje; oživjele i muhe na zidu; razbudila se vatra u kuhinji, stala plamtjeti i kuhati jelo, pečenka opet zacvrčala, kuhar udario momka te ovaj vrisnuo, a sluškinja operušila kokoš.“/“Und die Pferde im Hof standen auf und rüttelten sich; die Jagdhunde sprangen und wedelten; die Tauben auf dem Dach zogen das Köpchen unterm Flügel hervor, sahen umher und flogen ins Feld; die Fliegen an den Wänden krochen weiter; das Feuer in der Küche erhob sich, flackerte und kochte das Essen; und der Braten brutzelte fort; und der Koch gab dem Jungen eine Ohrfeige, daß er schrie; und die Magd rupfte das Huhn fertig.“ Dinamiku upotpunjuju onomatopejski glagoli 'otresati'/'rüttelten sich, 'skakati i mahati repovima'/'sprangen und wedelten', 'pečenka opet zacvrčala'/'der Braten brutzelte fort' i personifikacija životinja i pojava: 'razbudila se vatra, stala plamtjeti i kuhati jelo'/'das Feuer in der Küche *erhib sich*, flackerte und *kochte* das Essen'.

Za mjesto radnje često se koriste arhaični izrazi poput: 'izba', 'odaje'/'die Stube'/das Stübchen', 'postelja' i slično. U njemačkom izdanju bajke mjesto radnje dobivaju arhaični nastavk –e, poput: 'in seinem Reiche', 'zu einer kleinen Türe', 'im Hofe'.

5.3.3 Likovi

Likove u roditeljskim ulogama u ovoj bajci tumače kralj i kraljica. Njihov glavni problem predstavlja nemogućnost začeca i rađanja djeteta. Naposljetku kraljica proroštvom žabe začne djevojčicu. Iz teksta bajke ne može se mnogo saznati o trudu bračnog para kod začeca, kao primjerice prirodnih terapija, već je prisutno pasivno jadikovanje upotrebom konjunkcije *da* za tvorbu konjunktiva koje je pojačano uzvikom 'Ah': „Ah, *da* nam je dijete!“/“Ach, *wenn* wir nur doch ein Kind *hätten*!“. Iz teksta se može zaključiti s kojim veseljem su kralj i kraljica dočekali dijete za koje je kralj priredio posebnu svečanost: „Kraljica rodila žensko dijete, tako lijepo da kralju ne bijaše druge već prirediti svečanost, na koju nije pozvao samo rođake, prijatelje i znance nego i gatalice da budu prema djetetu

prijazne i dobre.“/“...und die Königin gebar ein Mädchen, das war so schön, das der König vor Freude sich nicht zu lassen wußte und ein großes Fest anstellte. Er lud nicht nur seine Verwandte, Freunde und Bekannte, sondern auch weisen Frauen²² dazu ein, damit sie dem Kind hold und gewogen würden.“ U njemačkom izdanju bajke djevojčicu se naziva 'Königstochter' iz čega se može vidjeti da su i djeca visokog staleža odgovornost oca. Rođenje djeteta veliko je veselje i blagoslov za kraljevsku obitelj, što se može vidjeti iz teksta jer su na veliku svečanost pozvani svi važni gosti, a naročito gatalice koje djetetu trebaju osigurati prijaznost i dobrotu. Da bajka prikazuje patrijahalno društvo te da kralj posjeduje stvari naglašeno je posvojnomo zamjenicom '*njegovo kraljevstvo*'/'*in seinem Reiche*', te opisom '*kako je imao samo dvanaset zlatnih tanjura ...*'/'*weil er aber nur zwölf goldene Teller hatte ...*'.

Notu roditeljske naivnosti primjećujemo u kriteriju pozivanja gatalica, a to je objedovanje iz zlatnih tanjura. S obzirom na to da ih kralj nema dovoljno, odlučuje da neće pozvati sve gatalice na svečanost čime na vlastito dijete navlači osvetu uvrijeđene trinaeste gatalice koja djevojčicu osuđuje na smrt. Kralj preuzima odgovornost za svoja djela što je vidljivo u njegovoj odluci da spali sva vretena u kraljevstvu kako bi izbjegli smrtno proroštvo: „Da spasi svoje drago dijete od nesreće, naredio kralj da se sva vretena u državi spale.“/“Der König, der sein liebes Kind vor dem Unglück gerne bewahren wollte, lies den Befehl ausgeben, daß alle Spindeln im ganzen Königreiche sollten abgeschafft werden.“ Kraljeva zabrinutost za dobrobit djeteta vidljiva je u namjernoj rečenici u hrvatskom izdanju i atributnoj rečenici u njemačkom izdanju: 'da spasi svoje drago dijete'/'der sein liebes Kind vor dem Unglück gerne bewahren wollte', a ljubav prema djetetu naglašena je epitetom '*drago dijete*'/'sein liebes Kind'. Trnoružićini roditelji primjer su roditelja koji vole svoje dijete, jako se dobro brinu o njemu, pružaju mu sve što mogu ne bi li nadoknadili godine bez djeteta te u tome čak i pretjeruju. A kako je roditeljima nemoguće zaštititi dijete od svih nevolja prikazuje bajka u ispunjenju proroštva kada Trnoružica na svoj petnaesti rođendan nakon izbivanja roditelja pada u stoljetni san: „Dogodi se to upravo na dan kad je djevojka navršila petnaestu godinu. Ne bi ni kralja ni kraljice kod kuće: kraljevna na dvorima ostala sasvim sama. Tumarala tako tamo-amo po dvorima, zavirivala u izbe i odaje i, napokon, dospjela do nekih malih vrata. U ključanici bio zahrđao ključ; kako ga okrenu, vrata se otvoriše, a kad unutra, a to u izbici sjedi stara žena s vretenom u ruci i marljivo prede kudjelju.

---

²² Prema *Grimms Märchen – Text und Kommentar* izraz 'weise Frauen' znači na njemačkom 'zauberkundige Feen', što u hrvatskom jeziku odgovara izrazu 'čarobne vile' (1998: 58).

– Dobar dan, stara majčice – pozdravi je kraljevska kći. – Što radiš ovdje? – Predem – odgovori starica i kimnu glavom. – Što je to, što tako veselo skače? – zapita djevojka pa uze vreteno da prede. No čim ga dodirnu, ispuni se proroštvo; kraljevna se ubode u prst. U tili čas pade na postelju, koja tu stajaše, i zaspala dubokim snom.““Es geschah, daß an dem Tage, wo es gerade fünfzehn Jahre alt ward, der König und die Königin nicht zu Haus waren und das Mädchen ganz allein im Schloß zurückblieb. Da ging es aller Orten herum, besah Stuben und Kammern, wie es Lust hatte, und kam endlich auch an einem alten Turm. Es stieg eine enge Treppe hinauf und gelangte zu einer kleinen Türe. In dem Schloß steckte ein verrosteter Schlüssel, und als es umdrehte, sprang die Türe auf, und saß da in einem kleinen Stübchen eine alte Frau und spann emsig ihren Flachs²³. – Ei du altes Mütterchen, - sprach die Königstochter, - Was machst du da? – Ich spinne, - sagte die Alte und nickte mit dem Kopf. – Wie das Ding do lustig herumspringt! – sprach das Mädchen, nahm die Spindel und wollte auch spinnen. Kaum hatte sie aber die Spindel angerührt, so ging der Zauberspruch in Erfüllung, und sie stach sich damit. In dem Augenblick aber, wo sie den Stich empfand, fiel sie auch nieder in einen tiefen Schlaf.“

Uzevši u obzir dosadašnji prikaz roditeljskih postupka kralja i kraljice može se zaključiti da oni spadaju u grupu autoritativnih roditelja koji svojoj djevojčici pružaju mnogo pažnje (organizacija velike svečanosti), zabrinuti su za dijete (uklanjanje svih vretena iz kraljevstva), žele mu sve najbolje (pozivaju gatalice kako bi dijete obdarile najpoželjnijim darovima poput kreposti, što dokazuje da darovi nisu materijelne prirode), a dijete biva blagoslovljeno te razvija znatiželju što dokazuje istraživanje dvorca i ispunjenje proroštva.

Trnoružica je klasičan primjer plošnog/jednodimenzionalnog lika kakvog bajke prikazuju, što se vidi iz opisa lika. Njena vanjština okarakterizirana je ljepotom, a od unutarnjih osobina spominju se osobine koje je dobila kao poklon od gatalica, poput kreposti, kao da joj nisu prirodno dane: „No proroštva se ispunila: djevojka bude neobično lijepa, kreposna²⁴, mila i razumna te ju je svatko morao zavoljeti čim ju je vidio.““An dem

---

²³ Prema *Grimms Märchen – Text und Kommentar* 'Flachs' odgovara opisu biljke iz koje se dobiva laneno vlakno (1998: 59). U hrvatskoj verziji bajke spominje se biljka 'kudelja', koja podrazumijeva vlakna konoplje priređene za pređenje. Danas pređenje pripada običajima tkanja te se smatra starim zanimanjem (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.).

²⁴ Prema *Hrvatskom jezičnom portalu* pod pojmom 'kreposti' smatra se moralna čistoća, tj. čestitost, a u književnom arhaičnom obliku odgovara tjelesnoj snazi (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.).

Mädchen aber wurden die Gaben²⁵ der weisen Frauen sämtlich erfüllt, denn es war so schön, sittsam, freundlich und verständig, daß es jedermann, der es ansah, lieb haben mußte.“ Njena karakterizacija ide u prilog i roditeljevanju kralja i kraljice i njihovog odgoja kao autoritativnog. Jednodimenzionalnost lika Trnoružice vidljiva je iz opisa lika, pri čemu je ona strogo pozitivan lik: mila, draga, razumna, ljubazna i slično: „Kraljevna ležaše, a bijaše tako lijepa da kraljević ne mogaše s nje očiju skinuti, on se sagne te je poljubi. U taj čas Trnoružica otvori oči, razbudi se i ljubazno ga pogleda.“/“Da lag es und war so schön, daß er die Augen nicht abwenden konnte, und er bückte sich und gab ihm einen Kuß. Wie er es mit Kuß berührt hatte, schlug Dornröschen die Augen auf, erwachte und blickte ihn ganz freundlich an.“

Od početka bajke Trnoružica se naziva 'ženskim djetetom' i 'kraljevskom kćeri', a s prolaskom vremena ona postaje 'djevojka', čime se opisuje njeno odrastanje. U njemačkom izdanju bajke Trnoružica se naziva 'eine Tochter' – kći; 'ein Mädchen' ili 'ein Kind' – djevojčica ili dijete; 'die Königstochter' – kraljevska kći. Svi nazivi u njemačkom su jeziku popraćeni neodređenim članom 'eine/ein' tek određenim članom 'die Königstochter' Trnoružica konačno pripada svome staležu i određena je kao lik. Njeno ime zapravo je nepoznato, a ime Trnoružica dobila je u narodu kada se strancima i djeci pričala priča o uspavanoj djevojci i dvorcu koji su skriveni iza neprobojne trnove živice: „Po čitavoj zemlji kolala priča kako tamo spava Trnoružica – tako je nazivahu. Nakon mnogo, mnogo godina opet dođe kraljević u onu zemlju i ču gdje neki starac pripovijeda o trnovoj živici iza koje stoje dvori; u njima već stotinu godina spava kraljevska kći, po imenu Trnoružica, a s njome kralj i kraljica i sve što bijaše živo na dvorima.“/“Es ging aber die Sage in dem Land von dem schönen, schlafenden Dornröschen, denn so wurde die Königstochter genannt... Nach langen, langen Jahren kam wieder ein Königssohn durch das Land, dem erzählte ein alter Mann von der Dornenhecke, es sollte ein Schloß dahinter stehen, in welchem eine wunderschöne Königstochter, Dornröschen genannt, schlief, und mit ihr schlief der ganze Hofstaat.“ Njeno ime odgovara njenoj vanjštini i ljepoti, lijepa je poput ruže, a naglašava se umanjenošću 'ružica'/'das Röschen'. Uz to, njeno ime povezano je i s njenom kletvom te rastom trnove živice oko dvorca za vrijeme njenog sna.

---

²⁵ U njemačkom izdanju bajke darovi se gatalica nazivaju i 'Wundergaben' (čudnovati darovi), što naglašava čarobnost bajke kao književne vrste te daje notu mističnosti i čudesnosti. U hrvatskom izdanju darovima se pridaje epitet 'divni'.

Osim znatiželje koja ju je stajala ispunjenja proroštva i kletve, Trnoružica je zapravo pasivna jer spava stoljetni san, ali je priča o njenoj ljepoti i kletvi pokretač cijele radnje te stoga ona predstavlja glavnu junakinju bajke. Karakteristično je i da ne govori mnogo, jedini dijalog vodi sa staricom na vretenu u izbi: „ – Dobar dan, stara majčice – pozdravi je kraljevska kći. – Što radiš ovdje? – Predem – odgovori starica i kinu glavom. – Što je to, što tako veselo skače? – zapita djevojka pa uze vreteno da prede.“/“– Ei du altes Mütterchen, - sprach die Königstochter, - Was machst du da? – Ich spinne, - sagte die Alte und nickte mit dem Kopf. – Wie das Ding do lustig herumspringt! – sprach das Mädchen, nahm die Spindel und wollte auch spinnen.“ Njena naivnost, znatiželja, neiskvarenost i ljubaznost odgovaraju njenim godinama (navršila je petnaeset), a to je vidljivo u obraćanju starici koju ljubazno pozdravlja i naziva 'starom majčicom'/'du altes Mütterchen', iako starica predstavlja neznanku.

5.3.4 Jezične posebnosti

Pri opisu likova najčešće su prisutni pridjevi (epiteti) i prilozi: 'svoje drago dijete'/'sein liebes Kind', 'djevojka bude neobično lijepa, kreposna, mila i razumna'/'es war schön, sittsam, freundlich und verständig', 'stara majčice'/'altes Mütterchen', 'trnova živica'/u njemačkoj verziji ovaj opis odgovara složenici '*die Dornenhecke*', 'odlučno će mladić', 'ljubazno ga pogleda'/'blickte ihn ganz *freundlich* an'. Ovoj bajci posebnu čar daju odabrani glagoli koji opisuju radnju te daju notu mističnosti i čarobnosti bajci poput: '*obdariše* dijete'/'beschenken das Kind', 'tumarala tamo-amo, zavirivala u izbe', '*čarobno* proroštvo'/'u njemačkoj verziji ovaj opis odgovara složenici '*der Zauberspruch*', '*duboki* san'/'*tiefer* Schlaf', '*usnuše* kralj i kraljica', 'vatra *plamsaše* na ognjištu', 'vjetar *utihnu*'.

Notu arhaičnosti pri opisima i pripovijedanju bajci daju imperfekt i glagolski prilog prošli: 'bijaše', 'pozdravivši', 'pogledavši', 'rekavši', 'stajaše', 'nazivahu', 'mogaše', 'spavaše'. Pri pripovijedanju koriste se i perfekt i prezent: 'opkolila je', 'kolala je', 'pripovijeda', 'pokušali prodrijeti', 'doznao je', 'sjedi'. Osim toga, pri pripovijedanju u njemačkom izdanju najzastupljeniji je preterit kao glagolsko vrijeme: '*waren* ein König und eine Königin, die *sprachen*', 'da *trug* sie zu', 'das *geschah*', '*war* so schön', 'das Feuer *flackerte*', arhaični oblik glagola postati '*ward* – wurde' i slično.

U bajci se pojavljuju i dijalozi u prezentu: „– Ne bojim se – odlučno će mladić, pošto je čuo priču o začaranim dvorima. – Idem tamo da vidim lijepu kraljevnju. Što radiš ovdje? –

Predem.“/“Ei du altes Mütterchen. Was machst du da? – Ich spinne. – Wie das Ding do lustig herumspringt!“

Osim toga, koristi se i futur I., naročito kada se govori o proroštvima: „Kraljevska će se kći u svojoj petnaestoj godini ubosti vretenom i umrijet će. – Ipak, to neće biti smrt: stoljetnim će snom usnuti kraljevska kći.“ U njemačkom izdanju u službi futura je prezent: „Die Königstochter *soll* sich in ihrem fünfzenten Jahr an einer Spindel *stechen* und tot *hinfallen*.“ Modalni glagol 'sollen - trebati' izražava ovdje subjektivnu modalnost koja naglašava da bi se nešto trebalo dogoditi u budućnosti.

5.4 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 2000.-2004. godine: Trnoružica

Trnoružica iz: *Bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 2001.

Dornröschen aus: *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, 2000-2003

5.4.1 Vrijeme i mjesto radnje

Hrvatsko izdanje bajke također počinje tipičnom uvodnom rečenicom: „U davno vrijeme, živjeli u prekrasnom kraljevstvu kralj i kraljica.“ Njemačko izdanje započinje sličnim riječima: „Vor Zeiten war ein König und eine Königin.“ Vrijeme radnje nije točno određeno već se za određivanje vremena koriste neodređene zamjenice, vremenski prilozi te vremenske rečenice poput: 'jednog dana'/'einmal', 'pri kraju proslave', '*prije* no što se itko snašao od uzbuđenja', 'za trenutak'/'in dem Augenblick', 'svake godine'/'jedes Jahr', '*uskoro* su narasli', 'nakon mnogo godina'/'nach langen Jahren', '*u tom* je prošlo *stotinu godina* kletve'/'*nun* waren gerade die *hundert Jahre* verflossen', '*čim* ju je dotaknuo', 'odmah', '*pošto* tako reče', '*pošto* se ubode', 'es geschah *an dem Tage*'. Nema numeričkog označavanja vremena, osim kada se spominje petnaesti rođendan i stogodišnji san: „...past će u duboki san, koji će trajati stotinu godina... Dogodilo se, da je na dan njenog petnaestog rođendana kraljevna ostala sama kod kuće.“/“Es soll ein hundertjähriger Schlaf sein... Es geschah, daß an dem Tage, wo es gerade fünfzehn Jahr alt ward.“ Vrijeme radnje ne određuje određeno doba dana poput večeri, jutra ili sumraka.

Mjesto radnje i u ovim je izdanjima usko vezano za kraljevstvo kralja i kraljice i njihovog dvora. Na početku bajke epitetom 'prekrasno kraljevstvo' (u njemačkoj verziji ne postoje ovakvi opisi kraljevstva) opisuje se harmonija u kojoj žive kralj i kraljica te se spominje začće kao glavni problem: „- Ah, kad bismo barem imali jedno djetesce.“/“- Ach, wenn wir nur ein Kind hätten!“ Osim kraljevstva spominje se i jezero kao mjesto radnje koje postaje mjestom proroštva: „Povukli se, a kraljica se ode okupati u jezero. Do nje skoči žaba i reče joj: - Tvoja će se želja ispuniti. Jedva da će proći godina dana, a ti ćeš na svijet donijeti malenu kćer.“/“Da trug sich zu, als die Königin einmal *im Bade* saß, daß ein Frosch aus dem Wasser ans Land kroch und zu ihr sprach: - Dein Wunsch wird erfüllt werden, ehe in Jahr vergeht, wirst du eine Tochter zur Welt bringen.“

Nadalje, uz kraljevstvo kao šire mjesto radnje, spominje se i uže mjesto radnje koje podrazumijeva dvorac. Hrvatsko izdanje bajke spominje staru kulu i mračnu sobu, a njemačka verzija 'einen alten Turm' (stari toranj ili stara kula) und 'ein kleines Stübchen' (mala sobica, što je pleonazam u hrvatskom jeziku) kao mjesto stogodišnjeg sna: „U jednom dijelu, ugledala je *staru kulu* i popela se stepenicama do nje. Radosna i znatiželjna, došla je do malenih vrata i ušla u mračnu sobu ... Taj san uskoro zahvati *čitav dvorac* i sve koji su živjeli u njemu.“ Raskoš i veličina dvorca dočaran je opisom stoljetnog sna: „Kralj i kraljica koji su upravo ušli *u dvorac*, također zaspu. Zaspali su i konji *u štalama*, psi po hodnicima, golubi *na krovu*. Zaspale su čak i muhe *na zidu*, a vatra u peći je utihnula i ugasila se. Pečenje se prestalo peći, a pozaspali su i kuharski pomoćnici ... U *predvorju dvorca*, ugleda kraljević konje i pse kako mirno spavaju. *Na krovu* je vidio golubove pognute glave, također usnule. Ušavši *u dvorac*, ugleda na zidu muhe koje spavaju. *U kuhinji* je vidio kuhara kako spavajući drži ruku kao da će počupati usnule pomoćnike. *U dvorani* je vidio čitavu dvorsku svitu, kako spavaju na svim stranama. *Na svojim prijestoljima*, spavali su i kralj i kraljica. Prolazio je dalje kroz *odaje* kojim je vladala mrtva tišina. Došao je tako do *kule*, popeo se *stepenicama* i našao se pred *vratima odaje* u kojoj je spavala Trnoružica.“

U njemačkom izdanju bajke opisi su malo drugačiji, ali služe istoj svrsi: „Da ging es allerorten herum, besah *Stuben und Kammern*, wie es Lust hatte, und kam endlich auch an einen *alten Turm*. Es stieg *die enge Wendeltreppe* hinauf und gelangte zu *einer kleinen Türe*... Und dieser Schlaf verbreitete sich über *das ganze Schloß*... *Im Schloßhof* sah er die Pferde und scheckigen Jagdhunde liegen und schlafen, *auf dem Dache* saßen die Tauben und hatten das Köpchen unter den Flügel gesteckt. Und als er *ins Haus* kam, da schliefen die Fliegen an der Wand, der Koch *in der Küche* hielt noch die Hand, als wollte er den Jungen anpacken...

Da ging er weiter und sah *im Saale* den ganzen Hofstaat liegen und schlafen, und oben *bei dem Throne* lag der König und die Königin. Da ging er noch weiter und endlich kam er *zu dem Turm* und öffnete *die Türe zu der kleinen Stube*, in welcher Dornröschen schlief.“ Opisom trnove živice dvorac, kao mjesto radnje, dobiva notu mističnosti, zapuštenosti, ali i čarobnosti svojstvene bajkama: „Oko dvorca, izrasli su grmovi ruža, koji su svake godine bili sve viši. Uskoro su toliko narasli, da su obrasli zidine dvorca.“/“Rings um das Schloß aber begann eine Dornenhecke zu wachsen, die jedes Jahr höher ward und endlich das ganze Schloß umzog und darüber hinaus, daß gar nicht mehr davon zu sehen war, selbst nicht die Fahne auf dem Dach.“ S rastom grmova daje se dojam prolaznosti vremena. Kao i u izdanjima iz 1994. i 1995. godine, vrijeme i mjesto radnje su važni kako bismo više doznali o likovima, njihovim postupcima pa i njihovom unutrašnjem stanju.

5.4.2 Likovi

Roditeljske uloge u ovim izdanjima također pripadaju kralju i kraljici. Ne zna se točno o kojem je kralju i kojoj je kraljici riječ jer oni nemaju vlastita imena. U njemačkom izdanju bajke ta neodređenost naglašava se neodređenim članovima 'ein König/eine Königin'. Radnja bajke započinje glavnim problemom, tj. nemogućnošću začeca. U svojem očaju, kraljevski par moli za makar jedno dijete: „ – Ah, kad bismo bar imali jedno djetešce.“/ „- Ach, wenn wir nur ein Kind hätten!“ Ovom rečenicom izražava se želja kraljevskog para u kondicionalu koji je svojstven njemačkom jeziku u optativnim rečenicama, dok se u hrvatskom jeziku ne koriste toliko često. Ovdje je prisutan zbog prijevoda. Njihovu želju naglašava i umanjenica 'djetešce', kao da tepaju djetetu kojeg još nemaju, a uzvik 'Ah' kao da naglašava njihovu tjeskobu. U njemačkom izdanju ne postoji umanjenica 'djetešce', ali je prisutan uzvik kao i uskličnik kojim se naglašava njihov očaj. Sreću kraljevskog para nagovještava proroštvo personificirane žabe koje je ispunjeno rođenjem djeteta: „Kako žaba reče, tako se i dogodilo. Kraljica je rodila malenu djevojčicu, koja je bila toliko lijepa i umiljata, da je kralj odlučio prirediti slavlje, kakvo se u njihovu kraljevstvu još nije dogodilo.“/“Da trug sich zu, als die Königin einmal im Bade saß, daß ein Frosch aus dem Wasser ans Land kroch und zu ihr sprach: - Dein Wunsch wird erfüllt werden, ehe in Jahr vergeht, wirst du eine Tochter zur Welt bringen.“

Rođenje djeteta se slavi, što upotpunjuje ostvarenje želje. Raskoš slavlja očituje se u opisu slavlja i broju uzvanika: „Nikoga nije zaboravio pozvati. Bili su tu svi poznanici, svi prijatelji, sva rodbina, ali i mudre vile, koje su imale djevojčicu obdariti važnim i vrijednim

darovima. Ipak, u njegovu kraljevstvu živjelo je trinaest mudrih vila. Kako je na dvoru bilo samo dvanaest tanjura, kakvi su dostojni vila, jedna je morala ostati nepozvana.“/“Er lud nicht bloß seine Verwandten, Freunde und Bekannten, sondern auch die weisen Frauen dazu ein, damit sie dem Kind hold und gewogen wären. Es waren dreizehn in seinem Reiche, weil er aber nur zwölf goldene Teller hatte, von welchen sie essen sollten, so mußte eine von ihnen daheim bleiben.“ Neodređenom zamjenicom 'svi' naglašeno je mnoštvo koje prisustvuje slavlju čime se naglašava i sreća koju kraljevski par želi podijeliti sa svima.

U ovom hrvatskom izdanju bajke, gatalice su zamijenjene mudrim vilama kao čarobnim stvorenjima svojstvenim bajkama. Njemačko izdanje bajke ponovno spominje 'weise Frauen' (mudre žene) umjesto 'čarobnih vila'. Osim toga, njemačko izdanje bajke kao da naglašava intimnost slavlja time što se u tekstu ne spominje neodređena zamjenica 'svi' već oni koje kralj poznaje, a to je naglašeno posvojnomo zamjenicom 'seine Verwandten, Freunde und Bekannten' (njegova rodbina, prijatelji i poznanici). Sreću kraljevskog para remeti kletva trinaeste nepozvane i gnjevne vile, dok dar dvanaeste ublažava istu. Bacanje kletvi kao čarobnih moći također su karakteristike likova svojstvene bajkama. Nepromišljenost kralja i rizik kojem je izložio svoje dugo očekivano dijete zbog nedostatka tanjura može se smatrati početničkom roditeljskom greškom. Kralj i kraljica u suštini tumače pozitivne uloge, posebice ako se promatraju njihovi roditeljski postupci. U svojoj želji da dobiju dijete oboje su aktivni te razgovaraju: „Jednog dana razgovarali su: - Ah, kad bismo barem imali jedno djetesce.“ Želja za djetetom je obostrana. Njemačko izdanje bajke naglašava to zamjenicom 'jeden Tag – svaki dan'. Organizacijom svečanosti dočarani su njihovi osjećaji veselja i ponosa.

U hrvatskom izdanju bajke nije toliko izražena dominacija oca u odgoju djeteta jer se umjesto posvojne zamjenice 'njegov' koristi posvojna zamjenica 'njihov': „Kraljica je rodila malenu djevojčicu, koja je bila toliko lijepa i umiljata, da je kralj odlučio prirediti slavlje, kakvo se u njihovu kraljevstvu još nije dogodilo.“ Zabrinutost kralja i pokušaj ublažavanja vlastite greške kao oca prikazana je njegovom odlukom o bacanju svih vretena u kraljevstvu kako bi zaštitio dijete: „Kralj, koji je jako volio svoju jedinu kćer i želio ju zaštititi od prokletstva, izda naredbu da se sva vretena koja postoje u kraljevstvu moraju pokupiti i baciti.“ Iz teksta se vidi da kralj voli svoje dijete te da ga želi zaštititi. Ipak, ovdje se iz teksta također može iščitati da kralj 'posjeduje' te da je glavni odgovorni za zaštitu obitelji što se vidi upotrebom povratno-posvojne zamjenice 'svoj' i pridjeva '*jedina* kćer'. Njemačko izdanje bajke dočarava isto, osim što se ovdje vretena spaljuju: „Der König, der sein liebes Kind vor

dem Unglück gern bewahren wollte, ließ den Befehl ausgeben, daß alle Spindeln im ganzen Königreiche sollten verbrannt werden.“ Osim toga, u njemačkom izdanju bajke prikazuje se dominacija kralja kao glavnog odgovornog, što se naglašava posvojom zamjenicom 'in seinem Reiche' (u njegovom kraljevstvu).

Roditeljske postupke moguće je odrediti u odnosu na dijete, tj. glavnu junakinju Trnoružicu. Iz teksta je vidljivo da je ona bila sretno i znatiželjno dijete, što je odlika autoritativnih roditelja: „Djevojčica je odrastala sretno, uistinu obdarena svim darovima dobrih vila. Bila je dobra, lijepa i razumna, da su je voljeli svi koji su je poznavali ... Radosna i znatiželjna, došla je do malenih vrata i ušla u mračnu sobu.“ Njemačko izdanje ne spominje djetinjstvo kraljevine, već prikazuje ostvarenje čarobnih darova: „An dem Mädchen aber wurden die Gaben der weisen Frauen sämtlich erfüllt, denn es war so schön, sittsam, freundlich und verständig, daß es jedermann, der es ansah, liebhaben musste.“

U ovom hrvatskom izdanju Trnoružica je također klasičan primjer plošnog/jednodimenzionalnog lika. Njene unutarnje osobine dale su joj magičnim postupcima mudre vile, a njena ljepota i ljupkost prisutni su od rođenja. Ona je lik koji je predodređen da bude pozitivan: „Kraljica je rodila malenu djevojčicu, koja je bila toliko lijepa i umiljata, da je kralj odlučio prirediti slavlje... Pri kraju proslave, obdarile su vile djevojčicu svojim čarobnim darovima. Jedna ju je obdarila raznim vrlinama, druga ljepotom, treća bogatstvom i tako redom, sve najljepšim i najboljim osobinama na svijetu.“ Superlativi pridjeva poput 'najljepši' i 'najbolji' naglašavaju potrebu za isticanjem djevojčice kao dobre i pozitivne. U njemačkom izdanju bajke lik Trnoružice prikazuje se na sličan način: „... und die Königin gabar ein Mädchen, das war so schön, daß der König vor Freude sich nicht zu lassen wußte und ein großes Fest anstaltte... Das Fest ward mit aller Pracht gefeiert, und als es zu Ende war, beschenkten die weisen Frauen das Kind mit ihren Wundergaben: die eine mit Tugend, die andere mit Schönheit, die dritte mit Reichtum und so mit allem, was auf der Welt zu wünschen ist.“ U tekstu je moguće vidjeti da je 'odrastala sretno' te da je bila 'radosna i znatiželjna'. Iz teksta njemačkog izdanja bajke nije moguće vidjeti kakvo je bilo djetinjstvo kraljevine. Može se zaključiti da je u ovom hrvatskom izdanju prikazana aktivnije, tj. manje pasivno u odnosu na hrvatsko izdanje iz 1994. godine. U njemačkoj verziji teksta, Trnoružica je i dalje pasivan tip lika, a njene aktivnosti nije moguće pronaći u tekstu.

Ipak, u oba izdanja je vidljivo da roditelji nisu u mogućnosti zaštititi svoje dijete od svih opasnosti pa se tako kletva bačena na Trnoružicu ipak ostvaruje te ona većinu bajke

prespava, što joj daje karakteristiku pasivnosti: „Dogodilo se to, da je na dan njenog petnaestog rođendana kraljevna ostala sama kod kuće. Kralj i kraljica su bili na putu, a ona je šetala po dvorcu. U jednom dijelu, ugledala je staru kulu i popela se stepenicama do nje. Radosna i znatiželjna, došla je do malenih vrata i ušla u mračnu sobu. Ondje je ugledala staricu kako sjedi i na vreteno prede vunu. – Dobar dan, stara majčice! Što to radite ovdje? – upita djevojka. Starica joj odgovori da prede, a ona ponovno upita, - Kakva je to stvar što tako radosno klopoće? - začudi se kraljevna. Dotakne vreteno i poželi i ona presti. Kako to nikad nije vidjela, ne snađe se i ubode u prst. Za trenutak, sruši se na krevet u blizini i utone u dubok san. Taj san zahvati čitav dvorac i sve koji su živjeli u njemu.“/“Es geschah, daß an dem Tage, wo es gerade fünfzehn ward, der König und die Königin nicht zu Haus waren und das Mädchen ganz allein im Schloß zurückblieb. Da ging es allerorten herum, besah Stuben und Kammern, wie es Lust hatte, und kam endlich auch an einen alten Turm. Es stieg die enge Wendeltreppe hinauf und gelangte zu einer kleinen Türe. Im Schloß steckte ein verrosteter Schlüssel, und als es ihn umdrehte, sprang die Türe auf, und saß da in einem kleinen Stübchen eine alte Frau mit einer Spindel und spann emsig ihren Flachs. - Guten Tag, du altes Mütterchen, - sprach die Königstochter. – Was machst du da? – Ich spinne, sagte die Alte und nickte mit dem Kopf. – Was ist das für ein Ding, das so lustig herumspringt? - sprach das Mädchen, nahm die Spindel und wollte auch spinnen. Kaum hatte sie aber die Spindel angerührt, so ging der Zauberspruch in Erfüllung, und sie stach sich dabei in den Finger. In dem Augenblick aber, wo sie den Stich empfand, fiel sie auf das Bett nieder, das da stand, und lag in einem tiefen Schlaf. Und dieser Schlaf verbreitete sich über das ganze Schloß.“ U ovom je tekstu njena nespretnost opravdana time što se djevojka još s takvom napravom nije srela te se nije znala njome služiti.

U ovim izdanjima bajki Trnoružica ne govori mnogo, nije vidljiv nikakav dijalog bilo u upravnom ili neupravnom govoru. Jedini dijalog vodila je sa staricom koja prede pri čemu se Trnoružica prikazuje kao naivno i pristojno dijete jer se i starici obraća sa 'stara majčice'/'du altes Mütterchen'. U ovom hrvatskom izdanju Trnoružica ima svoje ime koje joj nije dano u narodu, kao što se moglo vidjeti iz teksta u izdanju iz 1994. godine: „Mnogi su kraljevići dolazili i pokušavali proći kroz debelu, trnovitu živicu do Trnoružice, jer tako se kraljevna zvala.“/“Es ging aber die Sage in dem Land von dem schönen schlafenden Dornröschen, denn so ward die Königstochter genannt, also daß von Zeit zu Zeit Königssöhne kamen und durch Hecke in das Schloß dringen wollten.“

Odrastanje djevojčice kao i prolaznost vremena može se vidjeti i u različitim nazivima Trnoružice i njihovoj gradaciji poput: 'malena kći', 'malena djevojčica', 'malena kraljevna' ili 'kraljevna' te 'kraljeva kći'. Iz zadnjeg naziva nazire se patrijahalno ustrojstvo obitelji kao i tadašnjeg društva. U njemačkom izdanju bajke spominju se različiti nazivi za Trnoružicu, a pri opisu se ponovno pojavljuju neodređeni članovi: 'eine Tochter' (kći), 'ein Mädchen' (djevojčica), 'das Kind' (dijete). Jedino naziv 'die Königstochter' (kraljeva kći/kraljevna) ima određeni član ispred imenice kojim se želi naglasiti da ona pripada kraljevskom miljeu.

5.4.3 Jezične posebnosti

Pri opisu likova najčešće se koriste pridjevi (epiteti), ponekad superlativi istih te prilozima: 'malena kćer', 'lijepa i umiljata', 'mudre vile'/'weise Frauen', 'važni i vrijedni, čarobni darovi'/'u njemačkom izdanju pridjevi su zamijenjeni složenicom 'die Wundergaben', 'najljepše i najbolje osobine', 'gromki glas'/'lauter Stimme', 'oholo se okrene', 'odrastala je sretno', 'bila je tako dobra, lijepa i razumna'/'es war so schön, sittsam, freundlich und verständlich', 'trnovita živica'/'u njemačkom izdanju pridjevi su zamijenjeni složenicom 'eine Dornenhecke', 'čudesno lijepa kraljevna', 'ljubazno se nasmiješi'/'u njemačkom izdanju kraljevna ga ljubazno pogleda 'blickte ihn ganz freundlich an'.

Kao što je već bilo napomenuto, mjesto i vrijeme radnje kao i njihovi opisi upotpunjuju postupke i opise likova te dočaravaju čudesnost bajki. To se postiže odabirom arhaičnih vrsta riječi i posebnih glagolskih vremena poput perfekta i glagolskog priloga prošlog: 'u davno vrijeme', 'ne pogledavši', 'ušavši', 'obdarile su'. Također, odabirom posebnih glagola i frazema oponašaju se zvukovi koji doprinose radnji i raspoloženju u bajci poput: 'klopoće', 'utihnuo je vjetar', 'muhe su nastavile zujati', 'prolazio je kroz odaje u kojima je vladala mrtva tišina', 'u kuhinji je živnula vatra i pečenje se nastavilo peći, a jela kuhati'. Koriste se i neupravni i upravni govor te različite vrste složenih rečenica, poput vremenskih ili atributnih: „– Dobar dan, stara majčice! Što to radite? – upita djevojka. Starica joj odgovori da prede.“; „Kraljica je rodila malenu djevojčicu, koja je bila toliko lijepa i umiljata, da je kralj odlučio prirediti slavlje, kakvo se u njihovu kraljevstvu još nikad nije održalo.“

U njemačkom izdanju bajke za pripovijedanje se koristi preterit kao glagolsko vrijeme: 'vor Zeiten war ein König und eine Königin', 'als die Königin im Bade saß', 'beschenkten die weisen Frauen das Kind', 'da trat die zwölfte hervor', 'da gingen sie zusammen herab'. Uz to, koriste se pojedini zastarjeli izrazi poput glagola: ward – wurde,

nastavak -e pridaje se imenicama, što danas više nije uvriježeno poput 'im Bade', 'in seinem Reiche', 'auf dem Herde', 'auf dem Dache', 'im Saale'. Koriste se glagoli koji oponašaju zvukove iz prirode te oživljuju vizualne i akustične slike: 'das Feuer, das auf dem Herde *flackerte*, ward *still* und schlief ein. Und der Braten hörte auf zu *brutzeln* ...und der Wind legte sich, und auf den Bäumen vor dem Schloß regte sich kein Blättchen mehr'. Koriste se i različite vrste složenih rečenica pri čemu prednjače atributne rečenice koje služe za opis radnje u bajci te vremenske rečenice sa veznikom 'als' pri čemu se u njemačkom jeziku signalizira radnja koja se jednom dogodila u prošlosti: „*Als* der Königssohn sich der Dornenhecke näherte, waren es lauter große schöne Blumen, *die* taten sich von selbst auseinander und ließen ihn unbeschädigt hindurch, und hinter ihm taten sie sich wieder als eine Hecke zusammen.“, „... und die Königin gebar ein Mädchen, *das* war so schön...“. U njemačkom izdanju bajke također se koriste upravni i neupravni govor, vode ga uvrijeđena vila, Trnoružica i starica za vretenom te kraljević koji se raspituje o princezi. Pritom se koristi prezent kao glagolsko vrijeme: „Die Königstochter *soll* sich in ihrem fünfzehnten Jahr an einer Spindel *stechen* und tot *hinfallen*.“ U ovoj rečenici prezent je u službi futura. Neupravni govor vidljiv je na sljedećem primjeru: „Er wußte auch von seinem Großvater, daß schon viele Königssöhne gekommen wären und versucht hätten, durch die Dornenhecke zu dringen, aber sie wären darin hängengeblieben.“

5.5 Komparativna analiza bajki za izdanja 1994./1995. godine: Snjeguljica

Snjeguljica iz: *Sabrane priče i bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 1994.

Schneewittchen aus: *Märchen der Brüder Grimm*, 1995

5.5.1 Kratak sadržaj

Jednom davno kraljica je željela dijete bijelo kao snijeg, rumeno kao krv, a kose crne kao ebanovina. Ubrzo zatim je rodila upravo takvu djevojčicu te joj nadjenula ime Snjeguljica. Nakon poroda je umrla, a kralj se ubrzo oženio novom ženom. Ona je bila lijepa, ali ohola te je imala čarobno zrcalo. Opsjednuta svojom ljepotom svakog je dana pitala zrcalo da joj kaže tko je najljepši na svijetu, a zrcalo bi odgovaralo zadovoljavajućim odgovorom i potvrđivalo njenu besprijekornu ljepotu. To je kraljicu usrećivalo jer je znala da zrcalo govori istinu. Prolazile su godine i Snjeguljica je rasla te je sa svojih sedam godina bila najljepše dijete, ljepše i od kraljice. Kada je kraljica upitala čarobno zrcalo o svojoj ljepoti, dobila je

neprihvatljiv odgovor jer joj je zrcalo reklo da je Snjeguljica ljepša od nje. Kraljicu je taj odgovor zabrinuo, a zavist i ljubomora obuzimali su njeno srce.

Jednog dana zapovjedila je lovcu da Snjeguljicu odvede u šumu, ubije je i donese njenu jetru i pluća. Lovac je odveo Snjeguljicu u šumu, ali je nije mogao ubiti. Snjeguljica je molila za milost i rekla da će zauvijek nestati u mračnoj šumi, ako joj poštedi život. Lovcu je bilo žao ubiti tako lijepo dijete te se smiluje, a kraljici je odnio jetra i pluća male divlje svinje. Snjeguljica je u šumi bila izgubljena i prestrašena, oko nje su trčale divlje životinje, ali joj nisu htjele nauditi. Snjeguljica je bježala i trčala koliko su je noge nosile dok navečer nije stigla do male kućice. U kućici je sve bilo maleno, ali čisto i uredno. Unutra je bio malen stolić, oko kojeg je bilo sedam stolčića, sedam tanjurića na stolu, sedam žličica i nožića, sedam vrčića, a uza zid sedam krevetića. Budući da je Snjeguljica bila gladna i umorna iz svakog tanjurića je malo pojela, a iz svakog vrčića malo popila jer nije željela nekome sve pojesti ili popiti. S obzirom na to da je bila jako umorna tražila je krevetić u kojem će spavati i zaspala. Na kraju dana, patuljci su se vraćali doma iz gore u kojoj su kopali zlato, a čim su ušli u kuću primijetili su da je netko bio tamo. Ubrzo su primijetili da netko spava u jednom krevetiću, a kada su vidjeli lijepu Snjeguljicu, smilovali su se i ostavili je da spava. Ujutro, kada se Snjeguljica probudila, ispričala im je svoju priču, a oni su joj dopustili da živi kod njih te da kuha, čisti i brini o kućanstvu. Također, upozorili su je na zle namjere njene maćehe te da mora dobro paziti na nenadane posjete.

U međuvremenu je zla maćeha saznala da je prevarena jer joj je zrcalo reklo istinu koju nije mogla prihvatiti. Odlučila je ukloniti Snjeguljicu. Tri se puta prerašavala i zavodila Snjeguljicu svojim darovima. Prvi put se prerašila u pokućarku i donijela pojas od šarene svile. Naivna Snjeguljica popustila je i dopustila joj da je opase te pritom ostala bez daha. Patuljci su Snjeguljicu spasili te je nanovo upozorili na zle namjere maćehe. Kako maćeha nije uspjela u svojoj namjeri, smislila je drugo prerašavanje. Ovaj put se prerašila u staricu i donijela Snjeguljici otrovni češalj. Snjeguljica je bila malo opreznija, ali ne dovoljno te je bila otrovana češljem. Patuljci su je i drugi put spasili te je upozorili na maćehu. Zla kraljica, bijesna zbog svog neuspjeha ovog puta je napravila otrovnu jabuku te se zaputila k Snjeguljici prerašena u seljanku. Ovaj put joj Snjeguljica nije otvarala vrata, ali lukava maćeha joj je ponudila jabuku koju je sama probala. Sebi je odrezala neotrovani dio jabuke, a Snjeguljici je dala otrovani. Kako je naivna Snjeguljica mislila da je ovaj put sve u redu, pojela je komadić jabuke te odmah pala mrtva. Zadovoljna svojim činom kraljica je provjerila zrcalo koje joj je napokon dalo zadovoljavajući odgovor.

Patuljci više nisu mogli spasiti Snjeguljicu, te su odlučili napraviti stakleni lijes. U njega su postavili Snjeguljičino tijelo, zlatnim slovima napisali njeno ime i činjenicu da je kraljeva kći, a lijes postavili na brežuljak blizu kućice. Svaki dan bi stražarili i oplakivali Snjeguljicu zajedno sa životinjama. Snjeguljičin grob posjetile su tri životinje, najprije sova, zatim gavran te napokon golubica. Snjeguljica je dugo ležala u grobu, ali se činilo kao da spava jer je i dalje bila bijela kao snijeg, crvena kao krv, a kose crne kao ebanovina.

Jednog dana kraljević je prolazio onom šumom želeći prenoćiti kod patuljaka te je tada spasio Snjeguljicu. Očaran njenom ljepotom, odmah se zaljubio u nju te je zamolio patuljke da mu poklone lijes. Obavezao se da će je voljeti i štovati kao svoje najmilije. Patuljci su se smilovali i dopustili mu da uzme lijes. Kraljević je naredio svojim slugama da uzmu lijes i odnesu ga u kraljevstvo. Dok su nosili lijes spotaknuli su se, a Snjeguljici je ispio otrovni komadić jabuke iz usta te ona je ona oživjela. U čudu je pogledala kraljevića koji je odmah zaprosio, a ona pristala. Uskoro se pripremala raskošna svadba na koju je bila pozvana i zla kraljica. Ljubomorna na Snjeguljicu i zavidna nije željela ići, ali je bila suviše znatiželjna. Na kraju je došla na slavlje vidjeti mladu kraljicu. Ugledala je Snjeguljicu te se uplašila jer je primijetila užarene cipele koje su je čekale u dvorani. Za svoja zlodjela kraljica je morala plesati u užarenim cipelama dok nije pala mrtva.

5.5.2 Vrijeme i mjesto radnje

Vrijeme radnje nije moguće točno odrediti. Ne zna se o kojoj je godini riječ, ali se prolaznost vremena dočarava vremenskim rečenicama i vremenskim priložima, poput: „*Kad* se dijete rodio, umre mu majka.“, „*Nakon godine dana* kralj se oženi drugom ženom.“, „*Kad* se smrklo, dođoše gospodari kućice.“, „*Kad* jabuka bijaše gotova“, „*Kad* je pokucala na vrata...“, 'ubrzo zatim', 'napokon', 'nikad', 'malo zatim', 'sada', 'opet'... Prikazivanje vremena u njemačkom izdanju također je određeno vremenskim rečenicama te vremenskim priložima poput: „Es war einmal...“, „*Bald* darauf bekam sie ein Töchterlein.“, „*Über ein Jahr* nahm sich der König eine andere Gemahlin.“, „*Als* die Königin das hörte...“, „*Als* es nun ganz dunkel war“, 'nicht lange darauf', 'von Stund an' i slično. Ne postoji numeričko obilježavanje vremena, osim kada se spominje dob Snjeguljice: „Snjeguljica, međutim, rasla i svaki dan postajala ljepšom, pa u svojoj sedmoj godini bila lijepa kao vedar dan.“/“*Schneewitchen* aber wuchs heran und wurde immer schöner, und als es sieben Jahr alt war, war es so schön wie der klare Tag.“ Spominju se određena godišnja doba i doba dana poput: 'bilo usred zime'/'es war einmal mittten *im Winter*, 'do večeri'/'bis es bald *Abend* werden wollte', 'i tako minu

noć/'da war die *Nacht* herum', 'patuljci bi ujutro išli u goru, a navečer bi se vratili'/'*morgens* gingen sie in die Berge und suchten Erz und gold und *abends* kamen sie nach Haus', 'jednoga dana', 'tri je dana oplakivahu'/'und weinten *drei Tage* lang... U njemačkom izdanju bajke neodređenost vremena naglašava se neodređenim zamjenicama, što je vidljivo i u tipičnoj uvodnoj rečenici bajke: „Es war *einmal* mitten im Winter ...“. Također, prolaznost vremena u njemačkom izdanju naglašava se ponavljanjem istih priloga poput 'lange lange Zeit'.

Mjesto radnje nije određeno. Kao glavna mjesta radnje ističu se velika šuma i kućica koja pripada patuljcima, a koji su detaljno opisani: „Jadno dijete bijaše u velikoj šumi posve samo i bojalo se, pa je pogledavalo lišće na drveću ne znajući kako da se snađe. Stane trčati po oštrom kamenju i po trnju, i dok tako bježaše, divlje zvijeri skakahu oko nje, ali joj ništa ne učiniše. Trčашe dokle god je noge nošahu, sve do večeri, i najednom opazi neku kućicu te uđe u nju da počine. U kućici bijaše sve maleno, ali tako milovidno i čisto da se ne može iskazati. Stajaše u njoj malen, bijelim prostrt stolčić, a na njemu sedam tanjurića; svaki tanjurić sa žlicom, zatim sedam nožića i šalica te sedam vrčića. Uza zid bijaše poredano sedam krevetića, pokriveno bijelim plahtama.“/“Nun war das arme Schneewittchen in dem großem Wald mutterselig allein und ward ihm so Angst, daß es alle Blättchen an den Bäumen ansah und dachte, wie es sich helfen und retten sollte. Da fing es an zu laufen und lief über die spitzen Steine und durch die Dornen, und die wilden Tiere sprangen an ihm vorbei, aber sie taten ihm nichts. Es lief, so lang nur die Füße noch fort konnten, bis es bald Abend werden wollte, da sah es ein kleines Häuschen und ging hinein, sich zu ruhen. In dem Häuschen war alles klein, aber so zierlich und reinlich, daß es nicht zu sagen ist. Da stand ein weiß Tischlein mit sieben kleinen Tellern, jedes Tellerlein mit seinem Löffelein, ferner sieben Messerlein und Gäblein und sieben Becherlein. An der Wand waren sieben Bettlein nebeneinander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber.“ Kućica koja pripada patuljcima nalazi 'iza sedam brežuljaka, kod sedam patuljaka'/'über den Bergen bei den sieben Zwergen'. Također, spominju se odaje zle maćehe i dvori kraljevića: „zatim ode u sasvim tajnu izbu, u koju nitko nije imao pristupa, i tu načini otrovnu jabuku...“/“darauf ging sie in eine ganz verborgene einsame Kammer, wo niemand hinkam, und machte da einen giftigen, giftigen Apfel...“; „...hajde sa mnom u dvore moga oca i budi mi žena.“/“...komm mit mir in meines Vaters Schloß.“

Kao mjesto radnje može se navesti i lijes u kojem je Snjeguljica jedno vrijeme boravila: „...načine proziran lijes od stakla da se moglo u nj vidjeti sa svih strana, položeć je u taj lijes i zlatnim slovima ispišu njeno ime i to da je bila kraljevska kći. Zatim izlože lijes na

brdu, a jedan ostane uza nj da stražari.“/“Sie ließen einen Sarg von Glas machen, daß man es recht sehen könnte, legten es hinein und schrieben mit goldenen Buchstaben seinen Namen darauf und daß es eine Königstochter wäre.“

5.5.3 Likovi

U ovoj bajci nije moguće potpuno odrediti likove roditelja. Bajka prikazuje dvije krajnosti. S jedne strane prikazan je potpuno negativan lik – lik maćehe²⁶, čiji odnos prema pokćerki graniči s ludilom i poremećajem osobnosti (opsjednutost vlastitom ljepotom, fiksiranost na vlastiti izgled), dok s druge strane ravnotežu odnosa u bajci prikazuju patuljci kao skrbnici.

Na početku bajke čitatelj je upoznat s biološkom majkom djeteta, kraljicom koja je silno željela dijete, koje je i dobila, ali je nakon poroda umrla: „Bilo usred zime; i padale su guste snježne pahuljice; kraj prozora s okvirom od crne ebanovine sjedila kraljica i šiva. Pogledala kako snježi da se u prst ubola, a tri kapi krvi pale na snijeg. Kako se rumenilo u bijelom snijegu lijepo isticalo, kraljica pomisli: - Da mi je dijete: bijelo kao snijeg, rumeno kao krv, a kose crne kao okviri od prozora! Ubrzo zatim rodi kraljica curicu, bijelu kao snijeg, rumenu kao krv, a kose crne kao ebanovina. Prozvaše je Snjeguljicom. Kad se dijete rodilo, umre mu majka.“/“Es war einmal mitten im Winter, und die Schneeflocken fielen wie Federn vom Himmel herab, da saß eine Königin an einem Fenster, das einen Rahmen von schwarzem Ebenholz hatte, und nähte. Und wie sie so nähte und nach dem Schnee aufblickte, stach sie sich mit der Nadel in den Finger, und es fielen drei Tropfen Blut in den Schnee. Und weil das Rote im weißen Schnee so schön aussah, dachte sie bei sich: - Hätt ich ein Kind so weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarz wie der Rahmen! Bald darauf bekam sie ein Töchterlein, das war weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarzhaarig wie Ebenholz und wurde darum das Schneewittchen (Schneeweißchen) genannt. Und wie das Kind geboren war, starb die Königin.“

Otac djeteta, kralj brzo nalazi novu ženu te time novu majku za maleno dijete: „Nakon godinu dana kralj se oženi drugom ženom.“/“Über ein Jahr nahm der König eine andere Gemahlin.“ Nakon toga, lik oca u bajci više se ne spominje.

---

²⁶ Postoji povijesno objašnjenje za pojavu lika zle maćehe. Nju objašnjava činjenica o čestim smrtima mnogih žena na porodu i ponovnoj ženidbi muževa koja se uglavnom događala iz koristoljublja, a koje je donosilo i natjecanje maćehe i djece za nasljeđe (Koić, 2008: 6).

Od početka do kraja bajke, lik maćehe prikazuje tipičan jednodimenzionalan lik negativke. Opsjednuta svojom ljepotom, maćeha ne preza ni pred čime ne bi li uklonila prijetnju – pokćerku Snjeguljicu kao glavnu konkurenciju: „Nakon godinu dana kralj se oženi drugom ženom, koja je bila lijepa, ali ohola i obijesna; nije podnosila da je itko ljepotom nadmašio. Snjeguljica, međutim, rasla i svaki dan postajala ljepšom, pa u svojoj sedmoj godini bila lijepa kao vedar dan, ljepša i od same kraljice.“/“Über ein Jahr nahm der König eine andere Gemahlin, sie war eine schöne Frau, aber stolz auf ihre Schönheit und konnte nicht leiden, daß sie von jemand darin sollte übertroffen werden. Schneewittchen aber wuchs heran und wurde immer schöner, und als es sieben Jahr alt war, war es so schön wie der klare Tag und schöner als die Königin selbst.“ U bajci je prikazano nekoliko pokušaja ubojstva, pa i kanibalizma zbog čega se bajku i danas smatra problematičnom književnom vrstom. Maćeha prvi put zapovijeda lovcu da smakne Snjeguljicu u šumi te kao dokaz donese pluća i jetru, a njena oholost naglašena je imperativom i zapovjedničkim tonom: „Nato se kraljica uplaši i sva pozeleni od zavisti. Od toga dana zadrhtala bi od bijesa kad bi vidjela Snjeguljicu; tako ju je mrzila. Zavist i oholost rasle u srcu njezinu sve više te nije imala mira ni noću ni danju. Napokon zovne nekog lovca: - Odvedi to dijete u šumu! – reče kraljica. – Neću da mi je više pred očima. Ubij ga, a kao dokaz treba da mi doneseš jetra i pluća.“/“Führ das Kind hinaus in den wilden Wald, ich will's nicht mehr vor meinen Augen sehen. Dort sollst du's töten und mir Lunge und Leber zum Wahrzeichen mitbringen.“ U samom tekstu navedene su kraljičine osobine poput mržnje, zavisti i oholosti.

Njeni postupci prikazani su metaforama i pretjerivanjem poput 'pozelenjeti od zavisti'/'ward blaß vor zorn und Neid', 'zavist i oholost rasle u njenom srcu'/'und der Neid und Hochmut wuchsen und wurden so groß in ihr, daß sie ihr Tag und Nacht keine Ruh mehr ließen', 'nije imala mira ni noću ni danju'. Nakon povratka lovca, maćeha uvjerena da organi pripadaju Snjeguljici, iste daje pripremiti te ih pojede (pokušaj kanibalizma): „A kako je upravo bila dotrčala mala divlja svinja, izbode je, izvadi joj jetra i pluća i odnese kraljici kao znak da je ubio djevojčicu. Kuhar ih je morao skuhati, a zla ih žena pojela, uvjerena da su Snjeguljičina.“/“Und weil gerade ein junger Frischling daher gesprungen kam, stach er ihn ab, nahm Lunge und Leber heraus und brachte sie als Wahrzeichen der Königin mit. Die ließ sie in ihrer Gier gleich in Salz kochen, aß sie auf und meinte, sie hätte Schneewittchens Lunge und Leber gegessen.“

Nakon što saznaje da je prevarena, sama odluči ubiti Snjeguljicu u tri navrata. Prvi put se prurušava u pokućarku i Snjeguljici nudi šareni svileni pojas²⁷: „Kraljica se nemalo uplaši, jer je znala da ogledalo govori istinu, da ju je lovac prevario i da je Snjeguljica još živa. Stane opet razmišljati te razmišljati kako da smakne Snjeguljicu; jer dokle god nije bila uvjerena da je najljepša u zemlji, nije imala mira od zavisti. Pa kad je napokon smislila, oboji lice i odjene se kao stara pokućarka da je nitko ne prepozna... - Lijepe robe na prodaju! Pojaseva u svim bojama! – I izvadi jedan pleten od šarene svile.“/“...und als sie lange nachgedacht hatte, färbte sie sich das Gesicht und kleidete sich wie eine alte Krämerin an und war ganz unkenntlich. In dieser Gestalt ging sie über sie sieben Berge zu dem Zwergenhaus, klofte auf die Tür und rief: - Gute Ware feil, feil. Schnurreimen von allen Farben. Dabei holte sie einen bunten von Seide hervor und zeigte ihn.“ Drugi put prurušena u staricu nudi otrovani češalj: „- Ali sad ću smisliti što će te uništiti, šapnu zlobno i vještinom iskusne vještice načini otrovan češalj. Zatim se pruruši u staricu. I opet ode preko sedam brežuljaka do sedam patuljaka.“/“Nun sann sie aufs neue, was sie anfangen wollte, um es zu töten, und machte einen giftigen Kamm. Dann verkleidete sie sich und nahm wieder die Gestalt einer armen Frau, aber einer ganz anderen, an. So ging sie hinaus über sieben Berge zum Zwergenhaus.“ Treći put prurušena u seljanku nudi gotovo kobno otrovanu jabuku: 'Zatim ode u sasvim tajnu izbu, u koju nitko nije imao pristupa, i tu načini otrovnu jabuku. Izvana jabuka bijaše vrlo lijepa, bijela i crvena, takva da bi je svatko poželio kad bi je vidio, ali tko bi samo komadić progutao, morao bi umrijeti. Kad jabuka bijaše gotova, namaže kraljica svoje lice, odjene se kao seljanka i ode preko sedam brežuljaka do sedam patuljaka.“/“Daruf ging sie in eine ganz verborgene einsame Kammer, wo niemand hinkam, und machte da einen giftigen, giftigen Apfel. Äußerlich sah er schön aus mit roten Backen, daß jeder, der ihn erblickte, eine Lust danach bekam, aber wer ein Stückchen davon aß, der mußte sterben. Als der Apfel fertig war, färbte sie sich das Gesicht und verkleidete sich in eine Bauersfrau, und so ging sie über die sieben Berge zu dem Zwergenhaus und klopfte an.“

U bajci je prikazana gradacija razvoja njene zlobe i iskvarenosti. Na početku je prikazana kao lijepa žena, ali ohola. Što više kuje zle i izopačene planove to njeni postupci više nalikuju zloj vještici, što je u tekstu i prikazano: „Kralj se oženi drugom ženom, koja je bila lijepa, ali ohola i obijesna; nije podnosila da je itko ljepotom nadmašio... Nato se kraljica uplaši i pozeleni od zavisti. Od toga dana zadrhtala bi od bijesa kad bi vidjela Snjeguljicu;

---

²⁷ Motivi pojasa, češlja i jabuke upućuju na analni karakter posjedovanja u psihoanalizi bajki (Girard, 2013: 108).

tako ju je mrzila... Kraljica se nemalo uplaši, jer je znala da ogledalo govori istinu, da ju je lovac prevario i da je Snjeguljica još živa. Stane opet razmišljati te razmišljati kako da smakne Snjeguljicu; jer dokle god nije bila uvjerena da je najljepša u zemlji, nije imala mira od zavisti... - Ali sad ću nešto smisliti što će te uništiti, šapnu zlobno i vještinom iskusne vještice načini otrovan češalj... Kraljica je pogleda strahovitim pogledom i napokon progovori đavolski se cereći...“/“Über ein Jahr nahm der König eine andere Gemahlin, sie war eine schöne Frau, aber stolz auf ihre Schönheit und konnte nicht leiden, daß sie von jemand darin sollte übertroffen werden... Als die Königin das hörte, erschreck sie und ward blaß vor Zorn und Neid. Von Stund an, wenn sie Scheewittchen erblickte, kehrte sich ihr das Herz im Leibe herum, so haßte sie es. Und der Neid und Hochmut wuchsen und wurden so groß in ihr, daß sie ihr Tag und Nacht keine Ruh mehr ließen...“

U tekstu njemačkog izdanja nije naglašena njena vještina vraćanja, ne nalazi se usporedba s vješticom, dok je opis njene oholosti u hrvatskom izdanju naglašen posebnim negativnim epitetima i glagolima poput 'đavolski' i 'ceriti se'. Lik maćehe u tekstu je prikazan negativnim epitetima poput 'ohola i obijesna'/'aber stolz auf ihre Schönheit und konnte nicht leiden, daß sie von jemand darin sollte übertroffen werden', 'zla ih žena pojela', 'bezbožna kraljica', 'Snjeguljičina bezbožna maćeha'/'Schneewittchens gottlose Stiefmutter'/'die böse Stiefmutter', 'zločesta žena'/'das böse Weib'; negativnim glagolima i priložima poput 'lukavo će stara', 'promrsi stara', 'progovori đavolski se cereći', 'zločesta žena opsuje nešto ružno i spopadne je takva tjeskoba da nije znala što će'. Kraljičina prerušavanja bajci daju notu tajanstvenosti i iščekivanja. Zla maćeha primjer je nemarnog roditelja, koji misli jedino na svoje potrebe te zanemaruje potrebe djeteta. Njeni iskvareni postupci u bajci mogu se prikazati kao metafora za nepromišljene odluke koje roditelji donose, ugrožavajući tako sigurnost vlastite djece. Njen lik ne pripada u kategoriju autoritarnih roditelja jer ta vrsta roditelja podrazumijeva određenu brigu za dijete. Maćeha je primjer indiferentnog, zanemarujućeg odgojnog stila jer je emocionalno hladna i zaokupljena sama sobom te ne želi kontrolu nad djetetom već ga se želi riješiti. Snjeguljica u takvom okruženju postaje iznimno nesigurna što rezultira njenim gubljenjem u šumi, zadovoljavanjem činjenicom da živi s neznancima (patuljcima) koji joj nude sigurnost. Može se reći da Snjeguljičina naivnost graniči i s neposlušnošću jer se tri puta oglašuje na upozorenja patuljaka te stupa u kontakt s neznancima.

Kao što je napomenuto na početku, patuljci preuzimaju brigu za sigurnost Snjeguljice pa ih možemo smatrati njenim skrbnicima. Ona postaje dio družine, a Girard je u svojim interpretacijama bajki naziva i osmim patuljkom²⁸, o čemu će nešto više riječi biti u psihoanalitičkoj analizi bajki. Snjeguljica preuzima brigu za kućanstvo, za što su je zamolili patuljci: „- Bi li htjela biti naša domaćica, da nam kuhaš, spremaš krevete, pereš, šiješ, pleteš i da u svemu držiš red i čistoću? Možeš ostati kod nas i ništa ti neće nedostajati - navale je pitati patuljci. – Hoću, drage volje – odgovori Snjeguljica i ostane kod njih. Redila im je kuću.“/“ - Willst du unseren Haushalt versehen: kochen, betten, waschen, nähen und sticken, und willst du alles ordentlich und reinlich halten, so kannst du bei uns bleiben, und es soll dir nichts fehlen. Das versprach ihnen Schneewittchen. Da hielt es ihnen Haus.“ Valja napomenuti da njima ženska ruka u kući nije bila potrebna jer je kućica bila čista i uredna, večera je bila poslužena, što je vidljivo iz opisa mjesta radnje: „U kućici sve bijaše maleno, ali tako milovidno i čisto da se ne može iskazati. Stajaše u njoj malen, bijelim prostrt stolčić, a na njemu sedam tanjurića; svaki tanjurić sa žlicom, zatim sedam nožića i šalica te sedam vrčića. Uza zid bijaše poredano sedam krevetića, pokriveno bijelim plahtama.“/“In dem Häuschen war alles klein, aber so zierlich und reinlich, daß es nicht zu sagen ist. Da stand ein weiß Tischlein mit sieben kleinen Tellern, jedes Tellerlein mit seinem Löffelein, ferner sieben Messerlein und Gäblein und sieben Becherlein. An der Wand waren sieben Bettlein nebeneinander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber.“

Oni Snjeguljicu nisu iskorištavali na taj način. Može se reći da su je željeli naučiti odgovornosti jer su je sami smatrali djetetom te na taj način razviti njene sposobnosti kao poželjne žene. Valja imati na umu vrijeme kada su bajke nastale i položaj žena u društvu. Dobre su žene bile dobre domaćice i kućanice. Svojim pristankom Snjeguljica razvija upravo te svoje sposobnosti. Patuljci su prikazani kao dobro organizirani, uredni i radišni likovi, što je vidljivo iz opisa interijera njihova doma. Po zanimanju su rudari: „Kad se smrklo, dođoše gospodari kućice, i to sedam patuljaka koji su u gori tražili i kopali zlato.“/“Als es nun dunkel war, kamen die Herren von dem Häuslein, das waren sieben Zwerge, die in den Bergen nach Erz hackten und gruben.“ Njihovi postupci ukazuju na sažaljenje nad Snjeguljicom: „- O Bože, Bože! – svi će u jedan glas. – Kako li je lijepo ovo dijete! – Tako su se veselili te je nisu htjeli probuditi, nego je pustiše da spava. Sedmi patuljak²⁹ spavao kod svojih drugova, kod svakoga po jedan sat, i tako minu noć.“/“ - Ei du mein Gott! Ei du mein Gott! – riefen

---

²⁸ Girard, (2013: 105)

²⁹ Girard smatra broj sedam simbolom ciklusa i nečega nedovršenog, (2013: 44)

sie. – Was ist das Kind schön! – und hatten so große Freude, daß sie es nicht aufweckten, sondern im Bettlein fortschlafen ließen. Der siebte Zwerg aber schlief bei seinen Gesellen, bei jedem eine Stunde, da war die Nacht herum.“ Osim toga, oni su brižni, što se vidi u njihovom upozoravanju na zle namjere kraljice, ali i spašavanju od nje: „- Čuvaj se svoje maćehe: ona će ubrzo saznati da si ovdje; ne puštaj nikoga u kuću.“/“Hüt dich vor deiner Stiefmutter, die wird bald wissen, da du hier bist, und laß niemand herein.“ Njihova brižnost najbolje je vidljiva u njihovom oplakivanju Snjeguljice i susretu s kraljevićem: „Dignu je i potraže ne bi li našli što otrovno, raskopčaju je i počešljaju, operu vodom i vinom, ali ništa nije pomoglo; drago dijete bješe mrtvo i – mrtvo... Patuljci je polože na odar i sva sedmorica sjednu oko nje te stanu oplakivati; tri je dana oplakivahu. Napokon je htjedoše zakopati, ali ona naoko bijaše zdrava i kreпка kao živa, obraza još crvenih. – Ne možemo je u crnu zemlju zakopati – zaključe napokon patuljci pa načine proziran lijes od stakla da se moglo u nj vidjeti sa svih strana, polože je u taj lijes i zlatnim slovima ispišu njezino ime i to da je bila kraljevska kći... – Dajte mi lijes, dat ću vam što god hoćete. – Ne damo ga ni za sve blago na svijetu.“/“Sie hoben es auf, suchten, ob sie was Giftiges fänden, schnürten es auf, kämmten ihm die Haare, wuschen es mit Wasser und Wein, aber es half alles nichts, das liebe Kind war tot und blieb tot... Sie legten es darauf in eine Bahre und setzen sich alle sieben daran und beweinten es und weinten drei Tage lang. Da wollten sie es begraben, aber es sah noch frisch aus wie ein lebender Mensch und hatte noch seine schönen roten Backen, und sie sprachen: - Das können wir nicht in die schwarze Erde versenken. Sie ließen einen Sarg von Glas machen, daß man es recht sehen könnte, legten es hinein und schrieben mit goldenen Buchstaben seinen Namen darauf und daß es eine Königstochter wäre... - Laßt mir den Sarg, ich will euch geben, was ihr dafür haben wollt. Aber die Zwerge antworten: - Wir geben ihn nicht um alles Gold auf der Welt.“

Snjeguljica kao lik je kontrast liku maćehe. Dok je maćeha lijepa samo izvana, Snjeguljica je lijepa stasom te predstavlja pozitivan lik. Njen lik prikazan je vanjskim opisom kao i njenim postupcima iz kojih se mogu iščitati njene osobine poput dječje naivnosti, straha, lakovjernosti pa i neposlušnosti. Ona prikazuje neiskvareno, ali izgubljeno dijete. Njen strah i izgubljenost u tekstu su dočarani njenim preklinjanjem za život i trčanjem kroz veliku šumu: „Djevojčica zaplače i zamoli ga: '- Ah, dragi lovče, ostavi me na životu, pobjeći ću u divlju šumu i nikad se neću vratiti... Jadno dijete bijaše u velikoj šumi posve samo i bojalo se... trčашe dokle god je noge nošahu...“/“ – Ach, lieber Jäger, schenk mir mein Leben; ich will in den Wald laufen und nimmermehr wieder heimkommen... Nun war das

arme Schneewittchen in dem großen Wald mutterselig allein und ward ihm so Angst... Es lief, so lang nur die Füße noch fort konnten.“ Osim toga, njena naivnost prikazana je u posjetima zle maćehe, ogлуšeći se na upozorenja patuljaka: „ - Ovu čestitu ženu mogu pustiti u kuću, pomisli Snjeguljica, otkračuna vrata i kupi lijepi pojas...Češalj se svidi djevojčici te, luda, otvori vrata. Jadna Snjeguljica ne posumnja ništa i dopusti da je stara počeslja... Snjeguljica radoznalo promatraše lijepu jabuku, pa kad vidje da seljanka jede ne mogaše odoljeti, pruži ruku i uzme otrovnu polovicu. No čim je zagrizla, sruši se mrtva na zemlju.“/“ - Die gute Frau kann ich hereinlassen, dachte Schneewittchen, - die meint's redlich; riegelte die Türe auf und kaufte sich den bunten Schnürriemen... Der gefiel dem Kind so gut, daß es sich betören ließ und die Tür öffnete... Schneewittchen dachte an nichts Böses, aber die Alte steckte ihm den Kamm in die Haare... Schneewittchen lusterte den schönen Apfel an, und als es sah, daß die Bäurin davon aß, so konnte es nicht länger widerstehen, streckte die Hand hinaus und ließ ihn sich geben. Kaum aber hatte es einen Bissen davon im Mund, so fiel es tot zur Erde nieder.“

Jedina od likova nosi vlastito ime, dok su ostali likovi određeni zamjenicama. Njene vanjske osobine i ljepota opisane su usporedbama poput 'bijela kao snijeg'/'weiß wie Schnee', 'rumena kao krv'/'rot wie Blut', 'a kose crne kao ebanovina'/'schwarzhaarig wie Ebenholz', 'lijepa kao vedar dan'/'schön wie der klare Tag' i slično. Lik Snjeguljice transformira se kroz bajku, od djeteta i djevojčice ona postaje mlada kraljica čime trijumfira nad zlom maćehom, koja na kraju biva kažnjena za svoja zlodjela plešući u užarenim cipelama do smrti. U njemačkom izdanju naziva je se djetetom 'das arme Kind' te ju se opisuje neodređenim zamjenicom 'da fing es an zu laufen', čime se naglašava njena transformacija iz djeteta u odrasli osobu.

5.5.4 Jezične posebnosti

Za razliku od prvih dviju bajki ova bajka je duža, njena radnja je razvijenija, likovi su prikazani s vanjskim i unutarnjim osobinama. Bajka prikazuje tipično jednodimenzionalne ljudske likove, pri čemu je zla maćeha klasičan primjer negativnog, a Snjeguljica pozitivnog lika. Uz njih su prisutni i čarobni personificirani predmeti poput zrcala s kojim zla maćeha vodi dijalog te likovi svojstveni bajci poput patuljaka. Spominju se tipična mjesta radnje poput kraljevstva, dvora i šume. Bajka je bogata opisima, poglavito kada se opisuje unutarnje stanje maćehe i dočarava njena izopačena zavist. Pri pripovijedanju i opisivanju prevladavaju prošla glagolska vremena poput perfekta i imperfekta, ali i prezent: 'je polože na odar', 'ode u

sasvim tajnu izbu', 'izlože lijes na brdu', 'dolazile i životinje da ju oplakuju', 'bježaše kroz šumu', 'divlje zvijeri skakahu oko nje', 'Snjeguljica bijaše gladna i žedna', 'opasivaše je brzo i tako jako stezaše'. U njemačkom izdanju pri pripovijedanju najčešće se koristi preterit: 'die Schneeflocken *fielen*', '*saß* eine Königin und *nähte*', '*war* mutterselig allein', 'da *stand* ein weiß gedecktes Tischlein'.

U bajci se vode dijalozi, unutarnji monolozi i monolozi, najčešće u prezentu i futuru: „- Zrcalo, zrcalo, prijatelju moj, Tko je najljepši u zemlji svoj? – Kraljice, u vas je lijep stas, Ali iza sedam brežuljaka Kod sedam patuljaka Snjeguljica je ljepša od vas!“/“Spieglein, Spieglein an der Wand, wer ist die schönste im ganzen Land? – Frau Königin, Ihr seid die schönste hier; aber Schneewittchen über den Bergen bei den sieben Zwergen ist noch tausendmal schöner als Ihr.“; „- Dobar dan, draga ženo, što prodajete?“/“Guten Tag liebe Frau, was habt Ihr denn zu verkaufen?“; „Ovu čestitu ženu mogu pustiti u kuću – pomisli Snjeguljica.“/“ - Die gute Frau kann ich herein lassen, dachte Schneewittchen.“; „- Ti izrode od ljepote, sad si gotova – izusti zla žena i ode“/“ – Nun ist's aus mit deiner Schönheit, sprach das böse Weib und ging fort.“

Nadalje, prisutna je i rima, koja se očituje u dijalogu kraljice sa zrcalom, a koji podsjeća na neku čarobnu formulu: „- Zrcalo, zrcalo, prijatelju moj, Tko je najljepši u zemlji svoj? – Kraljice, u vas je lijep stas, Ali iza sedam brežuljaka Kod sedam patuljaka Snjeguljica je ljepša od vas!“/“Spieglein, Spieglein an der Wand, wer ist die schönste im ganzen Land? – Frau Königin, Ihr seid die schönste hier; aber Schneewittchen über den Bergen bei den sieben Zwergen ist noch tausendmal schöner als Ihr.“

Karakteristično za ovu bajku jest upotreba umanjenica, naročito kada se opisuje kuća u kojoj žive patuljci, ali i kad se opisuje Snjeguljica: „U *kućici* bijaše sve maleno, ali tako milovidno i čisto da se ne može iskazati. Stajaše u njoj malen, bijelim prostrt *stolčić*, a na njemu sedam *tanjurića*; svaki *tanjurić* sa žlicom, zatim sedam *nožića* i šalica te sedam *vrčića*. Uza zid bijaše poredano sedam *krevećica*, pokriveno bijelim plahtama.“/“In dem *Häuschen* war alles klein. Da stand ein weiß *Tischlein* mit sieben kleinen Tellern, jedes *Tellerlein* mit seinem *Löfflein*, ferner sieben *Messerlein* und *Gäblein* und sieben *Becherlein*. An der Wand waren sieben *Bettlein* nebeneinander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber.“ Snjeguljica se 'curica'/ein Töchterlein', a patuljci 'die Zwerglein'. Upotrebom umanjenica naglašava se ljupkost patuljaka i njihovog svijeta, što pridonosi bajkovitosti bajke, a postiže se i lakša vizualizacija pročitnog kao i uživljavanje u samu radnju. Za dočaravanje

čarobnosti i davnina koriste se zastarjelice poput: 'posteljica', 'pokućarka', 'promrsi', 'izba'. Za njemačko izdanje karakteristično je pisanje zastarjelim stilom poput imenica koje završavaju nastavkom –e ili oduzimanje nastavka na kraju imenice poput: 'klopfte an die Türe', 'von *Stund* an', 'keine *Ruh* lassen'.

5.6 Komparativna analiza bajki za izdanja 2000.-2004. godine: Snjeguljica

Snjeguljica iz: *Bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 2001.

Schneewittchen aus: *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, 2000/2003

5.6.1 Vrijeme mjesto radnje

I u ovim izdanjima vrijeme radnje prikazano je vremenskim rečenicama i vremenskim prilozima poput: „Kada je prošla godina dana, kralj se ponovno oženio.“/“Über ein Jahr nahm sich der König eine andere Gemahlin.“, „Kad god bi ugledala Snjeguljicu mrzila bi ju sve više.“/“Von Stund an, wenn sie Schneewittchen erblickte, kehrte sich ihr das Herz im Leibe herum, so haßte sie das Mädchen.“, „Već se spustila tama, kada je došla do jedne kućice.“/“...*bis* es bald *Abend* werden wollte, da sah es ein kleines Häuschen.“, „Kada se spustila noć, stigli su i vlasnici kuće.“/“*Als* es ganz *dunkel* geworden war, kamen die Herren von dem Häuslein...“, 'ubrzo poslije rođenja'/bald darauf', 'uvijek je bila ljepša', 'za to vrijeme', tijekom dana', 'jednog dana'. Spominju se godišnja doba i određena doba dana poput: 'jedne zime'/es war einmal mitten im *Winter*', 'kada se spustila noć'/zur Abendzeit', 'prošla noć'/da war die *Nacht* herum', 'kad je svanulo jutro'/als es *morgen* war', 'patuljci bi jutrom odlazili u planinu tražiti broncu i zlato, a navečer su se vraćali.'/Morgens gingen sie in die Berge und suchten Erz und Gold, *abends* kamen sie wieder.', 'uskoro je bila večer.'/bis es bald *Abend* werden wollte.'

Kao i prethodnim izdanjima bajke glavno mjesto radnje su šuma i kućica koja pripada patuljcima, a spominju se još dvori kraljevićeva oca i prostorije zle maćehe: „Za to je vrijeme sirota djevojka bila sama samcata u velikoj šumi. Snjeguljica se dala u bijeg i uplašena trčala po oštrom kamenju, kroz veliko trnje i pored divljih životinja. Već se spustila tama, kada je došla do jedne kućice. U kućici je sve bilo vrlo maleno, ali uređeno i čisto. Bio je tu bijeli stolnjak na malenom stolu, sedam tanjurića, a uz svakoga je bila složena malena žlica, vilica i nož. Na stolu je stajalo i sedam čašica. Uz zid, vidjela je sedam krevetića, poslaganih jedan

uz drugi i prekrivenih bijelim prekrivačem.“/“Nun ward das arme Kind in dem großen Wald mutterseelen allein, und ward ihm so Angst... Da fing es an zu laufen und lief über die spitzen Steine und durch die Dornen, und die wilden Tiere sprangen an ihm vorbei... bis es bald Abend werden wollte, da sah es ein kleines Häuschen und ging hinein, sich zu ruhen... In dem Häuschen war alles klein, aber so zierlich und reinlich, daß es nicht zu sagen ist. Da stand ein weißgedecktes Tischlein mit sieben kleinen Tellern, jedes Tellerlein mit seinem Löffelein, ferner sieben Messerlein und Gäblein und sieben Becherlein. An der Wand waren sieben Bettlein nebeneinander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber gedeckt.“; „Potom uđe u zabačenu sobu, u koju nitko nije ulazio. Ondje izradi otrovnu jabuku.“/“Darauf ging sie in eine ganz verborgene, einsame Kammer, wo niemand hinkam, und machte da einen giftigen, giftigen Apfel.“; „Pođi sa mnom u dvor moga oca i postani mi ženom.“/“Komm mit mir in meines Vaters Schloß, du sollst meine Gemahlin werden.“ U opisu kućice od velikog značaja su mjesni prijedlozi poput 'uz', 'na' koji diktiraju razmještaj i na taj način omogućavaju vizualizaciju istog.

Osim toga, valja spomenuti i lijes u kojem je Snjeguljica boravila, koji se u hrvatskom izdanju naziva kovčegom: „Izradili su stakleni poklopac na kovčegu i zlatnim slovima urezali njeno ime. Naznačili su da je bila kći kralja.“/“...und ließen einen durchsichtigen Sarg von Glas machen, daß man es von allen Seiten sehen konnte, legten es hinein und schrieben mit goldenen Buchstaben seinen Namen darauf und daß es eine Königstochter wäre.“

5.6.2 Likovi

S obzirom na to da bajka u ovim izdanjima nije izmijenjena te da su osobine likova zapravo iste pa tako i prikaz roditeljskih odgojnih stilova, prikazat će se opisi likova bez detaljnije analize. Imena likova nisu poznata te se oni prikazuju neodređenim zamjenicama poput 'jedna kraljica'/'eine Königin' ili pridjevima kojima se naglašava promjena u radnji poput 'nova žena'/'eine andere Gemahlin'. U ovim izdanjima bajki maćeha predstavlja negativan, a Snjeguljica pozitivan lik.

Na početku bajki spominje se kraljica kao biološka majka i kralj: „Jedne zime, dok su tiho padale velike pahulje i spuštale se na prozorski okvir, sjedila je pored prozora od crne ebanovine jedna kraljica i šivala. Kako je uz šivanje stalno pogledavala van, u snijeg, ubola se na iglu i tri kapi krvi kapnule su joj na snijeg. Crvenilo izgledalo prekrasno na snježnoj bjelini i kraljica pomisli: ' – Kad bih bar imala kćer kože bijele poput snijega, obraza rumena poput krvi i crne kose poput okvira ovih prozora. Uskoro je dobila kćer kože bijele poput

snijega, obraza rumena kao krv i kose crne kao ebanovina. Ubrzo nakon njena rođenja, kraljica je umrla. Kada je prošla godina dana, kralj se ponovno oženio.“/“Es war einmal mitten im Winter, und die Schneeflocken fielen wie Federn vom Himmel herab, da saß eine Königin an einem Fenster, das einen Rahmen von schwarzen Ebenholz hatte, und nähte. Und wie sie so nähte und nach dem Schnee aufblickte, stach sie sich mit der Nadel in den Finger, und es fielen drei Tropfen Blut in den Schnee. Und weil das Rote im weißen Schnee so schön aussah, dachte sie bei sich: -Hätt ich ein Kind so weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarz wie das Holz an dem Rahmen. Bald darauf bekam sie ein Töchterlein, das war so weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarzhaarig wie Ebenholz... Über ein Jahr nahm sich der König eine andere Gemahlin.“

Maćeha je u tekstu prikazana opisima vanjskih karakteristika, ali i postupcima: „Nova žena bila je lijepa, ali umišljena i zločesta. Nije mogla zamisliti da bi netko mogao biti ljepši od nje. Te bi riječi zadovoljile kraljičinu taštinu... Ogorčena, kraljica požuti i pozeleni od zavisti. Od toga dana, kad god bi ugledala Snjeguljicu, mrzila bi ju sve više.“/“Es war eine schöne Frau, aber sie war stolz und übermütig und konnte nicht leiden, da sie an Schönheit von jemand sollte übertroffen werden... Da erschrak die Königin und ward gelb und grün vor Neid. Von Stund an, wenn sie Schneewittchen erblickte, kehrte sich das Herz im Leibe herum, so haßte sie das Mädchen.“ Kraljica je prikazana svim negativnim osobinama poput zlobe, oholosti, zavisti, što se očituje u njenim spletkama, planiranju ubojstva Snjeguljice, a njena izopačena narav prikazuje se pokušajem kanibalizma: „ – Povedi dijete u šumu, više ju ne želim svojim očima vidjeti. Usmrti je i donesi mi njena pluća i jetru kao dokaz da si izvršio zapovijed... Pored njega protrčalo mladunče divlje svinje i on ga zaustavi. Izvadi mu pluća i jetru i ponese u dvor kao dokaz da je ubio Snjeguljicu. Dvorski kuhar morao ih je skuhati u slanoj vodi, a zlobna maćeha ih je pojela, misleći da su od Snjeguljice.“/“ – Bring das Kind hinaus in den Wald, ich will's nicht mehr vor meinen Augen sehen. Du sollst es töten und mir Lunge und Leber zum Wahrzeichen mitbringen... Und als gerade ein junger Frischling dahergesprungen kam, stach er ihn ab, nahm Lunge und Leber heraus und brachte sie als Wahrzeichen der Königin mit. Der Koch mußte sie in Salz kochen, und das boshafte Weib aß sie auf.“

Prerušavanje kraljice u druge osobe poput trgovkinje, starice i ljubazne seljanke jedno je od glavnih karakteristika bajki, čime se naglašava čarobnost istih, a što je vidljivo iz teksta: „Njezina zavist, jer nije najljepša od svih, nije joj dala mira. Dugo je razmišljala što će učiniti i na kraju se domislila. Obojila je lice i prerušila se u dobru staricu, trgovkinju. Tako se dobro prerušila da ju nitko ne bi prepoznao. Tako prođe sedam brda i dođe do kućice sedam patuljaka. Ondje pokuca i prozbori: - Imam lijepu i dobru robu. Pogledaj, imam krasne vrpce raznih boja. – reče starica i izvadi jednu svilenu vrpcu iz svežnja... krv joj navre u srce i skoro je pukla od ljubomore. Bila je beskrajno ljuta što je Snjeguljica još uvijek živa. Reče sama sebi; - Domislit ću se ja nečemu, što će te sigurno spremi pod zemlju. Zatim izradi otrovni češalj. Uzme lik drugačije starice i ponovno se uputi preko sedam brda do kućice sedam patuljaka... - Snjeguljica mora umrijeti, pa makar me to koštalo vlastitog života. Potom uđe u zabačenu sobu, u koju nitko nije zalazio. Ondje izradi otrovnu jabuku. Pošto je do kraja uredila jabuku, preruši se u ljubaznu seljakinju. Takva se uputi preko sedam brda do kućice sedam patuljaka.“/“Und als sie sich endlich etwas ausgedacht hatte, färbte sie sich das Gesicht und kleidete sich wie alte Krämerin und war ganz unkenntlich. In dieser Gestalt ging sie über die sieben Berge zu den sieben Zwergen, klopfte an die Türe und rief: - Schöne ware feil, feil! Schnurriemen von allen Farben, und holte einen hervor, der aus bunter Seide geflochten war... lief ihr alles Blut zum Herzen, so erschrak sie... - Nun aber, sprach sie, will ich etwas aussinnen, das dich zugrunde richten soll – und mit Hexenkünsten, die sie verstand, machte sie einen giftigen Kamm. Dann verkleidete sie sich und nahm die Gestalt eines alten Weibes an. So ging sie über die sieben Berge zu den sieben Zwergen... Darauf ging sie in eine ganz verborgene, einsame Kammer, wo niemand hinkam, und machte da einen giftigen, giftigen Apfel. Als der Apfel fertig war, färbte sie sich das Gesicht und verkleidete sich in eine Bauersfrau, und ging sie über die sieben Berge zu den sieben Zwergen.“ Maćehine osobine često se prikazuju preuveličavanjem i prenesenim značenjem poput: 'kraljica požuti i pozeleni od zavisti'/'ward gelb und grün vor Neid', 'krv joj navre u srce i skoro je pukla od ljubomore'/'lief ihr alles Blut zum Herzen, so erschrak sie'; negativnim epitetima poput: 'umišljena i zločesta'/'stolz und übermütig', 'preneražena', 'zločesta maćeha'/'böse Stiefmutter', 'bijesna kraljica'/'böse Königin', 'zlobnica'/'das boshafte Weib'/'das böse Weib'; biranim glagolima s negativnom konotacijom poput 'zlobnica se nasmije'/'lachte überlaut', 'odjednom krikne', 'naruga se', 'pozove lovca i naredi mu' i slično. Maćeha je tipičan prikaz negativnog lika u bajkama.

Lik Snjeguljice je i u ovim izdanjima prikazan opisima vanjskih karakteristika, s naglaskom na ljepotu te unutarnjim osobinama od kojih se ističe naivnost i dobrota. Vanjske karakteristike prikazane su usporedbama i epitetima poput: 'kože bijele poput snijega, obraza rumena kao krv i kose crne kao ebanovina'/'weiß wie Schnee, so rot wie Blut und so schwarzhaarig wie Ebenholz', 'lijepa kao vedar dan'/'schön wie der klare Tag'. U odnosu s drugim likovima prikazana je kao 'jadno dijete'/'das arme Kind', 'sirota djevojka', 'ljubljeni Snjeguljica'/'ihr liebes Schneewittchen'. Ovim opisima prikazana je kao izguljeno, ali drago dijete. Njena naivnost i lakovjernost, ali i neiskvarenost dolazi do izražaja pri susretu s prerušenom kraljicom: „Snjeguljica pomisli kako je to dobra starica i draga starica, te ju može pustiti u kuću. Otvori vrata i kupi jednu od vrpca... Snjeguljica bez trunke zloće u sebi, stane ispred starice i dopusti joj da poveže vrpcu... Češalj se svidio Snjeguljici toliko da je zaboravila na upozorenje i otvorila vrata... Naivna, Snjeguljica nije ništa posumnjala i dopusti starici da je počeslja... Vidjevši kako seljakinja zadovoljno jede drugu polovicu, nije mogla odoljeti i zagrizi. Tak što je okusila jabuku, sruši se mrtva na pod.“/“Die ehrliche Frau kann ich herein lassen, dachte Schneewittchen, riegelte die Türe auf und kaufte sich den hübschen Schnürriemen... da gefiel er dem Kinde so gut, daß es sich betören ließ und die Türe öffnete... Das arme Schneewittchen dachte an nichts und ließ die Alte gewähren... und als es sah, daß die Bäuerin davon aß, so konnte es nicht länger widerstehen, streckte die Hand hinaus und nahm die giftige Hälfte.“

Kroz bajku je prikazano Snjeguljičino odrastanje i transformacija od djeteta do mlade kraljice. Za ova izdanja specifično je ime glavne junakinje te se ona naziva 'Snjeguljica, to jest Snježnobijela'/'das Schneewittchen (Schneeweißchen)', što u prethodnim izdanjima nije bio slučaj.

Likovi patuljaka tipičan su prikaz čudesnih likova koji bajci daju poseban ugođaj. Oni su pozitivni likovi koji pomažu Snjeguljici te preuzimaju odgovornost za nju, što se vidi u njihovoj brizi i spašavanju od zle maćeha: „Odmah su ugledali ljubljenu Snjeguljicu kako nepomično leži na zemlji. Podigli su je i vidjeli da vrpca jako stegnuta. Prerežu vrpcu i ona počne hvatati zrak...Kad su patuljci stigli kući uvečer, našli su Snjeguljicu kako leži na zemlji. Više nije disala, bila je već mrtva. Stali su tražiti okolo, ne bi li pronašli kakav otrovni predmet. Opuštali su joj vrpcu s kose, češljali kosu, ipak, njihova draga Snjeguljica bila je mrtva. Snjeguljicu su prenijeli u kovčeg, svi sedmorica posjedali uokolo i oplakivali je tri dana.“/“... zur Abendzeit, kamen die sieben Zwerge nach Haus, aber wie erschrecken sie, als sie ihr liebes Schneewittchen auf der Erde liegen sahen. Sie hoben es in die Höhe, und weil

sie sahen, daß es zu fest geschnürt war, schnitten sie den Schnürriemen entzwei. Da fing es an, ein wenig zu atmen... Die Zwerglein, wie sie abends nach Hause kamen, fanden Schneewittchen auf der Erde liegen, und es ging kein Atem mehr aus seinem Mund, und es war tot. Sie hoben es auf, kämmten ihm die Haare, wuschen es mit Wasser und Wein, aber es half alles nichts: Das liebe Kind war tot und blieb tot. Sie legten es auf eine Bahre und setzten sich alle sieben daran und beweinten es und weinten drei Tage lang.“ Njihova ljubav i brižnost prema Snjeguljici može se vidjeti iz teksta jer ju nazivaju 'ljubljeni Snjeguljica' i 'njihova draga Snjeguljica'/'ihr liebes Schneewittchen' i tuguju za njom, a i upozoravaju je na zle namjere maćeha: „Pazi se! Tvoja će maćeha uskoro saznati da si ti ovdje. Nikoga ne puštaj u kuću dok nas nema!“/“Hüte dich vor deiner Stiefmutter, die wird bald wissen, daß du hier bist; laß ja niemand herein.“ Na kraju ju oplakuju, što mnogo govori o njihovoj privrženosti Snjeguljici. U susretu s kraljevićem čak su i zaštitnički postavljeni: „– Ne damo je, ni za sve blago svijeta.“/“Wir geben ihn nicht um alles Gold auf der Welt.“ U bajci su prikazani kao rudari, vrlo radišni i uredni: „Patuljci su jutrom odlazili u planinu tražiti broncu i zlato, a navečer se vraćali... U kućici je sve bilo vrlo maleno, ali uređeno i čisto. Bio je tu bijeli stolnjak na malenom stolu, sedam tanjurića, a uz svakoga je bila složena malena žlica, vilica i nož. Na stolu je stajalo i sedam čašica. Uz zid, vidjela je sedam krevetića, poslaganih jedan uz drugi i prekrivenih bijelim prekrivačem. Kada se spustila noć, stigli su i vlasnici kuće.“/“Morgens gingen sie in die Berge und suchten Erz und Gold, abends kamen sie wieder... In dem Häuschen war alles klein, aber so zierlich und reinlich, daß es nicht zu sagen ist. Da stand ein weißgedecktes Tischlein mit sieben kleinen Tellern, jedes Tellerlein mit seinem Löffelein, ferner sieben Messerlein und Gäblein und sieben Becherlein. An der Wand waren sieben Bettlein nebeneinander aufgestellt und schneeweiße Laken darüber gedeckt... Als es ganz dunkel geworden war, kamen die Herren von dem Häuslein.“

5.6.3 Jezične posebnosti

U tekstu se okolina patuljaka umanjenicama poput 'kućica'/'das Häuschen/das Häuslein', 'čašica'/'das Becherlein', krevetić'/'sieben Bettlein', 'hljepčić'/'das Brötchen', 'lampice'/'sieben Lichtlein', u hrvatskom jeziku se uz imenice često stavlja i pridjev malen poput 'malena žlica, vilica i nož', 'maleni stol', a patuljci se nazivaju 'malenim stvorenjima'/'die Zwerglein'.

Ova izdanja bajki bogata su opisima, dijalogom, naročito unutrašnjim monologom iz kojeg se mnogo otkriva o samim likovima. Pri opisima i pripovijedanju u hrvatskom izdanju prednjače prošla glagolska vremena poput perfekta, aorista i prezenta te glagolski pridjev prošli: 'su padale', 'je bila ljepša', 'je protrčalo', 'ne mogavši', 'čuvši', 'rekoše', 'joj odgovori', 'ju pogleda'. U njemačkom izdanju pak karakterističan je preterit: 'es war', 'saß', 'bekam', 'erschrak'. Koristi se i zastarjeli oblik glagola werden - *ward/wurde*. Pri unutarnjim monolozima i dijalozima u hrvatskom izdanju prednjači prezent: „– Povedi dijete u šumu, više ju ne želim svojim očima vidjeti“, „- Dobar dan, draga gospođo. Što imate za prodati?“. Koristi se i futur I. i perfekt: „Maćeha se nasmije i reče: - Eto, bila si najljepša!“, „– Tvoja će maćeha uskoro saznati da si ovdje.“, „– Domislit ću se ja nečemu, što će te zasigurno spremiti pod zemlju.“

U hrvatskom izdanju javlja se i neupravni govor: „Snjeguljica pomisli kako je to dobra i draga starica, te ju može pustiti u kuću.“ U njemačkom izdanju dijalozima i (unutarnji) monolozima prikazuju se prezentom: „- Bring das Kind hinaus in den Wald, ich will's nicht mehr vor meinen Augen sehen.“, „- Ich heiße Schneewittchen, antwortete es.“, „– Schneewittchen soll sterben, rief sie.“, „- Die ehrliche Frau kann ich hereinlassen, dachte Schneewittchen.“

U hrvatskom izdanju bajke dijalog između kraljice i personificiranog zrcala pomalo je drugačiji, duži i pomno prilagođen radnji bajke uz rimu: „- Ogledalce moje, što na zidu vidiš, u kraljevstvu najljepši tko je, kaži mi, što misliš. Ogledalo joj odgovori; Kraljice draga moja, beskrajna je ljepota tvoja. Ali istinu čuj ti sada, tisuću puta ljepša je Snjeguljica mlada. Kod sedam patuljaka na kraju doline, sretna živi u kućici punoj topline.“ Njemačko izdanje bajke također prikazuje dijalog između kraljice i zrcala, ali je on u odnosu na izdanje iz 1995. ostalo nepromijenjeno: „– Spieglein, Spieglein an der Wand, wer ist die Schönste im ganzen Land? – Frau Königin, Ihr seid die Schönste hier, aber Schneewittchen über den Bergen bei den sieben Zwergen ist doch tausendmal schöner als Ihr.“

Ova izdanja, kao i prethodna obiluju frazama i prenesenim značenjem, kako bi se posebno istaknule određene osobine likova: „Pao mu je kamen sa srca.“/“...als wäre ein Stein von seinem Herzen gewälzt.“, 'radosna srca', 'što će te zasigurno spremiti pod zemlju'/'das dich zur Grunde richten soll', 'upozoriti na opasnost'/'auf seiner Hut sein'.

Karakteristična je upotreba umanjenica, čime se naglašava posebnost likova i mjesta radnje: 'hljepčić'/'mein Brötchen', 'stolčić'/'weißgedecktes Tischlein', 'tanjurić'/'jedes

Tellerlein, 'ogledalce'/'das Spieglein'. Za njemačko izdanje karakteristična je zastarjela upotreba imenica s nastavkom –e poput: 'dem Kinde', 'die Türe', kao i imenica bez posljednjeg slova poput. 'von Stund an', 'wenig Gemüß', 'hatte kein Arg'.

5.7 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja iz 1994./1995. godine: Pepeljuga

Pepeljuga iz: *Sabrane priče i bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 1994.

Aschenputtel aus: *Märchen der Brüder Grimm*, 1995

5.7.1 Kratak sadržaj

Živio jednom jedan bogati čovjek čija se žena jako razboljela. Kako je znala da će uskoro umrijeti, pozvala je svoju jedinicu kćer i rekla joj da uvijek bude dobra i čedna te da će ona uvijek biti uz nju. Nakon toga majka je umrla. Djevojka bi svaki dan posjećivala majčin grob i plakala. Ubrzo nakon smrti svoje žene bogati čovjek ponovno se oženio drugom ženom koja je sa sobom dovela dvije kćeri. One su bile lijepe, ali zlobne. Svaki dan naređivale bi svojoj polusestri, vrijeđale je te joj zadavale ponižavajuće zadatke. Ona je za njih postala njihova služavka. Kako bi navečer bila umorna od silna rada, djevojka bi klonula i legla u pepeo kraj ognjišta jer nije imala postelje. Budući da je zbog toga bila prašna i prljava, nazvali su je Pepeljuga.

Jednog dana otac se spremao na sajam te je upitao svoje kćeri što bi htjele da im donese. Pastorka su željele skupe haljine i nakit dok je Pepeljuga skromno zamolila za prvu grančicu koju otac dotakne na povratku kući. Otac je pastorkama donio lijepe haljine i bisere, a Pepeljugi ljeskovu grančicu. Pepeljuga mu se zahvalila te je odnijela grančicu na majčin grob i tamo je zasadila. Kako je pritom plakala, suzama je zalijevala grančicu i tako je od grančice nastalo drvce. Pepeljuga je svaki dan triput išla na grob, plakala i molila te bi svaki put srela bijelu ptičicu koja bi ispunila njene želje.

Jednog dana kralj je priredio svečanost na koju su bile pozvane sve najljepše djevojke u kraljevstvu jer je njegov sin trebao pronaći zaručnicu. Kad su obje sestre čule da su i one pozvane, odmah su pozvale Pepeljugu i naredile joj da ih spremi za svečanost. Pepeljuga je molila maćehu da joj dopusti ići na ples. Maćeha joj nije htjela dopustiti da ide jer je bila prljava, nije imala lijepih haljina ni cipela te nije znala plesati. Usprkos tome Pepeljuga je

ponovno molila za pristanak sve dok maćeha nije pristala, ali pod uvjetom da očisti zdjelu leće za dva sata koju je sasula u pepeo. Pepeljuga je očistila leću uz pomoć ptičica i otišla do maćeha. Maćeha se usprotivila te joj dala da očisti dvije pune zdjele leće u jedan sat. Pepeljuga je ponovno uspjela očistiti leću uz pomoć ptičica u pola sata. Usprkos svim izvršenim zadacima, maćeha Pepeljugu nije pustila na ples.

Kad je Pepeljuga ostala sama kod kuće, otišla je na majčin grob i zamolila ljeskovu granu da je odjene u zlato i srebro. Nato joj je ptica bacila zlatnu i srebrnu odjeću te svilom i srebrom izvezene cipelice. Pepeljuga je odjenula prekrasne haljine i otišla na svečanost. Pepeljugu na svečanosti nitko nije prepoznao, svi su mislili kako je to kraljevska kći odjevena u zlato. Kraljević joj je prišao i plesao samo s njom do večeri, kad je Pepeljuga morala kući. Pepeljuga je pobjegla kraljeviću te se sakrila u golubinjak. Kraljević je išao za njom i vidio da se sakrila u golubinjak te je naredio ocu da ga sruši, no unutra nisu nikoga pronašli. Pepeljuga je pobjegla do ljeskovog drveta i skinula haljine te se vratila u kuhinju pored pepela. Svečanost se nastavila još dva dana, svaki dan Pepeljuga je dobila još ljepše haljine i odlazila na ples i svaki dan je kraljević samo s njom plesao. Nakon drugog dana svečanosti pobjegla je kraljeviću koji ju je slijedio te se sakrila na drvo kruške. Kraljević je naredio da se drvo sruši, ali ni tada nije nikog pronašao. Pepeljuga je ponovno otišla do groba majke i vratila haljine. Trećeg dana Pepeljuga je bila najljepša sa cipelama od suhog zlata. Otišla je na svečanost i plesala sa kraljevićem do večeri te ponovno pobjegla. Ovaj put kraljević je stepenice dao namazati smolom te je Pepeljuga u bijegu izgubila lijevu cipelicu. Ona kojoj pristaje cipelica postat će njegova žena.

Kraljević se uputio k Pepeljuginoj kući tražeći nevjestu. Obje su se sestre obradovale jer su imale lijepe noge, ali prevelike. Prva sestra odreže komad palca pod nagovorom majke te ode s kraljevićem, ali kako su prolazili pored majčina groba golubice su progovorile i obratile kraljeviću pozornost na lažnu nevjestu. Kraljević se vratio nazad, ovoga puta po drugu sestru koja je, da bi obula cipelicu, odrezala komad pete te otišla s kraljevićem. Međutim ni ova nije bila prava nevjesta, otkrile su golubice u prolazu pored majčina groba. Napokon, kraljević se vrati po svoju nevjestu ljut zbog prevare. Kraljević zatraži da mu dovedu i Pepeljugu.

Napokon je Pepeljuga obula cipelicu koja joj je savršeno pristajala. Nakon što je pronašao svoju zaručnicu, odveo ju je u svoje dvore. Napokon se spremala svadbena

svečanost na koju su došle i obje neiskrene sestre. Zbog njihove zlobe golubice im iskopale oči, čime su bile kažnjene za svoju zlobu.

5.7.2 Vrijeme i mjesto radnje

Kao i kod prethodnih bajki, ni ovoj nije moguće odrediti točno vrijeme radnje. U bajci se ne spominju određene godine niti numerički podaci koji bi upućivali na iste. Vrijeme radnje i prolaznost vremena moguće je odrediti vremenskim rečenicama i vremenskim prilozima poput: „Kad bi uvečer klonula od rada...“/“*Abends, wenn es müd war...*“, „Kad je stigao kući...“/“...und als er nach Haus kam...“, „Kad su obje sestre čule...“, „Kad je djevojka stala plakati...“/“*Als es noch weiter bat...*“, „prije nego što je prošlo pola sata...“/“und eh' eine halbe Stunde herum war...“, 'svaki dan'/'jeden tag', 'od jutra do mraka'/'früh vor Tag', „...jednoga dana kralj priredi svečanost...“. Uz to, spominju se godišnja doba i određena doba dana poput: „Kad je došla zima, pokrije snijeg bijelom plahticom majčin grob, pa kad ju je u proljeće sunce opet skinulo...“/“*Der Schnee aber deckte ein weißes Tüchlein auf das Grab, und als die Sonne es wieder herabgezogen hatte...*“, „Kad bi uvečer klonula od rada...“, „Pepeljuga plesaše do večeri...“/“...es tanzte bis es Abend war“, „Predvečer se Pepeljuga spremi kući...“, „Drugo jutro pođe s cipelicom...“/“nun nahm er den Schuh und ging anderen Tag damit zu dem Mann...“.

Ova bajka spominje nekoliko mjesta radnje relevantnih za razvoj iste. U bajci se spominje kuća u kojoj Pepeljuga živi s maćehom, dvjema polusestrama i ocem: „...kad je stigao kući, dade pastorkama što su zaželele, a Pepeljugi ljeskovu grančicu.“/“und als er nach Haus kam, gab er den Stieftöchtern, was sie sich gewünscht hatten, und dem Aschenputtel gab er das Reis von dem Haselbusch.“ Vrijeme provodi u kuhinju obavljajući teške kućanske poslove ili na majčinom grobu plačući: „...u kuhinji je morala od jutra do mraka raditi teške poslove...“/“...und dann lachten sie es aus und führten es in die Küche.“, „Djevojka svaki dan išla na majčin grob i plakala...“/“...das Mädchen ging jeden Tag hinaus auf ihr Grab und weinte.“ Osim toga, održavanje svečanosti na kraljevskom dvoru omogućuje Pepeljugi da se pretvori u prekrasnu djevojku vrijednu divljenja: „... mi ćemo u kraljevske dvore na svečanost...“.

U njemačkom izdanju ne naglašava se mjesto održavanja svečanosti. Kao mjesta radnje spominju se golubinjak i stablo kruške u kojima Pepeljuga traži utočište: „Pepeljuga je, naime, brže skočila otraga iz golubinjaka i otrčala k ljeskovu drvetu... No ona mu pobježe iza kuće u vrt, gdje su na lijepu veliku stablu visjele prekrasne kruške...“/“Denn es war

geschwind durch das Taubenhaus gesprungen und zu dem Haselbäumchen gegangen... Darin stand ein schöner, großer Birnbaum voll herrlichem Obst, auf den stieg es gar behend...“.

5.7.3 Likovi

Od svih bajki obrađenih do sada u ovom radu ova bajka prikazuje najsloženiju obiteljsku situaciju. Javljaju se tri lika koja tumače roditeljske uloge. Lik pokojne majke pozitivan je lik koji Pepeljugu prati kroz bajku lajtmotivima poput ljeskove grančice i golubica. Iako ne tijelom prisutna, ona živi u Pepeljuginim molitvama i brižno otklanja njenu patnju, poput majke koja prati dijete tijekom odrastanja. Prije svoje smrti ona postavlja pravila ponašanja koja dolikuju pravoj djevojci i na taj način usmjerava Pepeljugu u njenim postupcima: „ – Drago dijete, budi čedna i dobra pa će ti uvijek dobro biti, ja ću s neba gledati na te i bit ću uza te.“/“Bleib fromm und gut, so wird dir der liebe Gott immer beistehen, und ich will vom Himmel herab auf dich blicken und um dich sein.“ Lik majke nema ime, a u bajci je predstavljena kao žena bogataša na samrti: „Oboljela žena nekog bogatog čovjeka, pa kad je osjetila da joj se približava smrt, pozvala svoju jedinicu kćer k postelji...“/“Einem reichen Mann wurde seine Frau krank, und als sie fühlte, daß ihr Ende herankam, rief sie ihr einziges Töchterlein zu sich ans Bett...“. Majka se javlja Pepeljugi kroz lik golubice, što bajci daje notu čarobnosti: „Pepeljuga je svaki dan triput išla na grob, plakala i molila, i svaki put bi sjela bijela ptičica na drvce, pa kad bi imala kakvu želju, dobacila bi joj ptičica baš ono što je Pepeljuga upravo željela.“/“Aschenputtel ging alle Tage dreimal darunter, weinte und betete, und allemal kam ein Vöglein auf den Baum und gab ihm, was es sich wünschte.“ Majčin lik i njena pomoć presudni su u naizgled bezizlaznim situacijama poput čišćenja leće i otkrivanja lažnih nevjesti: „ – Oj, vi pitome golubice, vi grlice i sve ptičice pod nebom, dođite i pomozite mi trijebiti: Dobre u lončić, Loše u želučić! Nato kroz kuhinjski prozor doletješe dvije bijele golubice, zatim grlice i, napokon, dolepršaše sve ptičice pod nebom te se skupiše oko pepela. Golubice klimahu glavicama i ključahu: - ključ, ključ, ključ – a nato i druge počnu. – ključ, ključ, ključ – te sva dobra zrnašca otrijebe u zdjelu. Prije nego je prošlo pol sata, bile one gotove pa odletjele... Kad su prolazili pokraj ljeskova drva, na njemu su sjedile dvije golubice. One viknu u jedan glas: Gukni, gukni, o golube, Krv, gle, curi iz cipele: Cipela je premalena. Zaručnice prave nema, Kod kuće još ona drijema.“ /“ - Ihr zahmen Täubchen, ihr Turteltäubchen, all ihr Vöglein unter dem Himmel, kommt und helft mir lesen: Die guten ins Töpfchen, die schlechten ins Kröpfchen! Da kamen zum Küchenfenster zwei weiße Täubchen herein und danach die Turteltäubchen, und endlich schwirrten und schärmten alle Vöglein unter dem Himmel herein und ließen sich um die

Asche nieder. Und die Täubchen nickten mit ihren Köpfchen und fingen an: pik, pik, pik, pik, und da fingen die übrigen auch an: pik, pik, pik, pik, und lasen alle guten Körner in die Schüsseln.' Lik majke može se okarakterizirati autoritativnim odgojnim stilom.

Lik maćehe suprotnost je liku majke. Ona nije brižna nego, zlobna i proračunata te time spada u negativne likove bajke. Njena zloba i negativnost vidljiva je iz njenih postupaka u bajci: „Djevojka odnese zdjelu maćehi; mislila je sva radosna da će smjeti na svečanost. No maćeha se usprotivi: - Ništa ti ne pomaže; nećeš s nama jer nemaš haljine i ne znaš plesati. Mi bismo se zbog tebe morale stidjeti. Okrene joj leđa i pohiti sa svojim gizdavim kćerima na svečanost...“/- Es hilft alles nichts, du kommst nicht mit, du hast keine Kleider und kannst nicht tanzen, und wir müßten uns nur schämen. Darauf ging sie mit ihren zwei Töchtern fort...“ U nastojanju da sebi i svojim kćerima omogući lagodan život udaje se za Pepeljuginu oca, bogatog čovjeka: „...oženio se otac drugom ženom. Druga je žena dovela u kuću dvije kćeri, naoko lijepe i bijele, ali ružne i crne u srcu. Dođe mučno vrijeme za pastorku.“/-...nahm sich der Mann eine andere Frau. Die Frau hatte zwei Töchter, die sie mit ins Haus brachte und die schön und weiß von Angesicht waren, aber garstig und schwarz von Herzen. Da ging eine schlimme Zeit für das arme Stiefkind an.“ Njena fiksiranost na materijalne stvari vidljiva je u dijalogu s kćerima kada ih nagovara na tjelesno sakaćenje kao manju žrtvu lagodnijeg života: „Kako cipelica bijaše premalena te joj nožni palac ne mogaše unutra, dade joj mati nož i reče: - Odreži palac; budeš li kraljica, nećeš morati pješice.“/-Aber sie konnte mit der großen Zehe nicht hineinkommen, und der Schuh war ihr zu klein, da reichte ihr die Mutter eine Messer und sprach: -Hau die Zehe ab, wenn du Königin bist, so brauchst du nicht mehr zu Fuß zu gehen.“ Lik maćehe sklon je kalkuliranju, vrijeđanju, postavljanju određenih pravila te kažnjavanju. Njen cilj jest održati Pepeljuginu poslušnost kako bi zadržala autoritet nad njom. Kao kontrast liku majke maćeha spada u autoritarni odgojni stil.

Pepeljugin otac tumači ravnodušnog oca koji nakon smrti vlastite žene, ostavlja kći na milost i nemilost maćehi i njenim kćerima. Nigdje u bajci nije moguće iščitati njegovo zauzimanje za vlastito dijete ili njegova prava. On se odriče svoga djeteta, dopušta da ga se naziva pogrđnim imenima i da ga se izrabljuje. Čak je i sam naziva Pepeljugom iako to nije njezino pravo ime, već ga je dobila kao nadimak: „- A što ćeš ti, Pepeljugo? – zapita otac.“/- – Nun Aschenputtel, sprach er, was willst du haben?“ On ne iskazuje osjećaje i ne pokazuje interes za vlastito dijete već ga naziva siročetom: „- Nemate li druge kćeri? – Ne – odgovori otac. – Još je Pepeljuga, siroče od moje pokojne žene; ali ona ne može biti zaručnica.“/- –

Habt ihr keine andere Töchter? – Nein, sagte der Mann, nur von meiner verstorbenen Frau ist noch ein kleines, garstiges Aschenputtel da, das kann aber nicht die Braut sein.“ Lik oca stoga pripada indiferentnom roditeljskom odgojnom stilu.

Pepeljuga³⁰ je pozitivan lik i glavna junakinja ove bajke. Bajka prikazuje njeno odrastanje uz maćehu, dvije zle polusestre i ravnodušnog oca. Njeno djetinjstvo prekinuto je nakon smrti majke čime ona postaje služavka u vlastitoj kući potpunim strancima: „...dode mučno vrijeme za pastorku. – Zar će ova glupa guska sjediti s nama u sobi! Tko hoće krušac jesti, treba ga zaslužiti; van sa služavkom! – navale sestre, uzmu joj njezine lijepe haljine, obuku joj stari sivi haljetak i dadu drvene cipele. – Gle ohole kneginje kako se dotjerala! – rugale joj se one pa je u kuhinju otjerale. U kuhinji je morala od jutra do mraka raditi teške poslove, rano u zoru ustajati, vodu nositi, vatru ložiti, kuhati i prati. Osim toga, polusestre joj zadavale svakojakih jada, rugale joj se, sipale bi grašak i leću u pepeo, a njoj valjalo sjediti i trijebiti.“ – Was will der Unnütz in den Stuben, sprachen sie, wer Brot essen will, muß es erst verdienen, fort mit Küchenmagd. Da nahmen die Schwestern seine schönen Kleider, gaben ihm einen grauen alten Kittel anzuziehen, und dann lachten sie es aus und führten es in die Küche. Nun mußte es so schwere Arbeit tun, früh vor Tag aufstehen, Wasser tragen, Feuer anmachen, kochen und waschen. Dabei taten ihm die Schwestern alles Herzleid an, spotten und schütteten ihm die Erbsen und Linsen in die Asche, so daß es sitzen und sie wieder auslesen mußte.“ Umjesto sretnog djetinjstva provedenog uz igru ona svoje provodi radeći teške kućanske poslove pod budnim okom dviju sestara i nepravedne maćehe. Njen lik jest lik patnice, iako za njenu patnju ne postoji razlog. Njenu patnju naglašavaju kršćanski motivi kojima bajka vrvi poput golubica, lika majke koji dijete prati 's neba'/vom Himmel herab', Pepeljuginе molitve na grobu majke, crkve kao mjesta održavanja ceremonije vjenčanja te simbolike broja tri, ali i tijeka radnje same bajke koji počinje patnjom (smrt majke te dolazak maćehe i dviju sestara), predstavlja težak put žrtve (kućanski poslovi, vrijeđanja, plakanje) kako bi se zaslužio sretan život (ženidba s kraljevićem). Molitva je u bajci prikazana Pepeljuginim zazivanjem drvca koje zvuči poput mantre: „Milo drvce, stresi grane: zlato, srebro sasp! na me!“ – „Bäumchen, rüttel dich und schüttel dich! Wirf Gold und Silber über mich!“ Njenu patnju naglašava i njen odnos s maćehom i polusestrama, ali i s

³⁰ Prema *Hrvatskom jezičnom portalu* (HJP) ime 'Pepeljuga' postalo je sinonim za djevojku koja je prisiljena raditi sve teške kućanske poslove. U korijenu riječi nalazimo riječ 'pepeo' koja prema HJP označava ostatak u obliku praha od onoga što je izgorjelo, dok se u prenesenom značenju smatra mrtvim tijelom (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.) Simbolika imena 'Pepeljuga' nosi negativnu konotaciju. Girard smatra da slika pepela nosi dvostruku konotaciju: predstavlja konačni otpad u koji se pretvara ono što je potrošeno, ali ipak podsjeća na održavanje vatre te samim time na gorljivost strasti i žar djelatnog sjećanja (Girard, 2013: 49).

ocem kojeg bez obzira na sve poštuje te mu se obraća sa 'Vi': „- Otkinite, oče, prvu grančicu što vam dodirne šušir kad se budete vraćali; nju mi donesite.“/“ – Vater, das erste Reis, das Euch auf Eurem Heimweg an den Hut stößt, antwortete Aschenputtel.' U njemačkom izdanju Pepeljuginog poštovanje prema ocu naglašeno je pisanjem posvojnih zamjenica velikim slovom. Uz to, njena patnja vidljiva je iz opisa njena lika pri čemu se naglašava da spava na podu bez postelje čime je se degradira i smatra bezvrijednom poput pepela: „Kad bi uvečer klonula od rada, morala bi leći u pepeo kraj ognjišta jer nije imala postelje. Kako je zbog toga uvijek bila prašna i prljava, nazvaše je Pepeljugom.“/“Abends, wenn es müd war, kam es in kein Bett, sondern mußte sich neben Herd in die Asche legen. Und weil es immer staubig und schmutzig aussah, nannten es Aschenputtel.“

U njemačkom jeziku, ime Aschenputtel³¹ ima simboličko značenje, čime se naglašava degradacija glavne junakinje. Pepeljuga je u svojim postupcima dosljedna i poslušna što se očituje u njenom bespogovornom obavljanju kućanskih poslova: „Djevojka bi svaki dan išla na majčin grob i plakala, bila čedna i dobra ... – Počešljaj nas, očisti nam cipele i pričvrsti nam kopče; mi ćemo u kraljevske dvore na svečanost. Pepeljuga poslušna; gorko je plakala: ta i ona bi rado na ples...“/“Das Mädchen ging jeden Tag hinaus auf ihr Grab und weinte und blieb fromm³² und gut... - Nun kämm uns die Haare, bürst uns die Schuhe und schall uns die Schnallen, wir tanzen auf des Königs Fest. Das tat Aschenputtel und weinte, weil es auch gern zum Tanz mitgegangen wär.“ Osim vještina koje je stekla kao služavka u vlastitoj kući ona je lijepa, a njena ljepota dolazi do izražaja na trodnevnoj svečanosti na kojoj upoznaje kraljevića: „Nato joj ptica baci zlatnu i srebrnu odjeću te svilom i srebrom izvezene cipelice... Njezine je polusestre ne prepoznaše, već mišljahu da je neka kraljevska kći – tako bijaše lijepa, tako u zlato odjevena... Ptica joj baci odjeću još gizdaviju od prijašnje, pa kad je u njoj banula na svečanost, sve se zadivi njezinoj ljepoti... Sada joj ptica baci tako krasnu i sjajnu odjeću kakve još nije imala i cipelice od suhog zlata. Kad je u toj odjeći došla na svečanost, gosti zanijemjeli od divljenja.“/“Da warf ihm der Vogel ein golden und silbern Kleid herunter und mit Seide und Silber ausgestickte Pantoffeln. Ihre Schwestern aber und

³¹ Prema knjizi *Grimms Märchen – Text und Kommentar*, ime 'Aschenputtel' dolazi od glagola 'putteln' i znači nekoga koji se valja u pepelu za prodaju na sajmu (kao kokoši u prašini) (1998: 37). Također, Marc Girard u knjizi *Bajke braće Grimm – Psihoanalitičko čitanje* navodi da 'Aschenputtel' označava 'čistačicu pepela', tj. onu koja se bavi pepelom pri čemu se ironično ponižava otpad, odnosno onoga što ostane kada se više nema što iskoristiti. Girard naglašava i *Anmerkungen* braće Grimm u kojima se ime 'Aschenputtel' detaljno razmatra, pri čemu se naglašava čistoća i beznačajnost (2013: 43).

³² U njemačkom jeziku pridjev 'fromm' ima više značenja. S jedne strane on znači 'biti pobožan', čime se naglašavaju kršćanski motivi prisutni u ovoj bajci, dok s druge strane ima zastarjelo značenje te opisuje nekoga tko je 'poslušan'. (<http://www.duden.de/rechtschreibung/fromm>, pristupljeno 10.6.2016.).

die Stiefmutter kannten es nicht und meinten, es müßte ein fremdes Königsfräulein sein, so schön sah es in den Kleidern aus... Da warf der Vogel ein noch viel stolzeres Kleid herab als am vorigen Tag. Als es damit auf der Hochzeit kam, erstaunte jedermann über seine Schönheit... Nun warf ihm der Vogel ein Kleid herab, das war so prächtig, wie es noch keins gehabt, und die Pantoffeln waren ganz golden. Als es zu der Hochzeit kam, wußten sie alle nicht, was sie vor Verwunderung sagen sollten.“ Ovom transformacijom postiže se kontrast u opisu lika. Pepeljuga od zapuštene i prljave sluškinje postaje lijepa poput kraljevine, što se može iščitati iz samog teksta bajke. Iako se doima kao pasivan lik što se očituje u njevoj samoći, vođenju monologa i rijetkim dijalogom, ona se transformira i postaje aktivan lik tražeći izlaz, te usprkos zabrani maćeha odlazi na ples pri čemu joj pomaže personificirani lik majke u obliku ljeskova drveta i golubica. Pepeljuga riskira te se time oslobađa patničkog života. Njena patnja biva nagrađena sretnim životom, dok zloba sestara biva kažnjena sljepoćom.

Lik Pepeljuge je kroz bajku opisan različitim pridjevima, kojima se lik opisuje i čime se naglašava unutarnje stanje lika poput: 'bila čedna i dobra'/'blieb fromm und gut', 'obuku joj sivi haljetak i dadu drvene cipele'/'gaben ihm einen grauen Kittel anzuziehen'/'nun streifte es den schweren Schuh vom linken Fuß ab', 'uvijek bila prašna i prljava'/'weil es immer staubig und schmutzig aussah.'. Koriste se i pejorativni nazivi poput: 'ohola kneginja', 'glupa guska'/'der Unnütz', 'služavka'/'die Küchenmagd'.

5.7.4 Jezične posebnosti

Bajka je prožeta opisima mjesta i vremena radnje, ali i likova, o kojima se više saznaje iz njihovih postupaka. S početka bajke idilično su s karakteristikama personifikacije prikazana godišnja doba: „Kad je došla zima, pokrije snijeg bijelom plahticom majčin grob, pa kad ju je u proljeće sunce opet skinulo...“/“Der Schnee aber deckte ein weißes Tüchlein auf das Grab, und als die Sonne es wieder herabgezogen hatte...“ Negativni likovi prikazani su negativnim epitetima i osobinama, dok se kod pozitivnih njihova patnja naglašava njihovim izgledom.

U bajci se vode dijalozi i monolozi, naglašeni pogodbenim rečenicama, kao što je to kod odnosa maćeha i Pepeljuge: „ – Ako mi otrijebiš iz pepela dvije pune zdjele leće za jedan sat, *onda* možeš ići.“/“ – Wenn du mir zwei Schüsseln voll Linsen in einer Stunde aus der Asche rein lesen kannst, *so* sollst du mitgehen.“ Osim toga, koristi se vokativ: „ - Ihr zahmen Täubchen, ihr Turteltaubchen, all ihr Vöglein unter dem Himmel, kommt und helft mir lesen:

Die guten ins Töpfchen, die schlechten ins Kröpfchen!“, čime se opisuje Pepeljuginu zapomaganje te imperativ: „- Nun kämm uns die Haare, bürst uns die Schuhe und schall uns die Schnallen, wir tanzen auf des Königs Fest.“, čime se naglašavaju naredbe sestara i maćehe te patnja glavne junakinje.

Pri opisu likova i njihovih postupaka koriste se brojne stilske figure poput metafora, kada se Pepeljugu naziva pejorativnim imenima poput 'glupa guska'; personifikacije, kada se majka javlja u obliku golubica i ljeskovog drveta; onomatopeje 'kljuc'/'pik, pik', 'gukni'/'rucke die guck' i slično.

Upotrebljavaju se arhaizmi poput 'hljepčić', 'haljetak'/'der Kittel', 'postelja', 'petrolejka', 'trnokop', 'gizdav'. U njemačkom izdanju pomno se biraju riječi kako bi tekst dobio na arhaičnosti pa se koriste izrazi poput: 'ein Haselreis'³³ ili 'die Hochzeit'³⁴, a nekim imenicama se dodaje nastavak –e koji danas ne pripada službenom njemačkom jeziku poput: 'dem Grabe' i 'die Hintertüre'. Osim toga, pri opisima prisutni su deminutivi čime se naglašavaju određeni postupci ili situacije poput izrugivanja Pepeljuge: „– Tko hoće krušac jesti, treba ga zaslužiti; van sa služavkom! – navale sestre.“ U njemačkom jeziku umanjenicama se opisuju stvari i pojave poput: 'das Täubchen', 'das Töpfchen', 'das Köpfchen'. Prisutna je i rima koja u bajci nerijetko simbolizira molitvu: „Milo drvce, stresi grane: zlato, srebro saspi na me!“/'Bäumchen, rüttel dich und schüttel dich! Wirf Gold und Silber über mich!“ Od svih bajki obrađenih dosada u ovom radu, jedino ova bajka nema tipično početnu rečenicu: 'Bili jednom' već odmah prelazi u srž problema koji počinje smrću Pepeljuline majke.

Bajka tematizira simbol cipelice³⁵ (mala ženska stopala) kao simbol ljepote što se naglašava tjelesnim sakaćenjem nogu sestara (rezanje palca i pete): „Kako cipelica bijaše premalena te joj nožni palac ne mogaše unutra, dade joj mati nož i reče: - Odreži palac; budeš li kraljica, nećeš morati pješice. Djevojka odreže palac, utisne nogu u cipelicu, stisne zube od boli i iziđe pred kraljevića... druga uđe u sobu i prsti joj na sreću uđu u cipelicu, samo joj peta bijaše prevelika. Nato joj mati dade nož i reče: - Odsijeci komad pete; budeš li kraljica, nećeš morati ići pješice. Djevojka odsiječe komadić, utisne nogu u cipelicu, stisne zube od boli i iziđe pred kraljevića.“/'Aber sie konnte mit der großen Zehe nicht hineinkommen, und der Schuh war ihr zu klein, da reichte ihr die Mutter eine Messer und sprach: -Hau die Zehe

³³ Prema knjizi *Grimms Märchen – Text und Kommentar*, 'das Haselreis' znači malu grančicu, ljeskovu grančicu (1998: 38).

³⁴ Prema knjizi *Grimms Märchen – Text und Kommentar*, 'die Hochzeit' znači stari naziv za slavlje, svečanost (1998: 38).

³⁵ Girard, (2013: 156)

ab, wenn du Königin bist, so brauchst du nicht mehr zu Fuß zu gehen... sie ging in die Kammer und kam mit den Zehen in den Schuh, aber hinten die Ferse war zu groß. Da reichte ihr die Mutter ein Messer und sprach: - Hau ein Stück von der Ferse ab, wenn du Königin bist, brauchst du nicht mehr zu Fuß zu gehen. Das Mädchen hieb ein Stück von der Ferse ab, zwängte den Fuß in den Schuh und ging zum Königssohn.“

U oba izdanja prisutno je pripovijedanje i opisivanje. U hrvatskom jeziku pri tome prednjači perfekt: 'u kuhinji je morala od jutra do mraka raditi', 'rugale joj se', 'morala bi leći u pepeo', 'pritom je toliko plakala' i slično, dok u njemačkom jeziku prednjači preterit: 'wurde seine Frau krank', 'der Schnee aber *deckte* ein weißes Tüchlein', 'es *trug* sich zu' i slično. Koristi se i aorist: 'doletješe', 'skupiše', 'dolepršaše', 'obradovaše', 'moradoše'.

5.8 Komparativna lingvistička analiza bajki za izdanja 2000.-2005. godine: Pepeljuga

Pepeljuga iz: *Bajke*, Jacob i Wilhelm Grimm, 2001.

Aschenputtel aus: *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, 2000-2003

5.8.1 Vrijeme i mjesto radnje

Kao i u prijašnjim izdanjima, ni u ovima nije moguće potpuno definirati vrijeme ili mjesto radnje. U oba izdanja vrijeme radnje, kao i prolaznost vremena određeno je vremenskim rečenicama i vremenskim priložima poput: „...djevojčica je svakog dana odlazila na majčin grob...“/“...das Mädchen ging *jeden Tag* zu dem Grabe der Mutter...“, „...jednog dana njezin otac se spremao u grad...“/“...es trug sich, daß der Vater *einmal* in die Messe ziehen wollte...“, „...ubrzo se pročulo da kralj priprema veliki bal...“, „...kad je već bilo kasno...“/“...*als* es nun Abend war...“, „kada je došlo vrijeme proslave vjenčanja...“ i slično. Nadalje, i ovdje se spominju određena doba dana i godišnja doba poput: 'uvečer'/'abends', 'plesala s kraljevićem do kasne večeri'/'es tantzte, bis es *Abend* war', 'te je večeri kraljević čekao da ona stigne', 'sljedećeg jutra'/'am anderen Tag', 'uskoro je snježni pokrivač pokrio grob njene majke. Kada je stiglo proljeće i snijeg nestao, njezin otac odlučio se ponovno oženiti.“/“*Als* der *Winter* kam, deckte der Schnee ein weißes Tüchlein auf das Grab, und als die Sonne *im Frühjahr* es wieder herabgezogen hatte, nahm sich der Mann eine andere Frau.“

Mjesto radnje također je neodređeno. Spominju se tipična mjesta radnje poput kuće i kuhinje, vrta, kraljevih dvora te karakteristično za ovu bajku grob Pepeljuginе majke, golubinja i stablo kruške. Pri opisu mjesta radnje spominju se i mjesni prilozi: „...ismijavale je i gurale u kuhinju...“/“...lachten und führten es *in die Küche*...“, „...namijenile su joj za spavanje mjesto u kuhinji...“; „...otac se spremao u grad, na sajam...“/“...es trug sich zu, daß der Vater einmal in die Messe ziehen wollte.“; „...djevojčica je svakog dana odlazila na majčin grob, plačuci za njom... ondje bi plakala i molila se...“/“...das Mädchen ging jeden Tag hinaus *zu dem Grabe* der Mutter und weinte und blieb brav und gut...“; „...na bal su pozvane sve mlade djevojke iz kraljevstva...“/“...es begab sich aber, daß der König ein Fest anstellte, das drei Tage dauern sollte und wozu alle schönen Jungfrauen im Lande eingeladen wurden.“; „...ona mu je pobjegla i sakrila se u vrt... ondje je raslo drvo na kojemu su visjele najljepše kruške...“/“...aber es sprang ihm fort und in den Garten hinter dem Haus. Darin stand ein schöner großer Baum, an dem die herrlichsten Birnen hingen...“; „...Pepeljuga ga je odgurnula i pobjegla prema golubinjaku.“/“Sie entwischte ihm aber und sprang in das Taubenhaus.“

5.8.2 Likovi

U ovim izdanjima neće se analizirati roditeljski odgojni stilovi jer su likovi isti, a njihove karakteristike vrlo slične te se roditeljski stilovi u ovim izdanjima nisu promijenili u odnosu na izdanja iz 1994. i 1995. godine. Prikazat će se karakteristike likova i eventualne promjene njihova opisa.

Hrvatsko izdanje jezikom je prilagođeno mlađem čitatelju, dok je njemačko izdanje ostalo gotovo jednako izdanju iz 1995. godine. Kod prijašnjih izdanja na hrvatskom jeziku bilo je važno zadržati autentični stil bajki u kojima se prevodio tekst s njemačkog jezika, dok ovdje čitatelj nailazi na određena objašnjenja. Postupci likova jasnije su prikazani što je popraćeno neupravnim govorom: „Naredile su joj da im počeshlja kosu, uredi frizure, da im ulašti plesne cipelice, kako bi što bolje izgledale na kraljevu dvoru.“ U njemačkom izdanju prevladava upravni govor s upotrebom imperativa koji naglašava naredbe sestara i potlačeni položaj glavne junakinje: „Kämm uns die Haare, bürste uns die Schuhe und mache uns die Schallen fest, wir gehen zur Hochzeit auf des Königs Schloß.“ U hrvatskom izdanju jasno je naglašeno zašto Pepeljuga svaki dan odlazi na majčin grob i plače, što je vidljivo iz teksta: „Djevojčica je svakog dana odlazila na majčin grob, plačuci za njom. Ostala je i skromna i dobra.“ Ovakvo objašnjenje nije vidljivo u njemačkom izdanju: „Das Mädchen ging jeden

Tag hinaus zu dem Grabe der Mutter und weinte und blieb brav³⁶ und gut.“ Pepeljuga tuguje za majkom, čime čitatelj naslućuje unutarnje stanje lika. Umjesto pridjeva 'čedna'³⁷ upotrebljava se pridjev 'skromna'³⁸ koji je svakako razumljiviji.

Nadalje, Pepeljugina patnja naglašenija je postupcima likova, naročito odnosom s polusestrama: „Govorile su joj: – Mora li ova glupa guska sjediti sa nama u sobi, ili – Tko kruh želi jesti, mora ga i zaraditi. Oduzele su joj sve lijepe haljine i dale joj sivu pregaču i drvene cipele. – Pogledajte ponosnu princezu, kako je samo čista. – rugale su joj se, ismijavale ju i gurale po kuhinji. Morala je od jutra do mraka stalno raditi teške poslove. Ustajala je ujutro prije no što svane dan, donosila vodu, potpaljivala vatru, kuhala, prala i čistila. Osim toga, sestre su joj stalno činile zločestoće, koje su joj tištile srce.“ Njemačko izdanje opisuje stanje glavne junakinje na sličan način, ali drugačije u odnosu na njemačko izdanje iz 1995. godine: „– Soll die dumme Gans bei uns in der Stube sitzen, sprachen sie, – wer Brot essen will, muß es verdienen: Hinaus mit der Küchenmagd... Sie nahmen ihm seine schönen Kleider weg, zogen ihm eine grauen alten Kittel an und gaben ihm hölzerne Schuhe. – Seht einmal die stolze Prinzessin, wie sie geputzt ist! Riefen sie, lachten und führten es in die Küche. Da mußte es vom Morgen bis Abend schwere Arbeit tun, früh vor Tag aufstehen, Wasser tragen, Feuer anmachen, kochen und waschen. Obendrein taten ihm die Schwestern alles ersinnliche Herzeleid an, verspotteten es und schütteten ihm die Erbsen und Linsen in die Asche, so daß es sitzen und sie wieder auslesen mußte.“ Iz ovog opisa mnogo se doznaje o glavnom liku, naglašava se njegova patnja i opisuje njegovo unutarnje stanje, naročito opisom 'zločestoća'.

Osim toga, lik maćehe je vjerodostojnije prikazan, u tekstu se naglašava njena zloba u dijalogu: „Ti, Pepeljugo, ti takva prašnjava i prljava, želiš ići na bal? Ti, koja nemaš ni opravu ni cipele za ples, ti želiš plesati? Pepeljuga je i dalje nastavila moliti, da i ona pođe. Konačno joj maćeha prkosno odgovori: – Bacila sam ti tamo u pepeo zdjelu leće. Ako ju uspiješ prebrati i počistiti za dva sata, možeš poći s nama... – Ti nemaš opravu za ples, a i ne znaš plesati. Samo bismo se osramotili s tobom. – rekavši tako, oholo se okrene i pohita

---

³⁶ U ovom njemačkom izdanju pridjev 'fromm' zamijenjen se pridjevom 'brav', što znači 'biti poslušan' a najčešće se odnosi na djecu te ponašanje kakvo od njih očekuju odrasli (<http://www.duden.de/rechtschreibung/brav>, pristupljeno 10.6.2016.)

³⁷ Prema *Hrvatskom jezičnom portalu* pridjev 'čedan' označava nekoga, tko je bez poroka, krotak, ponizan ili skroman, a najčešće se upotrebljava kada se govori o djeci ili djevojci (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.)

³⁸ Pridjev 'skroman' upotrebljava se kao sinonim za 'čedan', vjerojatno zbog lakšeg razumijevanja (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.)

naprijed sa svojim umišljenim kćerima.“/“ – Du Aschenputtel, sprach sie, - bist voll Staub und Schmutz und willst zur Hochzeit? Du hast keine Kleider und Schuhe und willst tanzen! Als es aber mit Bitten anhielt, sprach sie endlich: - Da habe ich dir eine Schüssel Linsen in die Asche geschüttet, wenn du die Linsen in zwei Stunden wieder ausgelesen hast, so sollst du mitgehen... Aber sie sprach: ' – Es hilft dir alles nichts: Du kommst nicht mit, denn du hast keine Kleider und kannst nicht tanzen; wir müßten uns deiner schämen. Darauf kehrte sie ihm den Rücken zu und eilte mit ihren zwei stolzen Töchtern fort.“ Vidljivo je da lik maćehe u komunikaciji upotrebljava takozvane 'ti poruke' što se naglašava ponavljanjem osobne zamjenice 'ti'/'du' i pogodbenom rečenicom, čime se ističe njeno izrugivanje. Njena zloba naglašena je priložima 'prkosno' i 'oholo'.

Glavna junakinja je i u ovom izdanju prikazana kroz patnju, što se ističe simbolikom njena imena, tj. pejorativnog nadimka: „Uvečer, premorena od teškog rada, nije mogla ni leći u krevet. Umjesto mekog kreveta, namijenile su joj za spavanje mjesto u kuhinji, uz peć. Morala je ležati na podu, gdje je uvijek bilo pepela. Zbog toga je bila zaprljana, pa su je nazvale Pepeljuga.“/“Abends, wenn es sich müde gearbeitet hatte, kam es in kein Bett, sondern mußte sich neben den Herd in die Asche legen. Und weil es darum immer staubig und schmutzig aussah, nannten sie es Aschenputtel.“ Osim toga, u hrvatskom izdanju je iz teksta vidljivo unutarnje stanje lika poput: „Osim toga, sestre su joj stalno činile zločestoće, koje su joj tištile srce.“; „Pepeljuga je tužna srca pripremala sestre za bal. Žalila je što i ona ne može poći na ples u dvor.“; „Presretna, ponovno pohita, ovaj puta sa dvije zdjele k maćehi, radosna što će sada sigurno poći na ples.“; „Ona se osjećala presretnom i plesala s kraljevićem do kasne večeri.“ U njemačkom izdanju unutarnje stanje lika nije moguće vidjeti iz samog teksta. Pepeljuga dobiva razna pogrдна imena, čime se njena patnja naglašava poput: 'glupa guska'/'dumme Gans' i 'ponosna princeza'/'stolze Prinzessin'.

U ovim izdanjima prikazana je njena transformacija od služavke do kraljevićeve nevjestice. Opisi transformacija za svečani bal razlikuje se u hrvatskom izdanju od opisa iz 1994., dok se opisi njemačkog izdanja nije promijenilo: „Potom joj se približi ptičica i doda joj haljinu izrađenu od zlata i srebra. Na nožice joj stavi svilene papučice ukrašene srebrom. Maćeha i sestre nisu je prepoznale. Vidjevši je onako uređenu i blistavu u srebru i zlatu, pomislile su da je kraljevna iz kakvog dalekog kraljevstva...Ptica joj dobacila još ljepšu haljinu, od one jučer. Na balu su se svi divili njenoj ljepoti i umiljatosti... Doletjela ptičica i predala joj najraskošniju i najsajajniju haljinu, ikad viđenu.

Papučice su bile od čistog zlata. Kad je stigla na bal, nastao je tajac i opće čuđenje... Vidjevši to, kraljević u njoj prepozna prekrasnu djevojku sa bala i veselo usklikne; - Ovo je prava nevjesta!“ Pepeljuginu ljepotu naglašava se superlativima poput 'najraskošnija' i 'najsajjnija', a umjesto cipelice Pepeljuga nosi papučice što odgovara njemačkom izrazu 'Pantoffeln'³⁹. Ovaj izraz nalazimo kao sinonim za cipelicu u oba njemačka izdanja.

U ovim izdanjima postoje tri lika koji svojim postupcima utječu na glavnu junakinju. Majka simbolizira pozitivan lik. Iako preminula, pomaže svojoj jedinici kroz život simbolima golubica i ljeskovog drveta. Otac svojim postupcima i ovdje tumači ravnodušni odgojni stil. Maćeha predstavlja negativan lik i suprotnost glavnoj junakinji te svojim postupcima odgovara autoritarnom odgojnom stilu.

5.8.3 Jezične posebnosti

Oba izdanja bogata su opisima i pripovijedanjima. U hrvatskom izdanju pri tome prednjači perfekt: 'djevojčica je odlazila', 'rugale su joj se', 'plakala bi', 'molila se', 'su sletjele', a u njemačkom izdanju preterit: 'das Mädchen *ging* jeden Tag', '*lachten und führten* es in die Küche', '*weinte*', 'da *kamen* zwei weiße Täubchen *herein*'. U hrvatskom izdanju ima manje dijaloga i upravnog govora, dok su u njemačkom izdanju oni jednako prisutni: „ – Oče, prvu grančicu, koja ti na putu kući zapne za šesir, uberi za mene.“/“Vater, das erste Reis, das Euch auf Eurem Heimweg an den Hut stößt, das brecht für mich ab.“, a više se koristi neupravni govor poput: „Naredile su joj da im počeshlja kosu, uredi frizure, da im ulašti plesne cipelice, kako bi što bolje izgledale na kraljevu balu.“.

Prisutna je i rima, naročito u Pepeljuginom zazivanju pomoći i govoru personificiranih golubica, pri čemu je hrvatski tekst vidno izmijenjen u odnosu na izdanje iz 1994.: „Grmiću lijepi sad zatreperi, sad se protresi. Zlatom i srebrom me uresi... Zastani malo, pogled svrati, djevojku lažnu kući vrati. Cipela joj krvlju natopljena, nevjesta prava, još je skrivena.“ Iz hrvatskog izdanja izbačeni su onomatopejski uzvici, karakteristični za golubice. Rima u njemačkom izdanju nije izmijenjena. Također, oba izdanja bogata su kršćanskom simbolikom koja je vidljiva u metaforičnom prikazivanju majke kao golubice, Pepeljuginim molitvama, crkvi kao mjestu održavanja svečanosti vjenčanja te spominjanju Boga: „ – Drago dijete, uvijek budi skromna i dobra, tako će dragi Bog uvijek biti uz tebe.

---

³⁹ Prema njemačkom elektronskom rječniku *duden.de* riječ 'Pantoffel' smatra se sinonimom za cipelu. Cipela ili noga smatrale su se u starom njemačkom zakonu simbolom vladavine (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Pantoffel>, pristupljeno 10.6.2016.)

Tako ću te i ja sa neba paziti... Pepeljuga je odlazila na grob svoje majčice svaki dan po tri puta. Ondje bi plakala i molila se. Svaki put, sletjela bi na grm bijela golubica i svaku njenu želju, glasno cvrkutala... Pri ulasku mladenaca u crkvu...“/“Liebes Kind, bleib brav und gut, so werde ich auch nach dem Tode bei dir sein und dir helfen... Aschenputtel ging alle Tage dreimal darunter, und allemal kam ein weißes Vöglein auf den Baum, und wenn es einen Wunsch aussprach, so warf ihm das Vöglein herab, was es sich gewünscht hatte...’.

Pri opisu ptičica koristi se onomatopeja što je vidljivo u glagolima poput 'cvrkutati'/'gucke di guck' i 'kljucnuti'/'pick, pick'. Koriste se zastarjelice poput 'zlatna oprava', a opis davnih vremena popraćen je upotrebom priloga prošlog poput 'rekavši to', 'ostavivši', 'vidjevši' i slično. I ova hrvatska izdanja bogata su umanjenicama: 'kćerkica'/'Töchterlein', 'grančica', 'ptičice'/'ein weißes Vöglein', 'svilene papučice'. U njemačkom izdanju koriste se zastarjele imenice s nastavkom –e poput: 'zu dem Grabe', 'in der Stube', 'in dem goldenen Kleide'.

6. Komentar komparativne lingvističke analize

U ovom radu analizirane su četiri bajke braće Grimm: *Matovilka*, *Pepeljuga*, *Snjeguljica* i *Trnoružica*. Analizirano je više izdanja na hrvatskom i njemačkom jeziku u razmaku od desetak godina. Ranija izdanja pripadaju 1994. i 1995., a novija od 2000. do 2004. godine. Analizom se željelo utvrditi postoje li promjene u jeziku.

Analizirajući bajke može se zaključiti da, iako bajka kao književna vrsta pripada jednostavnim književnim oblicima, ona ima osebujne stilске karakteristike svojstvene upravo njoj. U lingvističkoj analizi određivalo se je mjesto i vrijeme radnje, promatrali su se likovi i njihova karakterizacija, a posebna pozornost posvećena je specifičnostima upotrebe glagolskih vremena, priloga, stilskih figura te načina opisivanja. Određivanjem mjesta i vremena radnje potvrđeno je pravilo da u bajkama nije moguće odrediti vrijeme ili mjesto radnje jer su ona neodređena. Moguće je odrediti protok radnje i to upotrebom vremenskih i mjesnih rečenica te priloga. Upotrebom biranih arhaizama može se zaključiti da je radnja smještena u neka davna vremena. Ovakvo prikazivanje vremena i mjesta radnje naglašava čarobnost bajki kao jednu od njezinih glavnih karakteristika, ali i omogućava da se čitatelj bolje identificira s njom. Zbog toga vrijedi tvrdnja da je radnja gotovo svake bajke bezvremenska te da može poslužiti kao ogledalo suvremenih prilika i problema, što potvrđuju

brojne predstave i ekranizacije bajki danas. Vrijeme radnje određuje i neizostavna uvodna rečenica 'Bila/bio/bili jednom...', svojstvena upravo bajkama. Kao tipična mjesta radnje analiziranih bajki pojavljuju se vrtovi, kule, dvorovi, kraljevstva, šume ili tek obične kuće koja potvrđuju da je u bajkama zaista sve moguće.

Osim toga, analiziranje vremena i mjesta radnje važno je za određivanje i karakterizaciju likova jer mnogo govori o njihovim postupcima što se može vidjeti iz same lingvističke analize. Karakterizacija likova važna je za ovaj rad iz dva razloga. Kao prvo, omogućuje da se lingvističkom analizom utvrde već spomenute promjene u jeziku, kao drugo, iz karakterizacije likova i njihovih postupaka moguće je utvrditi pedagoški aspekt ovoga rada, a to je prikaz odgojnih roditeljskih stilova.

U ovom komentaru naglasak će biti na promjenama u jeziku/jezicima i njegovog/njihovog prikazivanja u bajkama. Lingvističkom analizom utvrđeno je da su hrvatska izdanja prijevodom prilagođena njemačkom izdanju jer su prevedena s njemačkog jezika na hrvatski jezik. To je nadasve vidljivo pri upotrebi vremenskih rečenica u inverziji koje odgovaraju njemačkim vremenskim rečenicama s veznikom 'als', što je tipično upravo za njemački jezik. Velika sličnost s njemačkim izdanjima vidljiva je kod starijih hrvatskih izdanja iz 1994. godine. Novija hrvatska izdanja iz 2000-ih prilagođena su mlađim čitateljima jer uz opise likova i njihovih postupaka postoje i objašnjenja za njih. Uz to, specifični izrazi poput arhaizama i odabir posebnih glagola u imperfektu imaju zadatak približiti bajku i njenu čarobnost čitateljima. U tome se najviše istaknula *Malovilka*⁴⁰ iz 2004. Kod njemačkih izdanja nije primijećena velika razlika u izdanjima. Ipak, postoje naznake da su novija izdanja bolje prilagođena mlađim čitateljima⁴¹. Iz novijeg izdanja *Snjeguljice*⁴² uklonjena je nasilna kazna zle maćehe, tj. prizor s usijanim cipelama.

Kada govorimo o tehnikama prikaza likova onda su najzastupljeniji pripovijedanje i opisivanje. U oba jezika pri tome prednjače prošla glagolska vremena. Dok je u duhu hrvatskog jezika najzastupljeniji perfekt, a ponekad i imperfekt, u njemačkom jeziku prednjači preterit, koji se u njemačkom jeziku smatra najboljim izborom za prepričavanje minulih događaja. Upotrebljavaju se posebna stilska sredstva poput metafora, hiperbola, onomatopeja, epiteta, personifikacija i slično. Koriste se poslovice i fraze, a upotrebljava se upravni i neupravni govor, tj. prikazuju se dijalozi i monolozi likova.

---

⁴⁰ Pogledaj stranicu 35 ovoga rada.

⁴¹ Pogledaj stranicu 73.

⁴² *Die Kinder-und Hausmärchen der Brüder Grimm* (2000/2003: 261)

Iz svega gore navedenog ne može se govoriti o promjenama u jeziku jer su u promatranim izdanjima one nevidljive, već se može govoriti o prilagodbi jezika. Prilagodba jezika bajki, a samim time i čitatelju iste, najbolje je vidljiva u novijim izdanjima, poglavito hrvatskim izdanjima, pri čemu se pomno biraju izrazi poput arhaizama ili glagola, a što je već prije istaknuto. Pri analizi njemačkih izdanja, u zbirci njemačkih bajki izdanja iz 1995. godine, napomenuto je da je izbor bajki u tom izdanju nastao na temelju 2. izdanja poboljšane verzije izdanja 1819., dijelom iz trećeg izdanja 1837., te izdanja iz 1840., 1843. i 1850, a neki tekstovi preuzeti su iz prvog izdanja 1812. godine. Osim toga, napominje se da su svi tekstovi nanovo pregledani i detaljno prilagođeni današnjem pravopisu njemačkog jezika. S obzirom na to da su hrvatska izdanja prijevodi njemačkih bajki, može se pretpostaviti da će se prevoditi njemački tekst prilagođen hrvatskom jeziku, što je komparativnom lingvističkom analizom i utvrđeno.

Kada bi se željelo utvrditi mijenja li se jezik i koliko, trebalo bi posegnuti za mnogo starijim izdanjima, te ih uspoređivati sa izvornikom iz 1812. godine.

7. Roditeljska nesposobnost i psihoanaliza bajki

Lingvističkom analizom bajki obrađivali su se i likovi s naglaskom na karakterizaciju istih. Analizom su određeni odgojni roditeljski stilovi. Utvrđeno je da se u analiziranim bajkama pojavljuju sva četiri tipa odgojnih roditeljskih stilova – autoritarni, autoritativni, popustljivi i ravnodušni. U *Matovilki* se javljaju dva tipa: roditelji predstavljaju ravnodušni tip odgojnog stila, a čarobnica autoritarni. U *Trnoružici* roditelji predstavljaju autoritativni odgojni tip roditelja. *Snjeguljica* otkriva tip ravnodušnog roditelja u liku zle maćehe, dok *Pepeljuga* otkriva tri tipa roditelja u tri lika – otac predstavlja ravnodušni tip roditelja, maćeha predstavlja autoritarni, a lik pokojne majke autoritativni odgojni stil. Prema gore prikazanom sažetku lako je zaključiti da u analiziranim bajkama prevladava negativna slika roditelja, tj. negativni odgojni roditeljski stilovi. Od sedam likova koji tumače roditelje javljaju se tri autoritarna i dva ravnodušna odgojna stila. U bajkama su roditelji nerijetko prikazani i negativnim karakteristikama poput zavisti i mržnje koje se pak odražavaju na karakteristike glavnog lika. *Matovilka* je zbog grešaka vlastitih roditelja završila zatočena u izoliranoj kuli, a odgajala ju je zla čarobnica, *Snjeguljica* je zbog mržnje maćehe morala napustiti dom i pobjeći, dok je *Pepeljuga* zbog ravnodušnosti vlastita oca i maćehine pohlepe postala sluškinja.

Marc Girard u svojoj knjizi *Bajke braće Grimm – Psihoanalitičko čitanje* objašnjava pojavu roditeljske nesposobnosti u bajkama. Proučavajući upravo bajke braće Grimm, Girard navodi kako bajke braće Grimm neprekidno izlažu različite oblike očinskog nasilja (2013: 57). Pojavu očeve inkompetencije Girard nalazi u bajkama poput *Vila s jezera*, *Djevojka bez ruku*, *Kralj zlatne gore*, *Matovilka* te drugima. U navedenim bajkama očevi su rastrgani između vlastite analnosti i spolnosti, najčešće zaokupljeni problemima s novcem zaboravljaju da će postati ili da već jesu očevi (2013: 69). Spremni su (ne)rođenu djecu mijenjati za lagodniji život. Djeca takvih roditelja moraju proći brojne kušnje, čak izbavljati roditelje iz nevolja pod cijenu vlastita života. Valja naglasiti da su roditeljskom nesposobnošću u Grimmovim bajkama jednako pogođeni i muški i ženski likovi, što u komparativnoj lingvističkoj analizi ovog rada nije moguće vidjeti jer glavne likove analiziranih bajki predstavljaju ženski likovi. U nekim bajkama spominju se i motivi kastracije ili autokastracije⁴³. U *Djevojci bez ruku* otac kćeri reže obje ruke⁴⁴ kako bi se spasio od đavla. *Matovilka* predstavlja bajku u kojoj se nesposobnost oca prebacuje na oba roditelja. Girard naglašava da bajka inzistira na očevoj slabosti i njegovoj nemoći da se odupre naredbama svoje supruge (2013: 71). Roditeljska nesposobnost likova majke i oca u *Matovilki* detaljno je razrađena u komparativnoj lingvističkoj analizi. Nadalje, Girard navodi kako česta pojava takvog oblika ponašanja upućuje na općenitiji problem, a to je roditeljska nesposobnost. Ona podrazumijeva nesposobnost roditelja da osiguraju slobodan razvoj djeteta (2013: 57).

Proučavajući *Djevu Maleen/Jungfrau Maleen* Girard otkriva i problem sazrijevanja. Kaže da je u bajci potrebno ponekad slušati i šutnju, koja zna biti rječita. U bajci se ne navodi da je sin nanio kakvo zlo ocu, zapravo se ništa ne mijenja na stvari kad sin postane kralj, što naglašava da nije riječ o dinastičkom nasljeđivanju u tom kraljevstvu Svugdje-i-nigdje, nego o problemu sazrijevanja. Pristup kraljevskoj moći naglašava sazrijevanje i stjecanje muškosti (2013: 58-59). Problem sazrijevanja u bajkama Girard povezuje sa ženskim odnosima u bajkama, a naročito s majčinskim neprijateljstvom. U svojem istraživanju bajki Girard je naišao na mnoge primjere tradicionalnih pripovijesti u kojima spolno dozrijevanje neke djevojke mora pratiti poništavanje nekog drugog ženskog lika (2013: 82). U svojim prikazima ženskih odnosa bajke osciliraju između dvije krajnosti: situacija međusobnog

⁴³ Girard navodi prema *Anmerkungen* braće Grimm jedan izvor bajke u kojem je otac žudio za vlastitom kćeri koja ga je odbijala pa joj je odsjekao ruke i grudi te je potom otjerao. Girard smatra ovaj izvor grubim primjerom koji spaja temu očeve inkompetencije i temu spolnog sakaćenja (Girard 2013: 60)

⁴⁴ Girard kastracijsku konotaciju teme odsječenih ruku stavlja u stari prototip bajke, koji je potekao iz društva u kojem ruke imaju snažnu vrijednost kao ženski spolni atribut. Također, ovaj prototip bajke vidljiv je u *Pepeljugi*, u kojoj stopala nose isti spolni atribut, a koji je, smatra se, kineskog podrijetla (Girard 2013: 71).

pomaganja u teškim trenucima i situacije oštrog rivaliteta u razdobljima psihosocijalnog sazrijevanja i biranja partnera (2013: 82).

Klasičan primjer takvog rivaliteta Girard je opisao u psihoanalizi *Snjeguljice*. Snjeguljica kao glavna junakinja predstavlja idealno ostvarenje ženstvenosti. Dijete 'bijelo kao snijeg, crveno kao krv i crne kose poput ebanovine' predstavlja savršenstvo, stoga odabir upravo navedenih boja nije slučajnost jer se takva ljepota nekada smatrala toliko savršenom da se pripisivala Kristovoj majci, razlaže Girard (2013: 105). Da bi ostvarila puninu svoje ženstvenosti ona mora postati ženom, a to ne može u odnosu na samu sebe, a prije nego što to postane u odnosu na nekog muškarca – oca ili voljenog, mora to postati u društvu neke druge žene – majke ili maćehe (2013: 105). Bajka počinje raskolom, nakon smrti biološke majke, dolazi druga žena. Girard objašnjava pojavu druge žene kroz Edipov kompleks te time upućuje na nezrelost maćehe u tolikom rasponu, koja je vidljiva u opsesivnom ponavljanju dijaloga s ogledalom⁴⁵ (2013: 106). Maćeha načelo užitka (opsesija vlastitom ljepotom) usklađuje s realnošću, po cijenu nasilja (pokušaj kanibalizma, kušnje s pojasom, češljem i jabukom) (2013: 107). Girard navodi kako značenje ubojstva u bajci (trovanje otrovnom jabukom) upućuje na sprečavanje bivanja (2013: 107), jer maćehina nezrelost traži da ostane najljepša. Maćehina nezrelost vidljiva je kroz bajku, a naročito je izražena njenim likovanjem i sarkazmom: „Bijela kao snijeg, crvena kao krv, crna kao ebanovina, ovaj te put patuljci neće moći oživjeti.“, čime se narušava ravnoteža bajke, a što je vidljivo u fenomenu koji Girard naziva infantilnom regresijom i regresijom spola⁴⁶ (2013: 107-109).

Regresija glavne junakinje vidljiva je u maćehinim kušnjama kojima Snjeguljica podliježe. Motivi pojasa i češlja vode je prema žudnji za predmetima i posjedovanjem što naglašava njezinu analnost, dok motiv jabuke predstavlja regresivnu oralnost (Girard, 2013: 108). Snjeguljičina regresija spola vidljiva je u odnosu s patuljcima. Girard navodi kako je Snjeguljica u njihovom društvu suvišna jer su joj oni ravni u svemu što bi moglo odrediti njenu žensku specifičnost (kućica kao mjesto radnje opisana je kao čista i uredna kad je

---

⁴⁵ Girard ulogu ogledala smješta u čarobne predmete te ga naziva 'nepotkupljivim čuvarom Realnosti koji uvijek govori istinu.' Za Girarda čarobni predmeti imaju ulogu naglasiti čarobnost bajki te olakšati kušnje glavnih junaka. Ipak, iako je u bajkama sve moguće, ništa nije lako, tako da ni čarobni predmeti neće poštediti junake teškog psihološkog sazrijevanja (2013: 106/89).

⁴⁶ Infantilna regresija i regresija spola upućuje na nemogućnost odrastanja te na povratak u djetinjstvo. U psihologiji ono podrazumijeva gubljenje pamćenja i zaboravljanje stečenih znanja i vještina, dok u genetici podrazumijeva pojavu da potomci imaju tendenciju variranja u istom smislu kao i njihovi roditelji (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.6.2016.)

Snjeguljica stigla u nju) te je ona na dobrom putu da postane osmi u skupini jer se u njihovo društvo dobro integrira i time odbacuje moći i dužnosti svoga spola (2013: 109).

Girard patuljke opisuje kao aseksualne jer je Snjeguljica u njihovim očima samo 'das Kind'/dijete što naglašava imenica srednjeg roda u njemačkom jeziku. Vođenje kućanskih poslova u kućici patuljaka zapravo je pečat aseksualnosti. Snjeguljičina seksualnost spava, što je predloženo njenim snom u staklenom lijesu (2013: 109-110). Osim toga, u svojoj analizi Girard oštro kritizira Walt Disneyev prikaz patuljaka kao okorjelih, neurednih neženja koji žude za Snjeguljicom, iskrivljujući na taj način iskrenost bajke (2013: 108).

Kraljičina hiperbolična dominacija prekinuta je ulogom lovca. Lovac predstavlja prvog muškarca koji odolijeva Snjeguljičinoj ljepoti, odbijajući na taj način nepravednu dominaciju majki nad njihovim kćerima (2013: 110). U svojoj analizi Girard se pozabavio i simbolom životinja koje posjećuju Snjeguljicu na njenu odru. Sova, crni gavran i bijela golubica koja se smatra pratiteljicom mrtvih te pticom proroka i erotskog ispunjenja nagovještavaju da će spolno savršenstvo Snjeguljice ipak ispuniti. Snjeguljica ostvaruje svoje savršenstvo u odnosu na drugog muškarca, kraljevića te tako postaje 'die junge Königin'/'mlada kraljica' (2013: 112-113).

Snjeguljica je jedna od bajki koja prikazuje nasilnu smrt, čiju je simboliku Girard detaljnije razradio. Inače, kazna u bajkama nagoviješta prirodan slijed stvari te upućuje na zadovoljenje pravde, koja nedostaje u realnom svijetu te je jedan od razloga zašto uvijek iznova čitamo bajke (2013: 59). Girard navodi kako braća Grimm likovima poput maćehe uskraćuju čovječnost jer se opiru prirodnom tijeku stvari, normalnom tijeku vremena i neminovnom slijedu generacija (2013: 116). Porastom njena narcizma raste njezina nečovječnost što je u bajci prikazano maćehinom transformacijom u vješticu. Girard opravdava nasilnu smrt prikazanu slikom usijanih cipela te kaže: „Ljudski poredak stvari podrazumijeva da naraštaji nasljeđuju naraštaje, a ona koja to odbija shvatiti zaslužuje ne umrijeti, to bi bilo odveć prirodno, nego biti mučena razmjerno svojoj nečovječnosti.“ (2013: 116).

Što se *Trnoružice* tiče, Girard obraća pozornost na beznačajan događaj koji će izazvati veliku katastrofu – nedostatak trinaestog zlatnog tanjura, a koji je već istaknut u lingvističkoj analizi ovog rada. Girard napominje da se pravi problem nalazi negdje drugdje. Središnji motiv bajke je nemoć odraslih, vila i roditelja, da zaštite dijete od prokletstva (2013: 154).

Girardova analiza poklapa se s lingvističkom analizom ovog rada u kojoj je istaknuta krajnja poruka bajke – nemogućnost roditelja da zaštite dijete od svih životnih problema. Trnoružica kao glavna junakinja prepušta svoj psihološki razvoj stoljetnom snu, naglašava Girard (2013: 154).

U *Pepeljugi* Girard razmatra roditeljske uloge maćehe i oca. Napominje da je majčina zloba pojačana zlom i prkosom dviju polusestara koje su okarakterizirane nedostatkom ženstvenosti. Kroz bajku se naglašava njihov analni karakter – želja za lijepim haljinama, biserjem, dragim kamenjem, životnim standardom (2013: 156). Girard naglašava erotsku vrijednost stopala koja se proteže kroz cijelu bajku, a koja na kraju dovodi do autokastracije polusestara kao strategiju falsifikacije loše majke (2013: 156). Prisjetimo se da je upravo majka bila ta koja je kćerima savjetovala da odstrane dio pete i palca kako bi obule spornu cipelicu. Lik oca pak karakterizira odsutnost granica, njegova ravnodušnost i nesposobnost da postavi granicu majčinim hirovima (2013: 157). Girard ovdje govori o 'sudaranju dviju antinomijskih roditeljskih predodžbi' – loša maćeha čiju sliku samo naglašava nesposobni otac i dobra majka koja je umrla, a koja je prisutna u obliku golubica i ljeskove grančice (2013: 157). Ono što na kraju objašnjava koja je od dviju predodžbi pobijedila jest kazna. Oni koji su sprečavali prirodni tijek stvari bivaju oslijepljeni.

U teorijskom dijelu ovog rada spominje se Bruno Bettelheim i njegovo tumačenje bajki, koje se u suštini svodi na prevladavanje prepreka junaka na putu odrastanja. Bettelheim pojašnjava kako bajke imaju i kurativni efekt jer pomažu djeci da se poistovjećuju s junacima bajki te im pomognu prevladati probleme poput fenomena Edipovog kompleksa, a koje Girard oštro kritizira. Tako primjerice Bettelheim u *Snjeguljici* u središte pozornosti stavlja Snjeguljicine edipovske probleme u borbi za pažnju beznadno odsutnog oca. Girard to opovrgava te naglašava kako Snjeguljica bježi iz obiteljskog doma, spašavajući život, a pri tome ne razmišlja ni o zaštiti oca (2013: 106). Osim toga, problem nerazriješenog Edipa Girard prvenstveno vidi u kraljičinoj nezrelosti i njenoj želji da ostane najljepša (2013: 106).

Dok u svojem tumačenju bajki Bettelheim inzistira na problemu odrastanja, Girard vidi dublji motiv. Girard naglašava kako su bajke u svojoj formalnoj jednostavnosti zapravo duboke. Većina bajki govori o parovima koji se iznova spoje i nađu unatoč nepravednim izazovima, kušnjama nametnutim izvana ili ljubavnim pogreškama (2013: 136). Fantastična književnost ne prikazuje samo unutarnje borbe nekog bića mučenog proturječjima vlastite prirodne ambivalentnosti, ona analizira podrijetlo pripovijedane situacije te prikazuje

katastrofalan utjecaj vanjskog svijeta na unutarnji, bilo da se radi o negativnom utjecaju roditelja na dijete ili neumoljive okoline na pojedinca (2013: 131). Ljepota i prava vrijednost bajki braće Grimm leži u njihovom nastojanju da prikažu kako je unatoč svim životnim nedaćama, ipak sve moguće. Zapravo je vjera, da je ljubav među ljudima ipak moguća, primat opstojnosti para koji se traži, što se može smatrati najvećom vrijednošću bajki uopće.

8. Zaključak

U ovom dijelu rada prokomentirat će se vječno pitanje koje muči brojne znanstvenike, ali i roditelje: „Trebaju li djeca čitati bajke?“ U teorijskom dijelu ovoga rada istaknuti su problemi koji se u bajkama izravno prikazuju poput nasilja, muško-ženskih odnosa, zastrašujućih prizora, a zbog kojih se bajka smatra spornom književnom vrstom. Postoje bajke u kojima se kazne ili kušnje likova prikazuju na nasilan način poput pokušaja kanibalizma ili smrti maćehe u usijanim cipelama u *Snjeguljici*, sljepoća zlih sestara u *Pepeljugi* (golubovi im ključaju oči) i slično. Osim toga, postoje i ekstremni slučajevi nasilja prikazani u bajkama poput priče *Der Mandelbaum*⁴⁷. U ovoj priči maćeha posinku odsiječe glavu, isiječe je na komade pa od njih pripremi gulaš koji naknadno posluži dječakovu ocu koji ništa ne posumnja. Ovakve bajke su izuzete iz popularnih zbirki bajki i nisu prilagođene standardnom jeziku te se mogu naći na narječjima njemačkog jezika koje ne znaju svi čitati (Vučić, 2006: 235).

Složit ćemo se kada ćemo reći da bajke nisu uzori u prikazivanju spolnih uloga u suvremenom svijetu. Kao što se moglo vidjeti i iz lingvističke analize, ženski likovi rijetko govore, moraju biti poslušni i znati obnašati kućanske poslove, dok muški likovi predstavljaju dominantnije likove sklone junačkim djelima. Valja imati na umu činjenicu da su bajke izvorno bile pisane za odraslu publiku, a tek naknadno prilagođavane djeci. U toj prilagodbi uklonjene su seksualne reference, nasilje, kanibalizam s naglašenim moraliziranjem, kako bi poslužile za lakši odgoj djece (Koić, 2008: 6). Ipak, fragmenti 'priča za odrasle' ostale su u već spomenutim 'spornim dijelovima' bajki.

Zbog upitnih moralnih vrijednosti nekih priča, zastarjelog prikazivanja žena pa i rasnih razlika neki autori se pitaju je li mudro djeci čitati bajke. Dok jedni zagovaraju da se bajke ponovno prouče i propitaju te da se u svemu uzme u obzir i vrijeme u kojem su nastale,

---

⁴⁷ Vučić (2006: 235)

drugi ih uporno ukalupljuju u određeni psihološki okvir, zanemarujući pri tome upravo vrijeme u kojem su bajke nastale i poruke koje sa sobom nose (Vučić, 2006: 236-237). S obzirom na to da u bajkama nalazimo već spomenuto nasilje, te junake koji čak krađu i lažu, kao i određenu pedagogiju straha⁴⁸ koja proizlazi iz takvih priča, neki smatraju da bajke treba nanovo napisati i prilagoditi pedagogiji suvremene kulture (Vučić, 2006: 237).

Bez obzira na različita te ponekad oprečna mišljenja, valja shvatiti da bajke nisu recepti za svakodnevni i uzorni način života. Svaka bajka ima svoje junake kao i poruku koju nosi, a ona najčešće poručuje da dobro pobjeđuje zlo, da nepravda bude kažnjena te da oni koji su patili zaslužuju sretan život.

Može se zaključiti da su bajke zbog svoje jednostavnosti i univerzalnosti idealan poligon za razvoj kritičkog mišljenja kod djece. Upravo zbog nade koju bude kod najmlađih koji se nerijetko identificiraju sa junacima bajki, bajke omogućuju djeci da shvate kako svijet nije idealan te da postoje problemi koji nisu nerješivi. Kao što nam je pokazala radnja *Trnoružice*, roditelji nisu u mogućnosti uvijek zaštititi svoju djecu, ali im mogu postaviti čvrste temelje koji će im omogućiti da se jednoga dana hrabro nose s problemima koji ih čekaju. Roditelji su prvi junaci s kojima se djeca identificiraju, a o njihovom odgoju ovisi kako će se njihova djeca nositi sa životnim nedaćama. Suvremeni svijet u kojem se rađaju i žive nove generacije nemilosrdan je. Mediji svakodnevno eksponiraju sadržaje koji nisu primjereni za mlade, sve je više vršnjačkog nasilja, prikazuju se filmovi i igraju igre nasilnog sadržaja. Mogu li se svi spomenuti sadržaji ukinuti ili izmijeniti kako bi se zaštitili najranjiviji članovi društva? Digitalizacija modernog doba olakšala je komunikaciju među ljudima i pružila određeni komfor dostupnosti različitim sadržajima, ali i stvorila nove probleme. Zbog užurbanog načina života roditelji sve manje vremena provode s vlastitom djecom, zbog čega je iznimno važno da provedeno vrijeme s djecom bude što kvalitetnije.

Navedeni razlozi stvaraju ozbiljne probleme kod djece i mladih, a oni nerijetko završavaju dijagnozom različitih poremećaja u ponašanju. Kako bi se pomoglo osobama u prevladavanju takvih problema, osmišljavaju se razne terapije, radionice koje kao osnovu koriste pripovijedanje ili čitanje priča. Pripovijedanje i filmoterapija dio su terapijskih radionica pripovijedanja priča i bajki (Koić, 2008: 1). Osim toga postoji i različite socioterapijske metode poput psihodrame. Socioterapija smatra se rekonstruktivnom terapijskom metodom koja pojedincu omogućuje kvalitetnije emocionalno sazrijevanje kao i

---

⁴⁸ Vučić (2006: 237)

poboljšanje relacija u odnosu na društvenu sredinu. U socioterapijske metode ubrajaju se između ostalog i posjeti muzejima i izložbama, izleti u prirodu, terapija glazbom, psihodrama, ples, gledanje filmova i kazališnih predstava kao šport i rekreacija (Koić, 2008: 2).

Za potrebe ovoga rada pobliže će se objasniti pojedine metode socioterapije poput psihodrame, biblioterapije i bajkoterapije za djecu. Psihodrama predstavlja akcijski oblik grupne i individualne scenske psihoterapije i predstavlja specifičnu psihoterapijsku, dijagnostičku i edukativnu tehniku izraslu iz grupne psihoterapije (Koić, 2008: 2). Biblioterapija spaja upotrebu literature i poezije u terapijskom procesu. Kao grupna terapija ima za cilj potaknuti promjene u ponašanju pojedinca. Terapija se pokazala uspješnom kod svih uzrasta te ljudi koji imaju različite emocionalne i mentalne probleme. U terapiji se čitaju didaktički, edukativni i tekstovi imaginarnih sadržaja poput priča ili drame, čime se omogućuje verbalizacija emocionalnog doživljaja. Na taj način može se dovesti do promjene u intelektualnom, psihosocijalnom, interpersonalnom, emocionalnom i bihevioralnom dijelu osobnosti (Koić, 2008: 3).

Bajkoterapija započela je kao dvogodišnji projekt ženskog Lions Cluba Vereucha iz Virovitice pod nazivom *Bajkama do stvarnosti – igračka za prijatelja*. Projekt je započeo upravo pripovijedanjem bajki skupinama djece i mladih koji imaju različitih problema ili su izloženi činiteljima visokog intenziteta kao što je njihov razvoj, sazrijevanje, socijalizacija kod djece s posebnim potrebama zbog psihofizičkih ili odgojnih poteškoća te djece i mladih smještenih u institucije. Rad s bajkama omogućuje razvoj imaginacije, mašte, ali ne samo kao svojevrsni bijeg od stvarnosti ili mehanizam obrane, već kao potencijalni rast i razvoj kreativnosti i zdravlja (Koić, 2008: 4). Već je nekoliko puta istaknuta važnost poruka nade koju bajke pružaju, a upravo su ta nada i pozitivna perspektiva okidači koji dovode do promjene percepcije, stavova i ponašanja.

Bajke se uklapaju i u elemente odgojnog teatra i pripadajuće dramske tehnike koje se mogu dobro uklopiti u postojeći sustav prevencije poremećaja ponašanja, a s tim pomoći pri smanjenju suicidalnosti kod djece i mladih (Koić, 2008: 4). Pozitivna nas iskustva uče da možemo očekivati pozitivne rezultate događanja u kojima sudjelujemo. Bajke stoga imaju lječidbeni potencijal i terapijski učinak (Koić, 2008: 4).

Kao što je već rečeno, bajke su nepresušno vrelo inspiracije. Djeca i odrasli uvijek ih rado čitaju i ponovno im se vraćaju. Ovaj diplomski rad dokaz je, kako jednostavna književna djela mogu poslužiti kao baza za pedagoška i psihološka pitanja poput roditeljskih odgojnih stilova ili roditeljske nesposobnosti. Osim toga, kao što je dokazano lingvističkom analizom, mogu poslužiti za prikaz prilagodbi i promjena u jeziku. Bajke mogu poslužiti i kao inspiracija (budućim) nastavnicima za uvođenjem bajkovitih sadržaja u nastavu stranog jezika. Zbog svojih opisa, različitih vrsta rečenica tekst bajke može poslužiti kao poligon za vježbanje gramatike ili omogućiti da se učenici pozabave književnošću, određujući posebnosti epohe u kojoj su bajke nastale, njihove autore, fenomene usmene književnosti, korelirati s primjerice hrvatskim jezikom. Nastavnici mogu učenicima čitati bajke, a potom s njima izvoditi male igrokaze koji će učenicima omogućiti da se služe stranim jezikom. Mnogi su naučili osnove njemačkog jezika gledajući i slušajući različite ekranizacije bajki. Pedagogu i stručnim suradnicima bajke mogu poslužiti kao baza za brojne radionice na kojima bi se obrađivale teme kojima će se osvijestiti problemi i poremećaji u ponašanju ili pak razvijati kreativnost i mašta djece i mladih.

Lingvistička analiza ovog rada otvorila je put za promatranje promjena u jeziku koje se mogu detaljnije promatrati ako se u obzir uzmu starija izdanja bajki ili se pak komparativnom analizom uspoređuju s originalnim izdanjem bajki iz 1812. godine. Osim prikaza roditeljskih odgojnih stilova, u bajkama se mogu istraživati problemi i fenomeni socijalne prirode poput prikaza društvenih normi, muško-ženskih odnosa, didaktičkih i odgojnih poruka i tema pa i psihoanalitički fenomeni koji su, kako je već prikazano u ovom radu, bili inspiracija brojnim znanstvenicima.

O problemima i fenomenima koji se prikazuju u bajkama može se još dugo polemizirati, ali jedno je jasno – bajke će ostati inspiracija i čitateljima i znanstvenicima, bez obzira na sporne elemente poput nasilja ili muško-ženskih odnosa, posebice bajke braće Grimm. Valja napomenuti, da ne postoji razlog, zašto se s vremena na vrijeme ne bismo vratili u djetinjstvo, čitali bajke i maštali o patuljcima, vilenjacima i čarobnim moćima te tako mijenjali svijet, pa makar i u bajkama. Na kraju, ako nas i dalje bude zaokupljalo pitanje o tome trebamo li djeci čitati bajke, prisjetimo se slavnog Alberta Einsteina koji je rekao: „Ako želite da vaša djeca budu inteligentna, čitajte im bajke. Ako želite da budu još inteligentnija, čitajte im još bajki. Kad preispitam sebe i svoj način razmišljanja, dolazim do zaključka da mi je talent za maštanje značio više od bilo kakvog talenta za apstraktno, pozitivno razmišljanje.“ (Vučić, 2006: 238).

9. Sažetak

Ovaj interdisciplinarni diplomski rad s područja germanistike i pedagogije imao je za cilj pozabaviti se fenomenom Grimmovih bajki u okviru lingvističke analize i pedagojske perspektive. U teorijskom dijelu rada bajka je definirana kao književna vrsta te je dan pregled vrsta bajki, s naglaskom na klasičnu bajku i njene karakteristike poput mjesta i vremena radnje, likova, fenomena uvjeta, kušnje i pouke. Osim toga, istaknuta je razlika pojmova *Märchen* i *bajka* te je prikazan pregled teorija postanka bajki s naglaskom na bajke braće Grimm i njihove posebnosti.

Za komparativnu lingvističku analizu bilo je potrebno objasniti posebnosti interpretacije bajki i njihovog psihoanalitičkog tumačenja. Psihoanaliza bajki predstavljena je s gledišta triju autora: Marca Girarda, Marie-Louise von Franz te Brune Bettelheima. Psihoanalitička perspektiva od velike je važnosti za komparativnu lingvističku analizu bajki jer se bavi problemima roditeljske nesposobnosti i sazrijevanja te vrvi simbolikom koja razjašnjava odnose među likovima te pomaže pri shvaćanju njihova prikaza u bajkama. Osim toga, psihoanaliza bajki omogućuje da se shvati prikaz roditeljskih odgojnih stilova (autoritarnog, autoritativnog, permisivnog i indiferentnog) kao i fenomen roditeljevanja u bajkama.

U komparativnoj lingvističkoj analizi bajki prikazane su četiri bajke braće Grimm – *Matovilka*, *Pepeljuga*, *Snjeguljica* i *Trnoružica*. Bajke su analizirane u izdanjima iz 1994. i 1995. godine te izdanjima od 2000. do 2004. godine. na hrvatskom i njemačkom jeziku. U komparativnoj lingvističkoj analizi istraživani su vremena i mjesta radnje, prikaz likova i jezične posebnosti kako bi se otkrilo u kojoj su se mjeri jezici mijenjali i/ili prilagođavali u vremenu od desetak godina. Osim toga, iz prikaza likova pratila se pedagojska perspektiva rada, tj. vršila se analiza roditeljskih odgojnih stilova.

Komparativnom lingvističkom analizom ustanovljeno je da su jezici prilagođavani vremenu izdanja te da se u novijim izdanjima obraćala veća pozornost na čitatelja što se moglo vidjeti u odabiru glagolskih vremena i arhaičnih izraza. Nadalje, dokazano je da se u analiziranim bajkama više prikazuju negativni roditeljski odgojni stilovi što je povezano s fenomenom roditeljske nesposobnosti kojom se bavio Marc Girard. Na kraju se raspravlja problem bajke kao sporne vrste te se prikazuje niz primjera zašto su bajke, a naročito bajke

braće Grimm, i danas od velike važnosti te na koji način služe kao inspiracija za daljnja istraživanja, ali i razonodu.

10. Zusammenfassung

In dieser interdisziplinären Diplomarbeit aus dem Gebiet der Germanistik und Pädagogik geht es um eine Sprachanalyse der Grimm'schen Märchen aus dem pädagogischen Aspekt. Im theoretischen Teil der Arbeit wurde das Märchen als eine literarische Gattung erklärt. Es wurden auch Märchenarten definiert, besonders die Merkmale der klassischen Märchen wie die Einheiten von Ort und Zeit, literarische Figuren, die Phänomene der Bedingung, Versuchung und Lehre. Weiterhin wurden auch die Unterschiede zwischen den Begriffen *Märchen* und *bajka* dargestellt, genauso wie die Entstehungstheorien der Märchen, besonders der Grimm'schen Märchen.

Für die komparative Sprachanalyse war es besonders wichtig, die Eigenschaften der Märcheninterpretation und deren psychoanalytische Seite zu erläutern. Es wurde die psychoanalytische Märchendeutung von Marc Girard, Marie-Louise von Franz und Bruno Bettelheim dargestellt. Die psychoanalytische Perspektive spielt eine große Rolle für die komparative linguistische Märchenanalyse, weil da die Probleme der elterlichen Inkompetenz und des Erwachsenseins ausgedrückt werden. Außerdem, die psychoanalytische Symbolik dient zur besseren Erleuchtung von verschiedenen Verhältnissen zwischen den Figuren und deren Darstellung in den Märchen. Weiterhin, die psychoanalytische Märchendeutung ermöglicht auch die Darstellung von elterlichen Erziehungsstilen (den autoritären, den permissiven, den autoritativen und den zurückweisend-vernachlässigenden Stil) und dem Phänomen der Erziehungsleistung (engl. *parenting*).

In dieser Arbeit wurden vier Grimm'schen Märchen analysiert: *Aschenputtel*, *Dornröschen*, *Rapunzel* und *Schneewittchen*. Die Märchen gehören den kroatischen und deutschen Ausgaben aus den Jahren 1994 und 1995 und den Ausgaben von 2000 bis 2004. In der Analyse wurden die Besonderheiten der Ort und Zeit, der literarischen Figuren und sprachliche Besonderheiten dargestellt. Aufgrund der genannten Einheiten wurde erforscht, ob sich die Sprache in einer Zeitspanne von 10 Jahren geändert hat und wie. Außerdem wurde auch die Darstellung der elterlichen Erziehungsstile aus der pädagogischen Perspektive erforscht.

Infolge der komparativen Sprachanalyse wurde festgestellt, dass die Sprache der Ausgaben angepasst wurde und dass die neueren Ausgaben mehr Acht auf die Auswahl von Wortarten gegeben haben. Weiterhin, es wurde auch festgestellt, dass in den Märchen mehr die negativen elterlichen Erziehungsstile dargestellt wurden, was man mit dem Phänomen der elterlichen Inkompetenz von Marc Girard verbindet. Am Ende setzt man sich auch mit dem Problem der Märchen und deren zweifelhaften Eigenschaften auseinander und es wurden Vorschläge zur Einbettung von Märchen, besonders Grimm'schen Märchen, in weitere Untersuchungen im Bereich der Germanistik und Pädagogik gegeben.

11. Literatura

1. Bettelheim, B. (2000): *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
2. Bošković-Stulli, M. (2012): *Bajka*. U: Libri & Liberi – Časopis za istraživanje dječje književnosti i kulture 1(2), 279-292
3. Buscha, J.; Helbig, G. (2001): *Deutsche Grammatik – Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin i München: Langenscheidt KG
4. Von Franz, M.-Louise (2007): *Interpretacija bajki*. Zagreb: Scarabeus-naklada
5. Girard, M. (2013): *Bajke braće Grmim – Psihoanalitičko čitanje*. Zagreb: TIM press
6. Grimm, J.; Grimm, W. (1994): *Sabrane priče i bajke*. Zagreb: Mozaik knjiga
7. Grimm, J.; Grimm, W. (1995): *Märchen der Brüder Grimm*. Weinheim: Beltz Verlag
8. Grimm, J.; Grimm, W. (2000/2003): *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*. Weinheim, Basel, Berlin: Der Kinderverlag in der Verlagsgruppe Beltz
9. Grimm, J.; Grimm, W. (2001): *Bajke*. Zagreb: Zagrebačka stvarnost
10. Grimm, J.; Grimm, W. (2004): *Najljepše Grimmove bajke*. Zagreb: Sretna knjiga
11. Jolles, A. (2000): *Jednostavni oblici*. Zagreb: Matica hrvatska
12. Kanižaj, S. (2013): *Profil junaka u hrvatskim narodnim bajkama*. Zagreb
13. Koić, E. (2008): *Bajkama i pričama do stvarnosti*. U: Hrvatski časopis za javno zdravstvo 4 (16), 1-7
14. Kušević, B. (2011): *Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju*. U: Pedagoška istraživanja 8 (2), 297-309

15. Mendušić Škugor (2009): *Pravna zaštita djece od tjelesnog kažnjavanja u obitelji*. Zagreb
16. Pernar, M. (2010): *Roditeljstvo*. U: *Medicina fluminensis* 46 (3), 255-260
17. Pintarić, A. (1999): *Bajke – pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska Osijek
18. Pintarić, A. (2008): *Umjetničke bajke – teorija, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska Osijek
19. Rölleke, H. (1998): *Grimms Märchen – Text und Kommentar*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag
20. Solar, M. (2001): *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga
21. Težak, D.; Težak, S. (1997): *Interpretacija bajke*. Zagreb: Divič naklada
22. Vučić, M. (2006): *Od narodnih priča do vječnosti: Čuvari bajke – braća Grimm*. U: *Bajke*, Grimm J.; Grimm W. Zagreb: Školska knjiga

Internetski izvori:

1. *Biografija braće Grimm – Sakupljači bajki i jezikoslovci*. Njemačka turistička zajednica:
https://www.germany.travel/media/content/press_kit/brueder_grimm/press_kit_3/hr/H_R_Brothers_Grimm_Biography.pdf (pristupljeno 10.6.2016.)
2. *Narodne pesme, osobine i stilske figure*.
<https://bozinovicdragana.wordpress.com/2014/03/19/narodne-pesme-osobine-stilske-figure/> (pristupljeno 6.7.2016.)
3. www.hjp.znanje.hr. (pristupljeno 10.6.2016.)
4. www.duden.de (pristupljeno 10.6.2016.)